TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infokorralduse õppekava

Kaili Rätsep

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus

Lõputöö

Juhendaja: Ilmar Vaaro (lektor)

Kaitsmisele lubatud……..

Tartu 2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS 4
1. ÜLEVAADE UURIMISE ALLIKATEST NING TAUSTAANDMED 8
1.1. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi uurimise allikad 8
1.2. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi uurimisega seotud taustaandmed 10
2. ÜLDÜLEVAADE TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSIST 13
2.1. Seltsi üldiseloomustus ning tulude ja kulude kajastamine protokolliraamatutes 13
2.2. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi paiknemine 16
3. TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI LIIKMESUS 19
3.1. Liikmemaksu laekumine ning liikmete arv ajavahemikul 1907–1921 20
3.2. Liikmemaksu laekumine ning liikmete arv ajavahemikul 1922–1939 22
4. ÜLDÜLEVAADE TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI RAAMATUKOGUNDUSLIKE TEGEVUSTEGA SEOTUD SISSETULEKUTEST NING VÄLJAMINEKUTEST 26
4.1. Raamatukogundusliku tegevuse määratlemine aastaaruannete alusel 26
4.2. Raamatukogundusliku tegevusega seonduvad sissetulekud 27
4.2.1. Lugemismaks 27
4.2.2. Omavalitsuse ja riigi toetus raamatukogule 30
4.2.3. Ühekordsed sissetulekud raamatukogundusliku tegevusega seonduvalt 32
4.3. Raamatukogundusliku tegevusega seonduvad väljaminekud 33
4.3.1. Raamatute, ajalehtede ja ajakirjade ostmine ning köitmine 33
4.3.2. Raamatukogu juhataja ehk biblioteekari palk 39
4.3.3. Raamatukogu üür 40
4.3.4. Ühekordsed väljaminekud raamatukogundusliku tegevusega seonduvalt 41
5. TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI MITTERAAMATUKOGUNDUSLIKUD TULUD JA KULUD 42
5.1. Seltsimaja ehitamise ning remontimisega seotud väljaminekud 42
5.2. Pidude korraldamise ning antud tegevusega seonduvad sissetulekud ning väljaminekud 46
5.2.1. Pidude korraldamisega seotud sissetulekud 46

5.2.2. Pidude korraldamisega seotud väljaminekud 49
5.3. Lühiülevaade teistest TRrSi sissetulekutest ning väljaminekutest 51
5.3.1. TRrSi jooksvad sissetulekud ning väljaminekud 51
5.3.2. TRrSi finantstegevusega seotud sissetulekud ning väljaminekud 53
5.3.3. TRrSi muud sissetulekud ning väljaminekud 55
6. TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI RAAMATUKOGUNDUSLIK TEGEVUS NING SELTSIPOOLNE PANUS 56
6.1. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus ning seltsi panus sellesse aastatel 1907–1924 57
6.2. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus ning seltsi panus sellesse aastatel 1925–1940 60
KOKKUVÕTE 65
SUMMARY 68
KASUTATUD ALLIKAD 70
KASUTATUD LÜHENDID 73
LISAD 74
Lisa 1a. TRrSi sissetulekud ajavahemikul 1907–1922 74
Lisa 1b. TRrSi sissetulekud ajavahemikul 1923–1939 75
Lisa 2a. TRrSi väljaminekud ajavahemikul 1907–1923 76
Lisa 2b. TRrSi väljaminekud ajavahemikul 1924–1939 78
Lisa 3. Seltsi 1911. aasta sissetulekute ja väljaminekute aruanne 80
Lisa 4. Seltsi 1930. aasta väljaminekute aruanne 81
Lisa 5. Tammistu Rahvaraamatukogu seltsimaja plaan 82
Lisa 6. Seltsi liikmeks astumise sooviavaldus 83
Lisa 7. Haridusministeeriumi rahvaharidusosakonna meeldetuletus toetuse taotlemiseks 84
Lisa 8. Johan Tamme kinnitus üüri kättesaamise kohta 85
Lisa 9. Kuulutus seltsimaja ehitusmeistri leidmiseks 86
Lisa 10. Loa taotlus loterii korraldamiseks 87
Lisa 11. Loterii korraldamise luba 88
Lisa 12. TRrSi pikaaegne esimees Karl Eduard Kangur 89

SISSEJUHATUS

Käesolev uurimistöö annab ülevaate Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi (edaspidi *TRrS*) raamatukogunduslikust tegevusest seltsi tegutsemisaja jooksul aastatel 1907–1940. Töö tulemuste osas on enamasti kirjeldatud perioodi 1907–1939, kuna TRrS lõpetas oma tegevuse 1940. aasta sügisel, mistõttu võrreldav andmestik 1940. aasta kohta puudub. TRrS asus praeguses Tartu maakonnas Tartu vallas Tammistu külas (asutamise ajal Liivimaa kubermangus Jurjevi kreisis Luunja vallas). Praegune Tammistu rahvaraamatukogu asub oma kunagises asukohas, Tammistu rahvamajas.

TRrS ja selle raamatukogu on valitud uurimiseks põhjusel, et tegemist on väidetavalt (Veskimägi 2000: 243) esimese Eestis loodud omataolise rahvaraamatukogu seltsiga. TRrSi raamatukogu on praeguses Tartu vallas tegutseva Tammistu raamatukogu eelkäija, mis on ühtlasi töö autori kodukohaks oleva valla vanimaks tegutsevaks raamatukoguks. TRrSi tegevus on väga hästi dokumenteeritud ning säilinud on põhjalikud koosolekute protokolliraamatud ning seltsi kirjavahetuse kaustad.

Uurimistöö eesmärgiks on anda ülevaade TRrSist ning seltsitegevuse dünaamikast erinevatel ajaperioodidel, keskendudes eelkõige raamatukogundusliku tegevuse osakaalule. Nimelt on teada, et mõnes raamatukoguseltsis kujunes muu seltsitegevus niivõrd ulatuslikuks, et raamatukoguga seonduvaks enam aega ja energiat ei jagunud (Veskimägi 2000: 233). TRrSi raamatukogundusliku tegevuse osakaal on kavas välja selgitada kogu seltsitegevuse sissetulekute ning väljaminekute kaudu, andes ülevaate sellest, kui suur osa seltsi sissetulekutest kasutati otseselt raamatukoguga seotud tegevusteks (esmajoones kogu täiendamiseks).

Uurimistöö ühe väljundina oli kavas kirjutada peamiselt arhiivimaterjalidele tuginedes artikkel TRrSi tegevusest aastatel 1907–1940, igakuiselt ilmuvasse Tartu valla ajalehte, tutvustamaks kohalikele elanikele 2017. aastal oma 110. tegutsemisaastat tähistava valla vanima raamatukogu algusaegasid. Artikkel ilmus järjeloona kahes järjestikuses „Tartu valla Kuukirjas“ 2017. aasta aprilli (Rätsep, 2017a) ja mai kuus (Rätsep, 2017b).

Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud alljärgnevad uurimisülesanded:

- ülevaate saamine TRrSi kohta käivatest arhiivimaterjalidest ning perioodikaväljaannetest;
- kättesaadavate dokumentide läbi töötamine TRrSist ülevaate saamiseks;
- arhiivimaterjalide, perioodikaväljaannete ning muu asjakohaste allikate alusel luua üldülevaade TRrSist ning tegevustest;
- luua arhiivimaterjalide hulgas leiduvate aastaruannete alusel ülevaatlikud ja korrastatud tabelid, kus sarnaseid tegevusi kajastavad sissetulekud ja väljaminekud on koondatud ühtsetesse teemaplokkidesse;
- kirjeldada põhjalikumalt raamatukogundusliku tegevusega seonduvaid rahalisi liikumisi ning püüda nende alusel anda ülevaade TRrSi raamatukogunduslikust tegevusest;
- ülevaatlikult kirjeldada ülejäänud seltsitegevusega seonduvaid rahalisi liikumisi ning võrdluste alusel väja tuua TRrSi raamatukogundusliku tegevuse osakaal;
- analüüsida ning leida võimalikke põhjuseid raamatukogundusliku tegevuse osakaalu muutumistest TRrSi tegutsemisaja jooksul.

Uurimistöö tegemisel on kasutatud nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. TRrSist ja selle tegevusest ülevaate saamiseks on kasutatud dokumentide allikakriitilist tekstianalüüsi. TRrSi raamatukogundusliku tegevuse kirjeldamisel on olnud suureks abiks TRrSi aastaaruannete põhjal koostatud sissetulekute ning väljaminekute tabelid ning nendes kajastuvate arvandmete alusel tulemuste esitlemine. TRrSi sissetulekute, väljaminekute ning muude numbriliste näitajate analüüsimisel on kasutatud tabelarvutusprogrammi *Excel*.

Andmete kogumise olulisemateks allikateks on Rahvusarhiivis asuvad ajaloolised dokumendid TRrSi kohta. Rahvusarhiivi virtuaalsest uurimissaalist pärinevateks dokumentideks olid TRrSi protokolliraamatud aastatest 1907–1926 (EAA.1589.1.2) ning 1927–1940 (EAA.1589.1.2) ja TRrSi kirjavahetuse kaust aastatest 1907-1921 (EAA.1589.1.4). Lisaks on uurimistöö aluseks olnud neli erinevat digiteerimata TRrSi dokumentide kausta aastatest 1925–1940 (EAA.1589.1.5), aastast 1931 (EAA.1589.1.6), aastatest 1932–1935 (EAA.1589.1.7) ja aastatest 1936–1939 (EAA.1589.1.8).

Uurimistöö koosneb sissejuhatusest, kuuest peatükist, mis jagunevad alapeatükkideks, kokkuvõttest, kasutatud allikate loendist ning kaheteistkümnest lisast. Lisadeks on TRrSi protokolliraamatutes ja kirjavahetuse kaustades sisalduvate aastaaruannete põhjal koostatud

sissetulekute ja väljaminekute korrastatud koondtabelid ning erinevad seltsitegevust kajastavad dokumendid.

Esimeses peatükis on antud ülevaade uurimistöös kasutatud peamistest allikatest ning kirjeldatud tööde teostamise protsessi. Lisaks antakse esimeses peatükis ülevaade olulisematest uurimusega seotud taustaandmetest (raamatukoguseltsid Eestis, seltsi territoriaalne paiknemine ning seltsi tegutsemisajal käibel olnud rahatähed).

Teine peatükk käsitleb TRrSi üldist tegevust alates seltsi loomisest kuni selle tegutsemisaja lõpuni 1940. aastal. Peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade seltsi loomisest ja töökorraldusest ning põgusalt on mainitud olulisemaid seltsitegelasi. Lisaks kirjeldatakse antud alapeatükis seltsi kassaraamatute alusel koostatud aastaaruannetes kajastatud sissetulekuid ning väljaminekuid. Teises alapeatükis on põhjalikumalt kirjeldatud seltsi ja raamatukogu paiknemist erinevatel ajajärkudel ning oma seltsimaja ehitamist.

Kolmas peatükk keskendub täielikult TRrS liikmesusele, andes ülevaate liikmeks astumise võimalustest, liikmete liigitusest, liikmetele võimaldatud soodustustes ning liikmesusega kaasnevast panustamisest seltsitegevusse. Kolmanda peatüki esimeses ja teises alapeatükis on vaadeldud liikmemaksu laekumisi ning seltsi liikmete arvu kahe erineva ajavahemikuna (aastad 1907–1921 ja 1922–1939). Andmete esitlemine perioodide kaupa on tingitud eelkõige 1922. aastal toimunud liikmemaksu tõusust, millest tulenevalt kasvasid liikmemaksuna laekunud summad hüppeliselt. Kogu seltsi tegutsemisaja jooksul oli käibel kolmes erinevas vääringus rahatähti. Taandades kõik sissetulekud viimati käibel olnud kroonidele, oleks seltsi algusaegadel laekunud summad taandunud väga väikesteks.

Neljandas peatükis antakse üldülevaade TRrSi raamatukogunduslike tegevustega seotud sissetulekutest ja väljaminekutest. Antud peatüki esimeses alapeatükis käsitletakse raamatukogundusliku tegevusega seonduvaid sissetulekuid, milleks on tasu raamatute lugemise eest, omavalitsuse ja riigi toetused ning muud ühekordsed sissetulekud. Teises alapeatükis kirjeldatakse raamatukogundusliku tegevusega seonduvaid väljaminekuid, milleks on raamatute, ajalehtede ja ajakirjade ostmine ning raamatute köitmine, raamatukogu juhataja palk, raamatukogu üür ning muud ühekordsed väljaminekud.

Viiendas peatükis on kirjeldatud TRrSi mitteraamatukogunduslikke tegevusi seltsi sissetulekute ning väljaminekute kaudu. Antud peatükis on põhjalikumalt käsitletult seltsimaja ehitamise ning pidude korraldamisega seotud rahalisi liikumisi, kuna need tegevused olid rahalises mõttes TRrSi

tegevuses domineerivamad. Lisaks on antud ülevaade ka seltsitegevuse jooksvatest, finantstegevusega seotud ning seltsi muudest sissetulekutest ja väljaminekutest.

Kuuendas peatükis on seotud üldised Eestis aset leidnud raamatukogunduslikud suundumused perioodidel 1907–1924 ning 1925–1940 TRrSi raamatukogundusliku tegevusega. Erinevate perioodide määratlemisel on peamiseks põhjuseks olnud see, et 1925. aastal hakkas kehtima avalikkude raamatukogude seadus, mis tõi endaga kaasa olulised muudatused raamatukogude rahastamises. Alates seaduse jõustumisest muutusid rahalises mõttes raamatukogu toetajateks peamiselt riik ning kohalik omavalitsus. Seltsi enda roll jäi selles osas tagasihoidlikuks. Antud peatükis ongi antud ülevaade sellest, kui suur oli seltsipoolne (eelkõige) rahaline panus raamatukogu tegevusse erinevatel perioodidel ning millised olid välised tegurid, mis mõjutasid TRrSi raamatukogunduslikku tegevust.

TRrSi tegutsemisajal olid Eesti alal aastatel 1907–1918 käibel rublad, aastatel 1919–1927 Eesti margad ning aastatel 1928–1940 Eesti kroonid. Käesolevas uurimistöös andmete esitamisel erinevate vääringute puhul on võetud arvesse, et rublad vahetati markadeks kursiga 1:1, mistõttu ei olnud rublade ning markade käibeloleku ajal tarvis ümberarvutusi teha. Eesti margad vahetati Eesti kroonidesse kursiga 100:1. Andmete esitamisel markade (või rublade) ning kroonide käibeloleku ajal on parema ülevaate saamise mõttes arvutatud kõik summad ümber kroonidesse.

Uurimistöö valmimisele aitasid kaasa juhendaja Ilmar Vaaro asjatundlikud näpunäited ning kommentaarid. Tänan toetuse eest oma juhendajat ning kõiki kaasõppureid, tänu kellele on antud uurimistöö valminud.

1. ÜLEVAADE UURIMISE ALLIKATEST NING TAUSTAANDMED

1.1. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi uurimise allikad

TRrSi tegevust ei ole varasemalt põhjalikult uuritud, mistõttu seltsi kohta trükis avaldatud materjale leidus vähe. Mõningal määral on kokkuvõtliku ülevaate TRrSist teinud Aime Lill oma artiklis „Tartu rajooni vanemad raamatukogud /1872–1917/“, mis ilmus 1985. aastal artiklikogumikus „Uurimusi Eesti raamatukogunduse ajaloost“ (Lill, 1985). Lill on ülevaate tegemisel kasutanud peamise allikana TRrSi kirjavahetuse kausta aastatest 1907–1921.

Valdavateks allikateks käesoleva uurimistöö tegemisel on olnud Rahvusarhiivi virtuaalses uurimissaalis leiduvad ajaloolised digiteeritud dokumendid ning Tartu Rahvusarhiivis asuvad digiteerimata dokumendid.

Uurimisel on kasutatud alljärgnevaid digiteeritud ning digiteerimata arhivaale:

- **Tammistu Rahvaraamatukogu põhikiri** (EAA.1589.1.1), piirdaatumid 1907, dokumendi lehtede arv 11.
  Raamatukogu põhikirjas sisaldub kokku 36 paragrahvi, milles on ära toodud raamatukogu eesmärk ning selle saavutamise viisid, raamatukogu õigused ja kohustused, sissetulekuallikad, raamatukogu valitsemine ning likvideerimise tingimused.

- **TRrSi protokolliraamat** (EAA.1589.1.2), piirdaatumid 19. aprill 1907–19. detsember 1926, dokumendi lehtede arv 92 ning **TRrSi protokolliraamat** (EAA.1589.1.3), piirdaatumid 12. jaanuar 1927–3. september 1940, dokumendi lehtede arv 186.
  Seltsi esimene protokolliraamat kajastab seltsi tegevust esimese 20 tegutsemisaasta jooksul ning teine protokolliraamat järgmise 14 tegutsemisaasta kohta. Protokolliraamatutes on võrdlemisi üksikasjalikult kirja pandud üld-, eestseisuse- ja revisjonikomisjoni koosolekutel arutatud teemad ning vastu võetud otsused. Iga toimunud koosoleku kohta on olemas koosoleku toimumise koht ja aeg (kuupäev, mõnel üksikul

juhul ka kellaaeg) ning protokolli kinnitanud isikute nimed ja allkirjad. Kuna antud uurimistöö põhikohaks oli seltsi sissetulekute ning väljaminekute põhjal anda ülevaade seltsi raamatukogunduslikust tegevusest, siis olid antud analüüsi seisukohalt olulised protokolliraamatutest leitavad iga-aastased aruanded seltsi sissetulekute ning väljaminekute kohta.

- **TRrSi kirjavahetus** (EAA.1589.1.4), piirdaatumid 28. jaanuar 1907–26. detsember 1921, dokumendi lehtede arv 251; **TRrSi kirjavahetus** (EAA.1589.1.5), piirdaatumid 25. september 1925–16. oktoober 1940, dokumendi lehtede arv 417; **TRrSi kirjavahetus** (EAA.1589.1.6), piirdaatumid 2. veebruar 1931–24. detsember 1931, dokumendi lehtede arv 235; **TRrSi kirjavahetus** (EAA.1589.1.7), piirdaatumid 1. jaanuar 1932–16. detsember 1935, dokumendi lehtede arv 421; **TRrSi kirjavahetus** (EAA.1589.1.8), piirdaatumid 1. jaanuar 1936–31. mai 1939, dokumendi lehtede arv 400.
  Kirjavahetuse kaustad sisaldava väga erinevaid seltsitegevusega seonduvaid dokumente – protokolle, aruandeid, avaldusi, lepinguid, peokuulutusi, protokolliraamatust puuduvaid aastaaruandeid, kirjavahetust erinevate asutustega jms. Kõik dokumendid olid kausta paigutatud kronoloogiliselt.

- **TRrSi avaliku raamatukogu toimkonna protokolliraamat** (EAA.1589.1.21), piirdaatumid 24. veebruar 1927–7. juuli 1940, dokumendi lehtede arv 8.
  Protokolliraamat kajastab raamatukogu toimkonna koosolekuid (koosolekuid peetud kokku 21) ning andmeid koosoleku toimumise koha, aja, koosolekutel osalejate, arutelude ning tehtud otsuste kohta. Peamisteks aruteluteemadeks olid toetusrahade kasutamine ning raamatukogu tegevusaruannete kinnitamine.

- **TRrSi noorteosakonna protokolliraamat** (EAA.1589.1.23), piirdaatumid 9. veebruar 1930–1. märts 1939, dokumendi lehtede arv 54.
  Protokolliraamatus on kirjas noorteosakonna koosolekutel toimunud arutelud ning vastu võetud otsused, iga koosoleku kohta on märgitud selle toimumise aeg ning koht.

- **TRrSi maanaiste osakonna protokolliraamat** (EAA.1589.1.27), piirdaatumid 18. veebruar 1934–3. mai 1940, dokumendi lehtede arv 25.

Protokolliraamatus on kirjas naisosakonna koosolekutel toimunud arutelud ning vastu võetud otsused, iga koosoleku kohta on märgitud selle toimumise aeg, koht ning koosolekul osalenud liikmete arv (mõningatel juhtudel ka isikud nimeliselt).

Uurimistöö seisukohalt oli vajalik eelpool nimetatud dokumendid põhjalikult läbi töötada (välja arvatud noorte- ning naisosakonna protokolliraamatud, millega on tutvutud põgusamalt), sest ainult nii oli võimalik luua tervikpilt TRrSist.

Seltsitegevuse kajastamisel on ainest leitud ka Rahvusraamatukogu digiarhiivis DIGAR leiduvatest perioodikaväljaannetest. TRrSi kohta on ilmunud artikleid ajalehes Postimees, Kaja ja Tallinna Teataja, artiklid pärinevad aastatest 1907–1937.

Uurimistöös käsitletud ajastupõhise raamatukogundusliku tausta avamisel olid peamistes allikateks R. Alase raamat „Rahvaraamatukogud Eestis“ (Alas, 1933) ning K.-O. Veskimäe raamat „Kahte kappi on ühhetassa majas tarwis: leiwakappi ja ramatokappi“ (Veskimägi, 2000).

1.2. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi uurimisega seotud taustaandmed

Arvestades praegust haldusjaotust oli TRrSi asukohaks Tartu maakond, Tartu vald, Tammistu küla. Seltsimaja asus Tartu linnast ligikaudu 18 kilomeetri kaugusel. Silmas pidades TRrSi loomise aegset haldusjaotust oli seltsi asukohaks Luunja vald. Seoses valdade võrgu ümber kujundamisega eraldati 3. juunil 1919. aastal Luunja vallast Vesneri ja Tammistu vald, mille järel jäi TRrS paiknema Tammistu valda (täpsemalt Tammistu külla). Pärast 1938. aastal toimunud vallapiiride muudatusi liideti Tammistu küla taas Luunja vallaga (Uuet, 2002).

TRrSi seltsi loomisel oli eesmärgiks seatud kogu Luunja vallas elavate inimeste teenindamine. Luunjasse loodi rahvaraamatukogu selts 1908. aastal ning Vesnerisse 1909. aastal (Veskimägi, 2000: 243), mistõttu võib arvata, et TRrSi teeninduspiirkonnaks kujunes ilmselt Tammistu lähiümbrus. Tammistu valla elanike arv oli 1922. aasta vallaraamatute kohaselt 832 inimest, neist mehi 398 ja naisi 434. Tammistu valla pindala oli 5877 hektarit. Rahvaloenduse andmeil oli elanikke Tammistu vallas veidi enam – 930 (Rumma, Granö, Veski, 1925).

Tammistu küla peeti kogu kihelkonna üheks suuremaks vaimsete huvide avaldumise kohaks, kuna seal asunud seltsimaja *„on leidnud algatusvõimelisi ja ettevõtlikke tegelasi“*. Sajandi alguses oli Tammistus asuvas 4-klassilises algkoolis 92 õpilast ning kaks õpetajat (Rumma, Granö, Veski,

1925). Seoses õpilaste kasvu suurenemisega tekkis vajadus uue ja suurema koolimaja järele ning uus koolihoone õnnistati sisse 1933. aasta lõpus (Tammistu koolimaja..., 1933).

Varasemalt on rahvaraamatukogu seltse uurinud näiteks 2016. aastal Piret Kuik oma lõputöös „Karilatsi Rahvaraamatukogu Seltsi „Edasi“ raamatukogunduslik tegevus“ (Kuik, 2016) ning 2008. aastal Eha Marrandi lõputöös „Retla Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogu koostis 1919–1940“ (Marrandi, 2008). Rahvaraamatukogu seltside raamatukogundusliku tegevuse osakaalu määratlemist seltsi rahaliste sissetulekute ning väljaminekute kaudu ei teadaolevalt seniajani tehtud.

Rahvaraamatukogu seltside juures paiknevate raamatukogude rahastamise allikateks olid alates 1920ndatest riik, kohalik omavalitsus ning seltsi enda poolt eraldatav toetus. Kõik Eestis paiknevad raamatukogud ei olnud toetuste saamise mõttes sugugi sarnases seisus. Paljud raamatukogud olid jäetud kohalike omavalitsuste hooleks, mis maksis raamatukogule toetust vaid vähesel määral rohkem, kui oli avalikkude raamatukogude seaduse (edaspidi *ARS*) miinimumnõue, ehk 2 senti elaniku kohta. Riigi kohustuseks oli maksta samapalju kui vald, kuid ka riik ei pidanud endale võetud kohustustest kinni. Samas ei saa arvestamata jätta asjaolu, et krooni ostujõud oli 30ndate lõpuks ARSi kehtimahakkamisest alates langenud 2–3 korda, toetuse maksmise alust aga ei olnud viidud sellega vastavusse (Veskimägi, 2000: 384).

Vähene raha tingis väiksemad raamatukogud ning seeläbi avalike raamatukogude madala tasema. Kui enne Esimese maailmasõja puhkemist oli keskmiseks raamatukogu suuruseks umbes 400 eksemplari, siis enne Teist maailmasõda oli see vaid veidi üle kahe korra suurenenud (870 eksemplari). Avalike raamatukogude tõusu pidurdumise üheks põhjuseks peetakse sedagi, et pelgalt entusiasmist ning hüvituseta tööd teinud inimeste najal püsti püsinud süsteemi aeg oli mööda saamas (*ibid*).

Pärast riigi- ja vallapoolse toetuse maksmise sisse viimist vähenes paljudel juhtudel seltside osatähtsus raamatukogutöös osalemisel. Lisaks nägi ARS ette, et raamatukogu töös osalemiseks tuleb kokku kutsuda kolmeliikmeline nõukogu (kuhu kuulus ka vallaesindaja), kuid selliseid asutati vähestes kohtades (Veskimägi, 200: 385).

TRrSi tegutsemisaja jooksul aastatel 1907–1940 oli Eesti alal käibel kolmes erinevas väärингus rahatähti. Seltsi asutamise ajal olid käibel Tsaari-Venemaa rublad (võrdus 100 kopikaga). Ajutise Valitsuse 30. novembri 1918. aasta istungil võeti vastu otsus kehtestada riigi väärинguks Eesti mark (võrdus 100 penniga). Tulenevalt marga kiirest inflatsioonist korraldati Eestis rahareform

ning uueks vääringuks kehtestati Eesti kroon (võrdus 100 sendiga), mis vastas 100 margale. Väliskaubanduses hakati kroone kasutama juba 1924. aastal, kuid alates 1928. aastast võeti kroon kasutusse ka igapäevastes tehingutes. Esialgu seoti Eesti krooni väärtus Inglise naelaga, kuid 1933. aasta majanduskriisi ajal lasti kurss vabaks (Eesti Panga..., 2017). TRrSi aastaaruannetes on aastatel 1907–1918 sissekanded tehtud rublades, aastatel 1919 –1927 Eesti markades ning aastatel 1928–1939 Eesti kroonides.

2. ÜLDÜLEVAADE TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSIST

2.1. Seltsi üldiseloomustus ning tulude ja kulude kajastamine protokolliraamatutes

Rahvaraamatukogu seltside loomise esmaseks eesmärgiks oli raamatukogu toetamine ja ülalpidamine. Sisuliselt sarnanesid rahvaraamatukoguseltsid haridusseltsidega ning nende tegevusprogramm oli võrdlemisi laialdane. Selleks, et hankida raamatukogu jaoks raha, esineti näitemängudega, korraldati pidusid ja muid üritusi (Veskimägi, 2000: 233).

TRrSi võib pidada omataoliste seltside loomisel teerajajaks, kuna tegemist oli esimese eelkõige rahvahariduse edendamisele suunatud uuetüübilise rahvaraamatukoguseltsiga Eestis. K.-O. Veskimägi on kirjutanud, et TRrSi (ning Luunja ja Vesneri seltsid) asutas Karl Einbund (alates 1935. aastast Kaarel Eenpalu) koos Luunja vallakirjutaja Kirsimäega (Veskimägi, 2000: 243). Uurimistöö käigus ei leidnud fakt, et TRrSi asutamisel oli kaastegev ka endine riigivanem ning raamatukogundustegelane Eenpalu, kinnitust ning üheski TRrSi algdokumendis ei olnud seltsi loojana Eenpalu mainitud.

Luunja vallas asunud TRrS alustas tegevust 1907. aasta kevadel, mil kinnitati vallakirjutaja Peeter Kirsimäe poolt ette valmistatud seltsi põhikiri (Kodumaalt, 1932). Seltsi eesmärgiks oli kohalikele elanikele kirjanduse vahendamine, lisaks kontsertide, näitemängude ning kõikvõimalike peoõhtute korraldamine (Kodumaaalt, 1907).

Üleüldine rahvaraamatukogu seltside loomine 20. sajandi alguses oli suuresti tingitud sellest, et 1907. aastal kaotasid kehtivuse avalike raamatukogude jaoks kehtestatud keelatud raamatute nimestikud ning rahva- ja avalikud raamatukogud võisid omada kõiki raamatuid, mis ei olnud tsensuurimäärustega keelatud (Veskimägi, 2000: 228–229). Kahtlemata oli antud asjaolu üheks motivaatoriks rahvaraamatukogu seltside loomisel.

Esimene TRrSi koosolek peeti 19. aprillil 1907. aastal Tammistu koolimajas ning sellest võttis osa 32 asutajaliiget. Seltsi esimeseks esimeheks valiti tolleaegne Taabri mõisa rentnik Viktor Kapsta ja raamatukoguhoidjaks Peeter Ilves (EAA.1589.1.2, l. 1). Järgmiseks seltsi esimeheks valiti 1909. aastal Karl Eduard Kangur (EAA 1589.1.2, l. 11), kes jäi seltsi juhtima kuni 1937. aastani (EAA.1589.1.3, l. 151). Seltsi esimeheks oleku ajal panustas K. Ed. Kangur seltsitegevuse arendamisse ning omakultuuri süvendamisse (Ringi ümber..., 1935). Seltsi esimehe kohalt lahkudes oli K. Ed. Kangur 73aastane, kuid oma väärikast vanusest hoolimata täis *„tegutsemislusti ja energiat“* (Tartumaalt, 1935).

Kuna K. Ed. Kangur ei soovinud enam seltsi esimehena jätkata, siis valiti 1937. aastal uueks TRrSi esimeheks Harald Ambre (EAA.1589.1.3, l. 151), järgmisel aastal valiti seltsi esimeheks H. Põldur ning esimehe abina jätkas tööd endine kauaaegne seltsi esimees K. Ed. Kangur (EAA.1589.3, l. 163p), 1939. aastal sai seltsi esimeheks Friedrich Kuslap (EAA.1589.3, l. 163p) ning 1940. aastal taas H. Põldur (EAA.1589.3, l. 184).

1925. aastal kehtima hakanud ARSi § 14 kohaselt tuli eraraamatukogu ülalpidaja otsusel asutada raamatukogu juurde vähemalt kolmeliikmeline toimkond, mis täidab raamatukogu nõukogu ülesandeid ning mille koosolekutest kohaliku omavalitsuse esindaja hääleõigusega osa võtab (ARS, 1924). Loodud TRrSi avaliku raamatukogu toimkonna esimene koosolek toimus 24. veebruaril 1927. aastal ning sellest võtsid osa TRrSi esimees K. Ed. Kangur, seltsiliige J. Kass, raamatukogu juhataja J. Reisenbuk ning Linda Tint (EAA.1589.1.21, l. 1). Nähtavasti oli L. Tindi puhul tegemist kohaliku omavalitsuse esindajaga, kuna ülejäänud koosolekust osa võtnud isikud olid seltsiliikmed.

Eelnimetatud toimkonna ülesandeks oli muuhulgas raamatukogule soetatavate raamatute nimestiku koostamine. Näiteks esimesel koosolekul seati kokku nimekiri, mille alusel telliti 13 põllumajanduslikku raamatut 1610 marga eest (EAA.1589.1.21, l. 1). Lisaks kinnitas toimkond iga-aastaselt raamatukogu aruanded ning eelarve (EAA.1589.1.21).

TRrSi juurde loodi 1930. aastal noorteosakond, mille asutamise koosolek toimus 9. veebruaril 1930. aastal. Noorteosakond loodi selleks, et *„noorte tegevust sihikindlalt tööle rakendada igal tegevuse alal, kus nad vastavalt iga osa oma huvi kohaselt kruppidesse koondub ja selles ennast arendab ja tegutseb“*. Noorteosakonna esimeseks juhatajaks oli õpetaja Elmar Vasar (EAA.1589.1.23, l. 1). Seltsi juures töötanud noorteosakond likvideeriti 1939. aasta kevadel, kuna samal ajal tegutses Luunja vallas ka teine noorsoo-organisatsioon (tegutses Tammistu kooli juures) ning mõlema tööshoidmine ei olnud mõistlik (EAA. 1589.1.23, l. 54).

TRrSi maanaiste osakonna asutamiskoosolek toimus 18. veebruaril 1934. aastal. Esimeseks naisosakonna juhatajaks valiti Linda Mokrik. Naisosakond korraldas kõikvõimalikke naistele suunatud üldharivaid kursusi (käsitöö, aiandus, kodundus) ning pidusid (EAA.1589.1.27, l. 1). Naisosakond tegutses kuni TRrSi tegevuse lõpuni.

TRrSi töö korraldamiseks peeti regulaarselt koosolekuid, tavaliselt üks kord aastas toimus seltsi peakoosolek, ning 1–2 korda kuus eestseisuse koosolekud. Lisaks peeti regulaarselt üks kord aastas revisjonikomisjoni koosolekuid. Seltsi üldkoosolek toimus enamasti aasta alguses ning päevakavasse kuulus eelmise aasta aruande kinnitamine, eestseisuse valimine, järgneva aasta eelarve kinnitamine ning lisaks eelnimetatutele ka muud jooksvad küsimused. Eestseisuse koosolekutel arutati kõikvõimalikke jooksvaid küsimusi, muuhulgas kinnitati näiteks peoõhtute kavad.

Revisjonikomisjoni ülesandeks oli kontrollida, kas aastaaruanne on kooskõlas kassaraamatu sissekannetega. Protokolliraamatute sissekannete alusel revisjonikomisjon kontrolli käigus enamasti puudusi ei tuvastanud, kuid mõnikord oli seltsile siiski tehtud teatud ettekirjutusi. Näiteks 1932. aastal toimunud revisjonikomisjoni koosolekul on ära mainitud, et kassaraamatusse on tehtud pliiatsiga parandusi, mida ei ole tõestatud ja kohati on „*isegi väljakraapimist lubatud*“ (EAA.1589.1.3, l. 92).

Seltsi sissetulekuid ja väljaminekuid kajastavate aastaaruannete koostamise aluseks olid kassaraamatute sissekanded. TRrSi aastaaruannete põhjal on uurimistöö käigus koostatud sissetulekute ning väljaminekute tabelid (Lisa 1a ning 1b ja Lisa 2a ning 2b), kus aastate lõikes on näha, milliste tegevuste tarbeks on raha kasutatud ning millised on olnud vastava aasta sissetulekud. Erinevad sissetulekud ning väljaminekud on omakorda grupeeritud sarnaste tegevuste kaupa järgmiselt:

- raamatukoguga seonduvad sissetulekud ja väljaminekud;
- pidude korraldamisega seonduvad sissetulekud ja väljaminekud;
- jooksvad sissetulekud ja väljaminekud;
- finantstegevusega seonduvad sissetulekud ja väljaminekud;
- muud ehk määratlemata sissetulekud ja väljaminekud;
- liikmemaksust laekuvad sissetulekud;
- seltsimaja ehitamisega seonduvad väljaminekud.

Koondtabelites on aastatel 1907–1918 sissetulekud ning väljaminekud kajastatud rublades, aastatel 1919–1927 markades ning aastatel 1928–1939 kroonides.

Seltsi algusaastatel olid aastaaruanded koostatud üldistatud kujul ning rahalisi liikumisi ei olnud kajastatud väga detailselt. Näiteks 1911. aasta aastaaruandes (Lisa 3) on sissetulekutena eraldi ridadena ära näidatud vaid laekumine liikmemaksust, lugemismaksust ning saadud tulu kulisside laenamise eest. Väljaminekuteks on samal aastal olnud raamatukogu juhataja palk, raamatute ostmine ja köitmine, raamatukogu avamise luba, seltsi maaüksuse mõõtmine ja kuulutused, margid kubermanguvalitsusele ja muud väiksemad kulud (EAA.1589.1.2, l. 27).

Lisaks sellele, et seltsi algusaastatel oli erinevaid rahalisi liikumisi vähem, oldi ka aruannetes sissetulekute ja väljaminekute kajastamisel vähemdetailsed, näiteks mitu kuluartiklit pandi ühele reale (raamatute ostmine ja köitmine).

Seltsitegevuse kasvades muutusid ka aastaaruanded detailsemaks ning informatiivsemaks ja aastaaruannetest on selgelt näha, milliste tegevustega on selts aasta jooksul tegelenud ning milleks on raha kasutatud. Sama detailselt on kajastatud ka seltsitegevuse sissetulekuid. Näiteks seltsi 1930. aasta väljaminekute aastaaruandes (lisa 4) on eraldi kuluartiklid omakorda veel üksikasjalikumalt lahti kirjutatud. Nii on täpselt näha, millised on olnud pidudega seonduvad väljaminekuid, kui palju on seltsimaja ehitamisel kulutatud materjalidele ning ehitaja palgaks või millise summa eest on ostetud raamatuid kogusse, näitemängude jaoks või noote pillikoori tarbeks (EAA.1589.1.3, l. 56p).

2.2. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi paiknemine

Asutamisjärgselt asus Tammistu rahvaraamatukogu Tammistu koolimajas (EAA.1589.1.2, l. 1), seega oma maja seltsil asutamise ajal ei olnud. Muuks seltsitegevuseks (koosolekute ja pidude korraldamine) kasutati teiste isikute või organisatsioonide ruume, koosolekud toimusid reeglina koolimajas, kuid esimesel tegutsemisaastal korraldatud tantsupidu peeti näiteks seltsi esimehe Viktor Kapsta eluruumides, mida selts sai kasutada tasuta (EAA.1589.1.2, l. 3p). Samal aastal peetud jõulupidu aga toimus Koosa Tuletõrjujate Seltsi saalis (EAA.1589.1.2, l. 5p).

Vajadus oma seltsimaja järele oli suur ning juba 1907. aasta lõpus moodustati komisjon seltsimaja platsi ostmiseks või rentimiseks (EAA.1589.1.2, l. 6p), mille tulemusena võeti 1909. aastal vallalt rendile Vesneri magasiaida ruumid.

Tammistu koolimajas asunud raamatukogu koliti 1911. aastal kaupmehe ja seltsiliikme Johan Tamme eluruumidesse (EAA.1589.1.2, l. 21). Kolimise põhjuseks oli ilmselt asjaolu, et 1911. aastal tegi Eestimaa kubermangu rahvakoolide direktor ettepaneku, et raamatukogud tuleb koondada koolide juurde ning kehtestama peab endise komplekteerimise korra. 1912. aasta mais kehtima hakanud määruse kohaselt tohtisidki koolide juures tegutsevad raamatukogud osta ainult neid teavikuid, mis oli haridusministri nimekirjade alusel lubatud (Veskimägi, 2000: 231). Inspektoritele oli vastuvõetamatu seegi, et koolimajja lastakse koguneda „kõrvalistel isikutel" ning säärase suhtumise juures ei olnud raamatukogu juures toimuvaks laiemaks seltsitegevuseks mingit perspektiivi (Veskimägi, 2000: 262). Lõplikult koliti seltsi raamatukogu J. Tamme juurest 1918. aastal valminud seltsimajja alles 1922. aastal (EAA.1589.1.2, l. 73p).

Üldkoosolekul võeti 1914. aastal ühehäälselt vastu otsus, et vajalik on asuda oma seltsimaja ehitama. Raha selleks seltsil ei olnud ning Esimesest Tartu Laenu- ja Hoiuühisusest otsustati ehitamise tarbeks laenata kuni 1500 rubla. Laenu käendajateks olid 14 seltsi liiget. (EAA.1589.1.2, l. 34p).

Esialgu oldi seltsimaja valmimise aja suhtes optimistlikud ning maja pidi valmima juba 1914 aasta sügiseks. Seoses alanud Esimene maailmasõjaga ei olnud võimalik laenu saada ning seltsi enda kassas oli raha vähe, mistõttu jäeti seltsimaja ehitus seisma (EAA.1589.1.2, l. 36p). Uuesti kerkis seltsimaja ehitamise plaan päevakorda 1918. aastal ning kuna seltsi kassas selleks vajaminev summa (500 rubla) puudus, laenati see kümnelt seltsi liikmelt (igaühelt 50 rubla). Ehitustöö juhtimine jäi seltsi eestseisuse hooleks (EAA.1589.1.2, l. 43p). Sellel ajal oli oma maja ehitus kõige prioriteetsem tegevus ning kogu pidudest saadud kasum kasutati ära ehituse tarbeks (EAA.1589.1.2, l. 44). Uus valminud seltsimaja avati 1918. aastal (Tammistu Rahvaraamatukogu..., 1931). Edaspidi sai selts ise hakata oma maja ruume teistele organisatsioonidele välja üürima. Üüri küsiti kas mingi kindel summa (näiteks 300–500 marka peosaali kasutamise eest) või tulu piletimüügist (näiteks 10%) (EAA.1589.1.2, l. 50).

Seltsi eestseisus võttis 1928. aasta tegevuskavasse seltsimaja juurdeehituse ehitamise hoone läänepoolsesse ossa, kuhu planeeriti üle viia ka näitelava (EAA.1589.1.3, l. 9). Seltsimaja juurdeehitus viidi läbi kogukonna toel, kuna seltsi ruume soovisid kasutada mitmed ümbruskonna ühingud ja organisatsioonid. Ehitamisel loodeti ka kooliõpilaste vanematele, kuna koolil oli ruume vähe ning paar klassi plaaniti seltsimajja üle tuua (EAA.1589.1.3, l. 12p). Tammistu Rahvaraamatukogu seltsimajast sooviti kujundada tulevane Tammistu valla rahvamaja (EAA.1589.1.3, l. 12). Ruumipuuduse likvideerimisega seoses tekkisid võimalused senisest veel

aktiivsemaks seltsitegevuseks (EAA.1589.1.3, l. 25p), lisaks said seltsimaja ruumid välja renditud Tammistu algkoolile (EAA.1589.1.3, l. 30p) nii klassiruumideks kui ka õpetaja elamispinnaks (EAA.1589.1.3, l. 34p).

1931. aastaks oli kujunenud Tammistu Rahvaraamatukogu seltsimajast Tammistu rahvamaja, mis kuulus Tartumaa rahvamajade võrku (järjekorras 55. numbri all). Rahvamaja ülalpidajaks oli TRrS ning rahvamaja ülesandeks oli olla kultuuri- ja haridustöö keskmeks väljaspool kooli, samuti tegevuskohaks kõigile Tammistu vallas asuvatele hariduslikele ning muudele organisatsioonidele (EAA.1589.1.3, l. 87p, 88).

Selleks, et eelpool nimetatud ülesanded kultuuri- ja haridustöö vallas saaksid täidetud, paikneski muuhulgas rahvamajaks kujunenud seltsimajas Tammistu avalik raamatukogu ja lugemistuba. Rahvamaja oli koht erinevate loengute, rahvakoosolekute ning laulu, muusika, näitekunsti ja kehalise kasvatusega seonduvate tegevuste edendamiseks. Rahvamaja tegevuse korraldajaks oli TRrSi juhatus (EAA.1589.1.3, l. 86p).

3. TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI LIIKMESUS

Seltsi loomisaegse põhikirja kohaselt ei olnud TRrSi liikmete piirarv kindlaks määratud ning liikmeteks võisid olla nii naised kui ka mehed, seisus ning usutunnistus ei olnud seejuures olulised. Seltsi liikmeteks ei tohtinud olla alaealised (välja arvatud need, kes olid määratud auliikmeks), kooliõpilased ning kohtu poolt piiratud õigustega inimesed (EAA.1589.1.1).

Seltsi liikmed liigitati tegevliikmeteks, eluaegseteks liikmeteks (isikud, kes maksid korraga liikmetasuna 25 rubla) ning auliikmeteks. Tegevliikmed pidid maksma igal aastal liikmemaksu, mille suurususeks seltsi asutamisel oli määratud 1 rubla aastas. Kõik, kes soovisid saada seltsi liikmeks, pidid sellest eestseisuse kaudu teada andma esitades vastava taotluse (Lisa 6). Seejärel pidi liikmeks soovija jääma kaheks nädalaks kandidaatide nimekirja, mille järel eestseisus otsustas, kas soovija arvatakse seltsi liikmeks või mitte (EAA.1589.1.1). Seltsi protokolliraamatutest ei nähtu, et kellegi seltsi liikmeks saamise sooviavaldus oleks tagasi lükatud. Eluaegse liikmestaatuse said isikud, kes maksid korraga ära 25 rubla, auliikmed liikmetasu maksma ei pidanud. (EAA.1589.1.1)

Liikmeks olemine andis hääleõiguse peakoosolekutel (EAA.1589.1.1). Seltsi liikmetele kehtisid seltsitegevuses mitmed soodustused, näiteks oli neile raamatute laenamine (EAA.1589.1.2, l. 1p) ning teatud seltsi poolt korraldatud pidudel osalemine tasuta (EAA.1589.1.2, l. 3p), 1925. aastal töötati välja *„märgisüsteem“* – seltsi liikmed kandsid pidude ajal rinnas vastavat märki, mis võimaldas neile tasuta saali pääsemise (EAA.1589.1.2, l. 84p). Võrdluseks olgu toodud, et seltsi mitte kuuluvad isikud pidid maksma seltsi algusaastatel lugemismaksu iga raamatu pealt 2 kopikat (EAA.1589.1.2, l. 1) ning tantsupeo pilet maksis 15 kopikat (EAA.1589.1.2, l. 3p).

Seltsi liikmeks olemine oli eelduseks seltsi töösse panustamisel. Väga paljud tööd ja tegemised said tehtud tänu seltsiliikmete kaasabile. Oli tavapärane, et seltsitegevuseks vajalik raha laenati (või koguti annetustena) seltsi liikmetelt. Näiteks seltsi esimestel asutamisaastatel kerkis üles vajadus uute muusikariistade ning raamatute ostmiseks, mille tarbeks laenati vajaminev summa seltsi liikmetelt. Pillide ostmiseks oli liikmete panuseks 5–25 rubla ning 32st asutajaliikmest laenas seltsile raha 22 liiget. Seltsi tegevuse juures olulist rolli mänginud esimene seltsi esimees

V. Kapsta panustas 25 rublaga (nii suure summa maksid ainult kaks isikut) ning hilisem pikaaegne esimees K. Ed. Kangur 10 rublaga (EAA.1589.1.2, l. 4). Raamatute ostmiseks laenati neljalt seltsi eestseisuse liikmelt kokku 20 rubla, igaühelt võrdselt 5 rubla. (EAA.1589.1.2, l. 10). Seltsi liikmed panustasid rahaliselt ning oma ajaga seltsi tegevusse pidevalt, ka seltsimaja ehitus sai võimalikuks suuresti liikmete kaasabile (EAA.1589.1.2, l. 43p).

Seltsi liikmete täpset arvu iga aasta kindlal ajaperioodil (näiteks aasta lõpu seisuga) on raske välja tuua, kuna andmed liikmete arvu kohta on saadud erinevatest tekstiosistest. Mõningal juhul oli seltsi liikmete arv välja toodud aastaaruande lõpus, teistel juhtudel aga aasta alguses peetud eestseisuse koosoleku protokolli alguses. Mõnel üksikul juhul oli välja toodud ka see, kui palju aasta jooksul oli seltsi liikmeid juurde tulnud ning kui palju seltsist lahkunud. Alates 1929. aastast on eraldi välja toodud millisel hulgal kuulus seltsi naisi ning mehi.

Alljärgnevates peatükkides on liikmemaksu laekumisi ning seltsi liikmeskonda vaadeldud kahe eraldi perioodina – aastatel 1907–1921 ja aastatel 1922–1939. Antud jaotus on tingitud asjaolust, et 1922. aastal toimus liikmemaksu tõus, millest tulenevalt kasvasid liikmemaksuna laekunud summad hüppeliselt. Tähelepanuta ei saanud jätta ka asjaolu, et kogu seltsi tegutsemisaja jooksul oli olnud käibel kolmes erinevas vääringus rahatähti. Taandades kõik sissetulekud viimati käibel olnud kroonidele, oleks seltsi algusaegadel laekunud summad taandunud väga väikesteks. Lisaks toimusid kümnendivahetusel seltsis muudki olulised muudatused (lugemismaksu kaotamine, riigipoolsete toetuste laekumine, lugemislaua avamine), mistõttu on ülevaatlikum tulemuste esitlemine ajavahemike kaudu.

3.1. Liikmemaksu laekumine ning liikmete arv ajavahemikul 1907–1921

Seltsi asutamisel määrati liikmemaksu suuruseks 1 rubla. Seltsi algusaegadel (kuni aastani 1918) moodustas liikmemaks märkimisväärse osa seltsi sissetulekutest, jäädes enamast 10% piirimaile kogu seltsi sissetulekutest. Mõnel üksikul aastal (1911 ja 1917) moodustas laekunud liikmemaks lausa üle 50%. Alates 1918. aastast hoogustus muu seltsitegevus sedavõrd, et sissetulek liikmemaksust moodustas kogu seltsi sissetulekust maksimaalselt kuni 2%, jäädes mitmel aastal ka alla 1%.

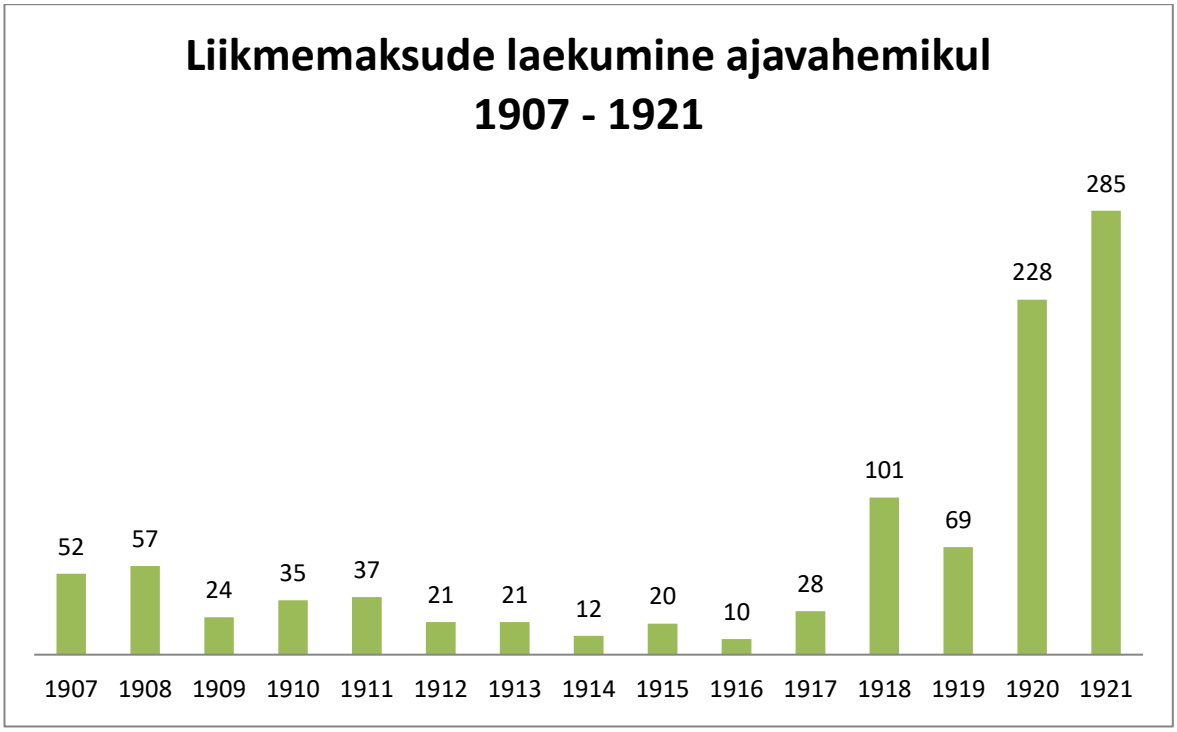

Joonis 1. Liikmemaksude laekumine rublades ja markades ajavahemikul 1907–1921 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.4)

Joonisel 1 on kajastatud liikmemaksude laekumine alates seltsi loomisest kuni 1921. aasta lõpuni. Seltsi kahel esimesel algusaastatel oli seltsiliikmeid rohkem, mistõttu nendel aastatel laekus ka liikmetasusid rohkem. Aastatel 1909–1917 laekunud liikmemaksud jäävad samasse suurusjärku, mõningane vähenemine on toimunud üleüldise seltsitegevuse passiivsusega sõja ajal. Hüppeline liikmemaksu laekumise tõus on toimunud 1918. aastal. Samas ei ole tõenäoline, et 1918. aastal oli seltsil niivõrd palju liikmeid (liikmete arv sellel aastal ei ole teada), pigem on aastaaruandes kajastatud eelnevate aastate laekumisi.

Võrreldes eelnevate aastatega on väga suured summad laekunud 1920. ning 1921. aastal. Paraku ei ole ühestki antud töö käigus vaadeldud dokumendist tuvastatav, millest on tingitud niivõrd suured erinevused perioodi lõpuaastatel laekunud summades. Üheks oletuseks on, et seltsi astusid eluaegsed liikmed, kes pidid maksma korraga suurema summa liikmetasu. Teine oletus on, et tõstetud on liikmemaksu, kuid selle kohta puuduvad faktilised andmed.

Liikmete arvu kohta vaadeldaval ajavahemikul puuduvad andmed aastate 1914–1918 kohta. Sõjaaegsel perioodil (eelkõige aastatel 1915–1917) oli seltsitegevus suuresti seiskunud ning sellel ajal olid ka protokolliraamatu sissekanded ülimalt napid. Näiteks 1917. aastal oli ainsaks sissekandeks aastaaruanne.

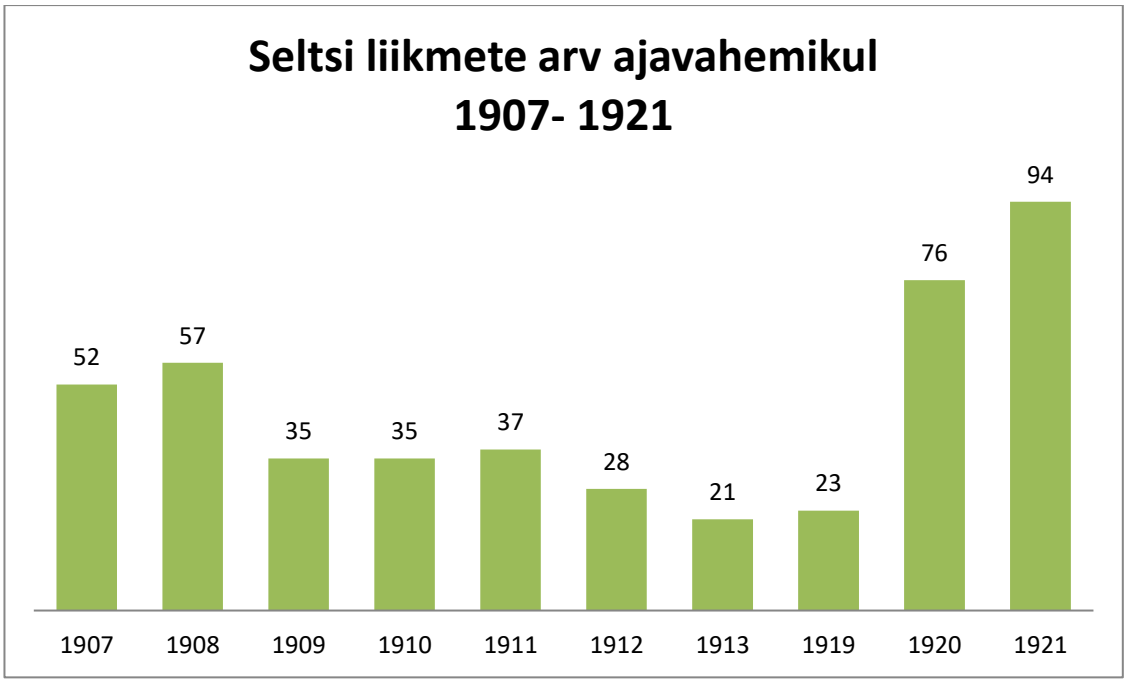

Joonis 2. Seltsi liikmete arv ajavahemikul 1907–1921 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.4)

Joonisel 2 on näha, et seltsi asutamisaastal ja järgneval aastal on seltsil olnud liikmeid võrdlemisi palju. Järgnevad aastad näitavad mõningast seltsiliikmete arvu vähenemist ning 1913. aastaks on seltsiliikmete arv vähenenud ligi kolmandiku võrra võrreldes esimeste seltsi tegutsemisaastatega. Hüppeliselt on liikmete arv kasvanud 1920. aastal, saavutades kõige rohkearvulisema liikmeskonna senises seltsi ajaloos. Liikmeskonna kasvu põhjuseks võib pidada seltsitegevuse üleüldist hoogustumist (korraldati rohkem pidusid, avatud oli lugemislaud, seltsil oli valminud oma maja).

Seltsi liikmeskonna vähenemise põhjuseks alates 1911. aastast on ilmselt see, et raamatukogu oli viidud koolimajast kaupmehe juurde, mis tekitas teatud võõrandumise seltsist. Samas kasvas alates 1911. aastast selliste lugejate arv, kes ei olnud seltsi liikmed. Arvatakse, et rahval oli igapäevaste tegemiste kõrval rohkem tegemist poe kui koolimajaga (Lill, 1985).

3.2. Liikmemaksu laekumine ning liikmete arv ajavahemikul 1922–1939

Liikmemaksu tõsteti 1922. aastal ning sellest ajast alates tuli igal liikmel maksta tasu 25 marka aastas (EAA.1589.1.2, l 66p). Uuesti toimus liikmemaksu tõus 1929. aastal, kui liikmemaks tõsteti

1 krooni peale (EAA.1589.1.3, l 26). 1931. aastal määrati liikmemaksu määraks alla 18aastastel 25 senti ning vanematel 50 senti (EAA.1589.1.3, l. 55p).

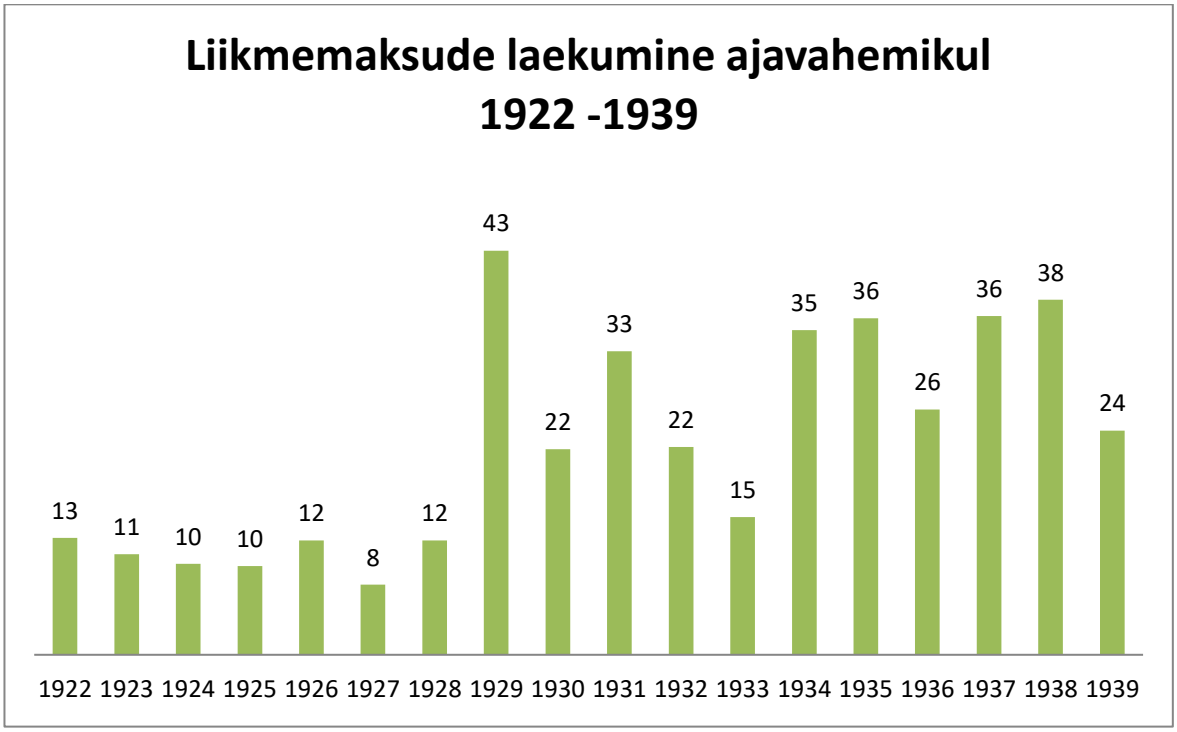

Joonis 3. Liikmemaksude laekumine kroonides ajavahemikul 1922–1939 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Ülaltoodud jooniselt on näha, et ajavahemikul 1922–1928 on liikmemaksudena laekunud summad olnud võrdlemisi ühtlasel tasemel. Hüppeline liikmemaksu laekumise tõus on toimunud 1929. aastal, mil toimus liikmemaksu suurendamine. Järgneval aastal langes liikmete arv (38-lt liikmelt 22-le) ning seetõttu ka liikmemaksu laekumine. Arvatavasti tulenevalt liikmete vähenemisest ning raskest majanduslikust olukorrast otsustati alates 1931. aastast liikmemaksu poole võrra vähendada ning senise ühe krooni asemel tuli tasuda 50 senti, alla 18aastastele oli liikmemaksu suuruseks 25 senti (EAA.1589.1.3, l. 55p). Odavam liikmemaks noortele tulenes ilmselt asjaolust, et seltsi juurde loodi 1930. aastal noorteosakond ning soov oli kaasata seltsitegevusse rohkem noori liikmeid.

Nagu jooniselt näha, siis liikmemaksu vähendamine ei toonud sugugi kaasa liikmemaksu laekumise vähenemist. 1931. aastal lisandus seltsile hulgaliselt uusi liikmeid, mis tõi kaasa hoopis liikmemaksu laekumise suurenemise.

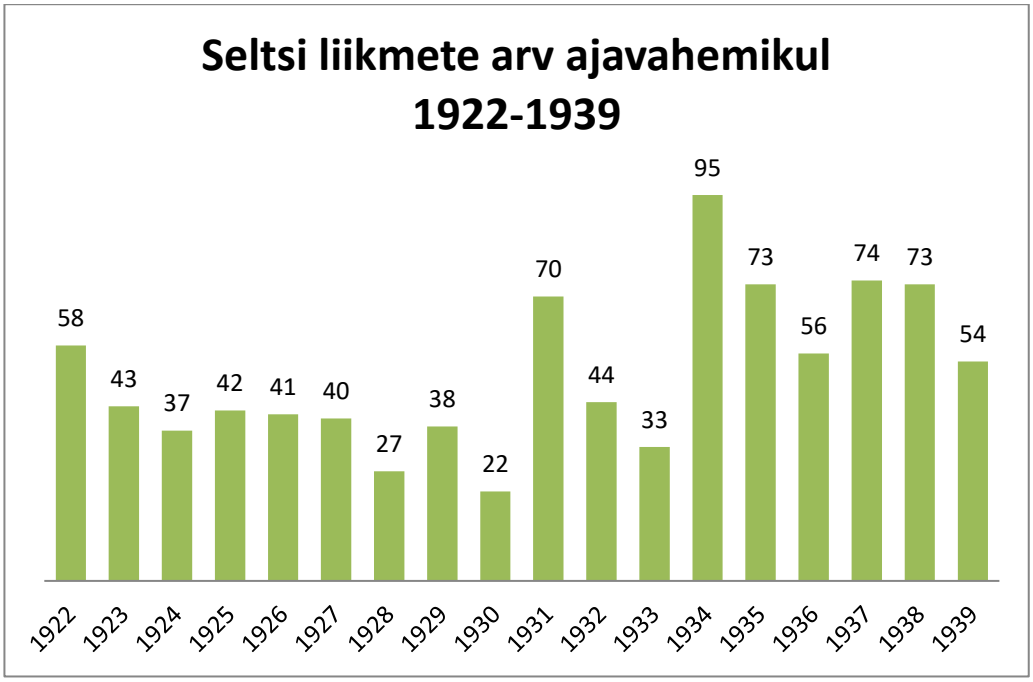

Joonis 4. Seltsi liikmete arv ajavahemikul 1922–1939 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Seltsi liikmete arv varieerus aastate lõikes võrdlemisi palju, nagu on tuvastatav ka jooniselt 4. Absoluutses madalseisus oli liikmete arv pärast 1929. aastal toimunud liikmemaksu tõstmist 1930. aastal, mil seltsil oli vaid 22 tegevliiget. Hüppelist liikmete tõusu 1934. aastal (33-lt liikmelt 95-le) saab selgitada TRrSi juurde loodud naisosakonna tekkega.

Naisosakonna esimene üldkoosolek peeti 18. veebruaril 1934. aastal (EAA.1589.1.27, l 1). Seltsi esimees K. Ed. Kangur esines 1935. aastal eestseisuse koosolekul sõnavõtuga, milles rõhutas, et naisosakonna loomine on elavdanud oluliselt seltsi tegevust, „*samal ajal kui seltsi enda ja noorteosakonna tegevuses on märgata teatavat loidust*“ (EAA.1589.1.3, l. 132).

Kui varasematel aastatel oli seltsiliikmete hulgas rohkem mehi (näiteks 1932 aastal 44st liikmest mehi 27 ja 1932 aastal 33st liikmest mehi 20) (EAA.1589.1.3, l. 117), siis 1935. aastaks oli naisosakonna loomise tõttu toimunud sellel osas kardinaalne muutus. Näiteks 1935. aasta lõpu seisuga oli 73st seltsiliikmest naisi 51 ning mehi üle poole vähem (22 meest) (EAA.1589.1.3, l. 148 p).

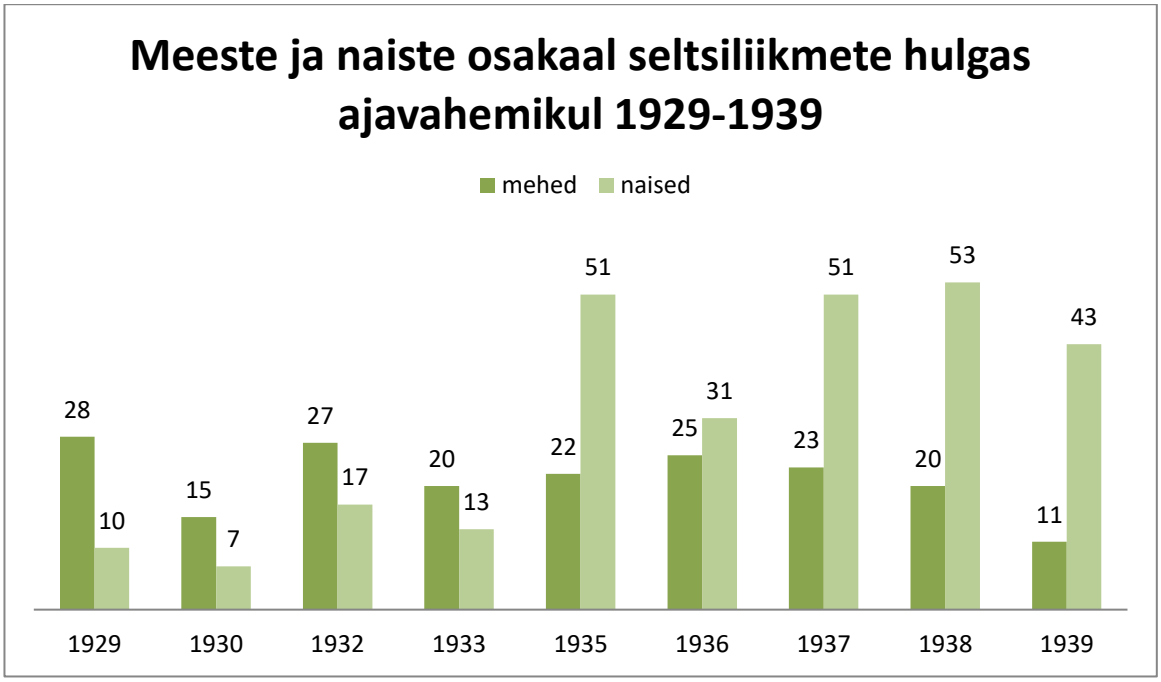

Joonis 5. Meeste ja naiste osakaal seltsiliikmete hulgas ajavahemikul 1929–1939 (EAA.1589.1.3)

Joonisel 5 on välja toodud meeste ja naiste osakaal seltsiliikmete hulgas ajavahemikul 1929–1939. Jooniselt puuduvad andmed aastate 1931 ning 1934 kohta, kuna nimetatud aastate kohta ei õnnestunud andmeid leida. Jooniselt nähtub, et 1935. aastal aset leidnud soolise jaotuse muudatus seltsiliikmete hulgas kehtis ka järgnevatel aastatel ning naiste osakaal jäi kuni seltsitegevuse lõpuni meeste omast oluliselt suuremaks.

4. ÜLDÜLEVAADE TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI RAAMATUKOGUNDUSLIKE TEGEVUSTEGA SEOTUD SISSETULEKUTEST NING VÄLJAMINEKUTEST

4.1. Raamatukogundusliku tegevuse määratlemine aastaaruannete alusel

TRrSi raamatukogundusliku tegevusega seonduvad sissetulekud ning väljaminekud võib tinglikult liigitada kaheks eraldi grupiks. Ühte kuuluvad regulaarsed (samas mitte iga-aastased) sissetulekud ja väljaminekud ning teise juhuslikud, ehk ühekordsed sissetulekud ja väljaminekud.

Regulaarseteks sissetulekuteks on tasu raamatute lugemise eest ning omavalitsuse ja riigi toetus raamatukogule. Regulaarseteks väljaminekuteks on raamatute, ajalehtede ja ajakirjade ostmine ning raamatute köitmine, raamatukogu juhataja palk ja raamatukogu üür.

Ühekordseteks sissetulekutes on tasu kaotatud raamatu (1927. aastal) ning lugemismääruste eest (1927. aastal). Ühekordseteks väljaminekuteks on Eesti Kirjanduse Seltsilt raamatute ostmine ja nende saatmiseks kulunud summa (1927. aastal), raamatukogu avamise luba (1911. aastal) ning muud raamatukogu töö korraldamiseks tehtud väljaminekud, mis ei olnud täpsemalt määratletud.

Regulaarseks on sissetulekuid ning väljaminekuid peetud sellisel juhul, kui makseid on tehtud mingi kindla eesmärgiga mitmel (järjestikusel) aastal. Ühekordsed sissetulekud ja väljaminekud on toimunud ainult ühel korral või on maksete otstarve olnud erinev (muud raamatukogu töö korraldamiseks tehtud väljaminekud).

4.2. Raamatukogundusliku tegevusega seonduvad sissetulekud

4.2.1. Lugemismaks

TRrSi põhikirja kohaselt oli üheks raamatukogu sissetuleku allikaks määratud maks raamatute, ajalehtede ja ajakirjade lugemise eest (EAA.1589.1.1). Raamatuid said lugemiseks laenata nii seltsi liikmed, kui ka seltsi mitte kuulunud Luunja vallas elavad isikud.

Raamatukogu loomisel kehtestati lugemismaks, mille kohaselt pidi iga raamatu lugemise eest maksma lugemismaksu kaks kopikat. Lugemise tasu maksti raamatukogu juhataja ehk biblioteekari kätte (EAA.1589.1.2, l. 1). Raamatuid laenutati 15 päevaks, kui oli soov raamatut enda käes kauem hoida, siis pidi vastavalt perioodi pikkusele lugemismaksu juurde maksma. Seltsi liikmetele oli raamatute lugemine tasuta (EAA.1589.1.2, l. 2), küll aga oli iga seltsi liige kohustatud tasuma liikmemaksu. Liikmemaksu suuruseks oli raamatukogu loomisel kehtestatud 1 rubla (EAA.1589.1.2, l. 2), hiljem tasu suurust muudeti mitmel korral.

21. aprillil 1918. aastal toimunud seltsi üldkoosolekul otsustati ühehäälselt tõsta raamatute lugemise tasu otsuse tegemise hetkest alates kahelt kopikalt viiele. Lugemismaksu tõstmise põhjuseks oli üldine raske majanduslik olukord (EAA.1589.1.2, l. 44).

1919. aasta lõpus saatis Haridusministeeriumi rahvahariduse osakond kõigile rahvaraamatukogudele ning lugemislaudadele kirja, kus innustati looma maksuta raamatukogusid. Ühtlasi oli see üheks tingimuseks, mis võimaldas riigilt rahalist toetust taotleda. Lisaks kehtisid maksuta raamatukogudele kirjastuste ja ajalehtede toimetuste poolt pakutavad soodustused. Soodustuse saamiseks oli vajalik rahvahariduse osakonna poolt kirjastajatele ja ajalehtede toimetustele väljastatud teade, et raamatukogu ning lugemislaud on avalikud, s.o kõigile tasuta (*ibid.*).

Hinnaalandust lubasid mitmed kirjastused ja ajalehtede toimetused. Näiteks Tallinnas asuv kirjastus Rahvaülikool pakkus oma väljaandeid 10% odavamalt. Tartus asuvatest kirjastustest andis Kaarna trükiseid kingitusena, Noor-Eesti kirjastuse allahindlus oli 25% ning Odamees oli erinevat liiki trükistele määranud erinevad allahindlused, mistõttu said raamatukogud tõlkekirjanduse pealt soodustust 25%, algupärase ilukirjanduse ja õpperaamatute pealt 20% ning kalendrite ja brošüüride pealt 30% (EAA.1589.1.4, l. l38).

Tallinnas, Viljandis ja Tartus asuvad erinevad ajalehtede ja ajakirjade toimetused lubasid allahindlust vähemalt 20% (Vaba Maa, Tallinna Teataja, Postimees), kusjuures Sakala ja Kosjaleht aga olid nõus andma oma trükiseid lausa poole hinnaga (EAA.1589.1.4, l. l38). Tallinnas asuv Sõduri toimetus lubas anda igast ilmuvast numbrist 25 eksemplari tasuta (EAA.1589.1.4, l. l38p).

21. jaanuaril 1923. aastal peetud seltsi peakoosolekul otsustati ühehäälselt raamatute lugemise maks sama aasta jaanuarist alates ära kaotada (EAA.1589.1.2, l. 73) ning edaspidi said kõik isikuid raamatuid laenata tasuta, olenemata sellest kas nad olid seltsi liikmed või mitte.

Kuni 1921. aastani oli lugemismaks seltsi ainus regulaarne raamatukogunduslikku laadi sissetulek (edaspidi hakkasid lisanduma ka toetusrahad riigilt ning kohalikult omavalitsuselt). Aastaaruannete põhjal ei olnud võimalik tuvastada, kui suures summas laekus lugemismaksu 1907. aastal ning 1921. aastal.

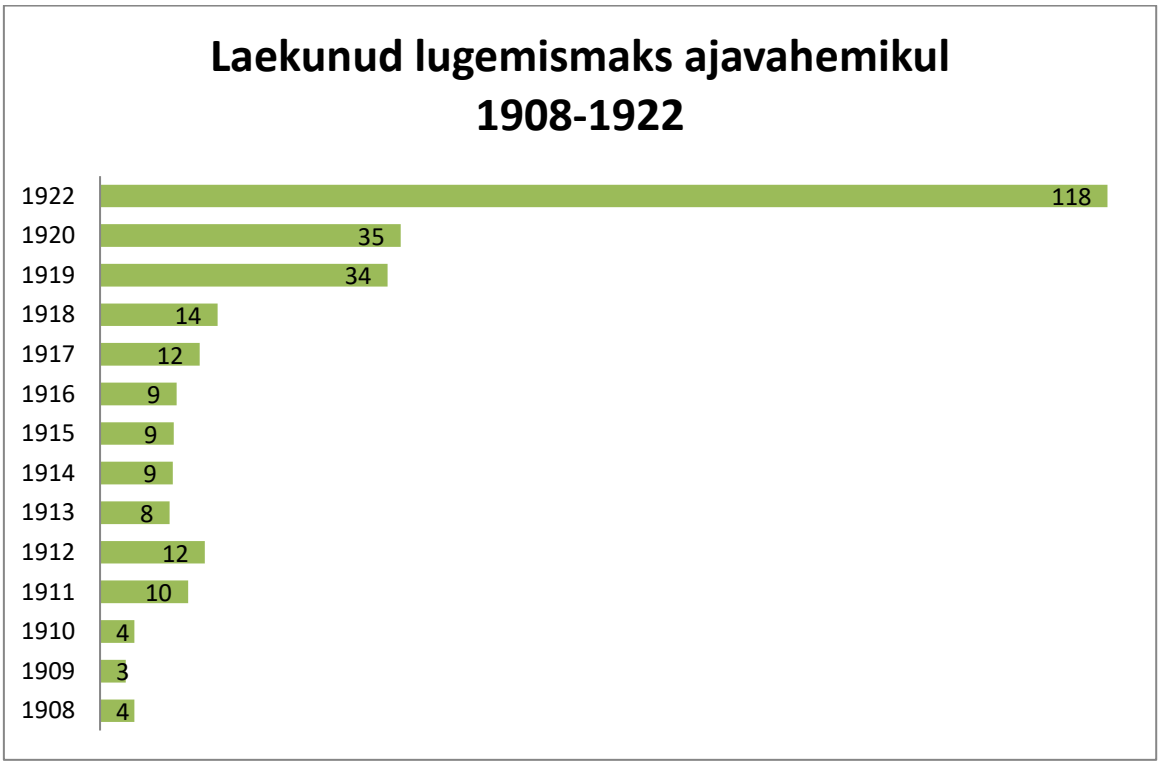

Joonis 6. Laekunud lugemismaks rublades ja markades ajavahemikul 1908–1922 (Allikas: EAA.1589.1.2)

Joonisel 6 on kajastatud lugemismaksu laekumine seltsi kassasse aastate lõikes. Üldistatuna saab laekunud summad jagada kolme gruppi. Aastatel 1908–1910 laekus iga-aastaselt lugemismaksu 3–4 rubla, aastatel 1911–1918 laekus igal aastal 8–13 rubla, kusjuures 1918 aasta veidi kõrgem laekumine on tingitud lugemismaksu tõstmisest 1918. aasta aprillis (EAA.1589.1.2, l. 44).

Kolmanda jaotise moodustavad alates 1919. aastast laekunud oluliselt kõrgemad summad, mis tulenevad eelneva aasta lugemismaksu tõusust. 1922. aastal laekunud lugemismaksu suurus on ligi kolm korda suurem paari eelneva aasta maksust. Arvestades asjaolu, et 1921. aastal ja 1922. aastal loeti mitteseltsiliikmete poolt kokku 2355 raamatut (EAA.1589.1.2, l. 72), on tuvastatav, et 1922. aasta aruandes sisaldub lugemismaks ka eelneva aasta eest – tasu iga raamatu pealt viis penni, seega laekunud tasu 117,75 marka.

Seltsi koosoleku protokollides oli mõningate aastate kohta välja toodud andmed selle kohta, kui palju oli olnud lugejaid aasta lõikes (nii seltsi liikmeid, kui ka väljapoolt seltsi) ning kui palju on olnud nende poolt loetud raamatuid. Kahjuks kõigi aastate kohta ei olnud selline info kättesaadav.

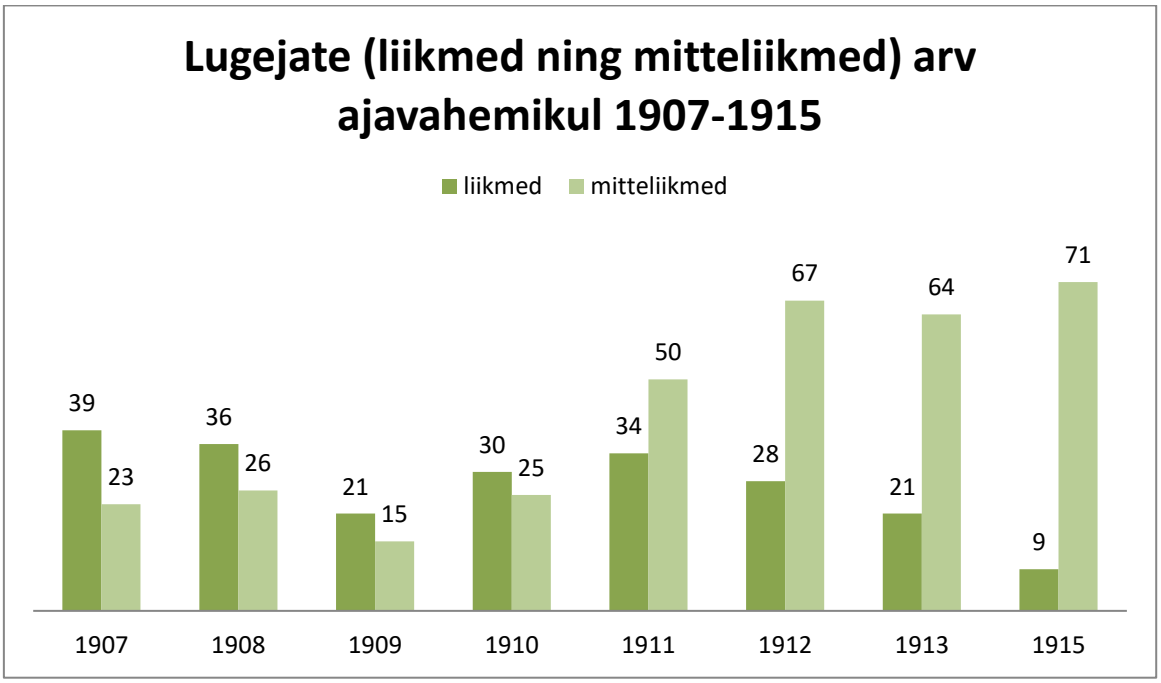

Joonis 7. Lugejate (liikmed ning mitteliikmed) arv ajavahemikul 1907–1915 (Allikas: EAA.1589.1.2)

Joonisel 7 on kajastatud seltsi kuuluvate ning seltsi mitte kuulunud lugejate arv aastate lõikes ajavahemikul 1907–1915. Vaadeldes lugejate hulka aastate lõikes, on näha, et alates 1911. aastast on väljapoolt seltsi lugejate arv ületanud seltsiliikmetest lugejate arvu, mis on järgnevatel aastatel veelgi võimendunud (välja arvatud väike langus 1913. aastal). 1911. aastal koliti raamatukogu Tammistu koolimaja ruumidest J. Tamme eluruumidesse. Kas nimetatud asjaolu tingis mitteseltsiliikmetest lugejate arvu suurenemise, ei ole teada.

4.2.2. Omavalitsuse ja riigi toetus raamatukogule

ARS võeti riigikogu poolt vastu 6. juunil 1924. aastal. Kehtima hakkas seadus 1925. aasta alguses. Seaduse kohaselt määras vallavalitsus raamatukogu toetuseks vajalikud summad ning raamatute muretsemiseks pidi vald oma eelarvest raamatukogule määrama vähemalt kaks marka iga omavalitsuse piirkonnas elava inimese kohta. Riigi poolt määrati raamatukogu toetuseks vähemalt sama suur summa, kui omavalitsus oli määranud raamatukogu tarbeks eelmisel eelarveaastal, kuid mitte üle 20 000 marga ühele raamatukogule. Haridusministeeriumil oli õigus raamatukogu ülevalpidaja nõusolekul riigi toetussummasid raamatukogu poolt esitatud nimekirja alusel välja anda ka raamatute näol (ARS, 1924). Säärane süsteem innustas omavalitsusi rohkem panustama raamatukogu tegevusse, sest siis oli lootust saada ka riigi poolt rohkem raha (Veskimägi, 2000: 348). Riigi poolt määratud summa pidi minema kogu ulatuses kirjanduse muretsemiseks (ARS, 1924).

Juba enne avalikkude raamatukogude seadusese jõustumist panustas riik raamatukogude arengusse. TRrSi aastaaruande kohaselt laekus esimene riigi poolt eraldatud toetusraha Haridusministeeriumilt seltsile 1921. aastal. Toetuse suuruseks oli 1000 marka (ERA.1589.1.4, l. 159). Selleks, et toetust saada pidi raamatukogu esitama vastava taotluse.

Seltsi kirjavahetust kajastavatest dokumentidest on näha, et selts ei olnud eriti innukas toetusrahade taotleja, kuna Haridusministeerium pidi seda seltsile lausa mitmel korral meelde tuletama, et on viimane aeg taotluse esitamiseks. Näiteks on Haridusministeeriumist 20. augustil 1920. aastal saadetud kirjale käsikirjaliselt lisatud, et kui soovitakse raamatukogule ministeeriumi abiraha taotleda, siis tuleb esitada sellekohane palvekiri (EAA.1589.1.4, l. 158). Nähtavasti jäi selline kiri koostamata, kuna 1920. aasta novembris saadeti seltsile uus kiri (Lisa 7), milles paluti palvekirja esitamisega kiirustada (EAA.1589.1.4, l. 170). Meeldetuletuse peale sai ilmselt vastav palvekiri esitatud ning seltsile eraldati riigi poolt 1920. aasta eest 1000 marka.

Järgmine makse Haridusministeeriumilt laekus 1923. aastal (EAA.1589.1.2, l. 77p), samas kui omavalitsuse esimene toetusraha kanti seltsi arvele alles 1926. aastal (EAA.1589.1.3, l. 8p), ehk siis vahetult pärast avalikkude raamatukogude seaduse jõustumist.

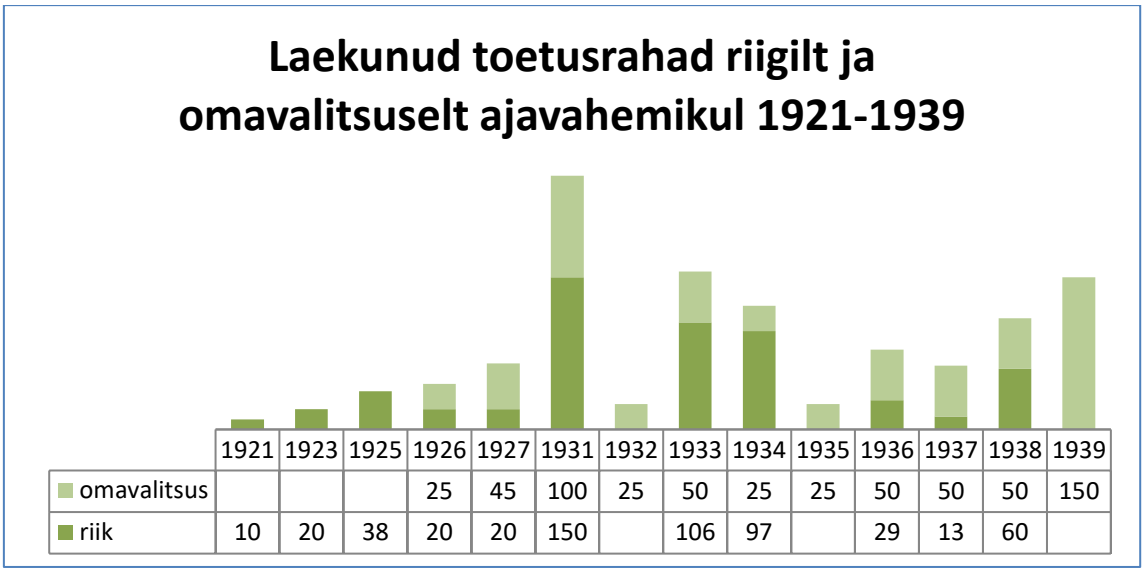

	1921	1923	1925	1926	1927	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
omavalitsus				25	45	100	25	50	25	25	50	50	50	150
riik	10	20	38	20	20	150		106	97		29	13	60	

Joonis 8. Laekunud toetusrahad kroonides riigilt ja omavalitsuselt ajavahemikul 1921–1939 seltsi aastaaruannete põhjal (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Jooniselt 8 on näha riigilt ning omavalitsuselt laekunud toetusrahade suurused kroonides aastate lõikes ajavahemikul 1921–1939. Aastaaruanne ei kajastanud toetusrahade laekumist aastatel 1922 ja 1924 ning 1928–1930.

Kuna 1927. aastal loodi TRrSi juurde raamatukogu toimkond, mis hakkas korraldama raamatukogu tööd (EAA.1589.1.21), siis võib olla tõenäoline, et raamatukoguga seotud sissetulekud ja väljaminekud on seltsi aastaaruannetes puudulikult kajastatud ning varasemate puuduvate aastate toetuste laekumist on näidatud 1931. aastal, mil on näha võrdlemisi suurt laekumist võrreldes kõigi ülejäänud aastatega. Kogu seltsi aastasest sissetulekust moodustavad riigi ning valla toetused keskmiselt ligikaudu 2–5 %, oluliselt suurema osa (17%) aga juba eelpool mainitud 1931. aastal.

Alates 1925. aastast on TRrSi arhiivimaterjalide hulgas säilinud raamatukogu aastaaruanded, kus on lisaks riigi ning omavalitsuse toetusele kajastatud raamatukogu sissetulekuna ka toetust eraasutustelt ja -isikutelt. Tõenäoliselt on eraasutuste ja -isikute alla silmas peetud TRrSi toetust raamatukogule. Samas seltsi enda aastaaruannetes on seda kajastatud väljaminekuna (annetus).

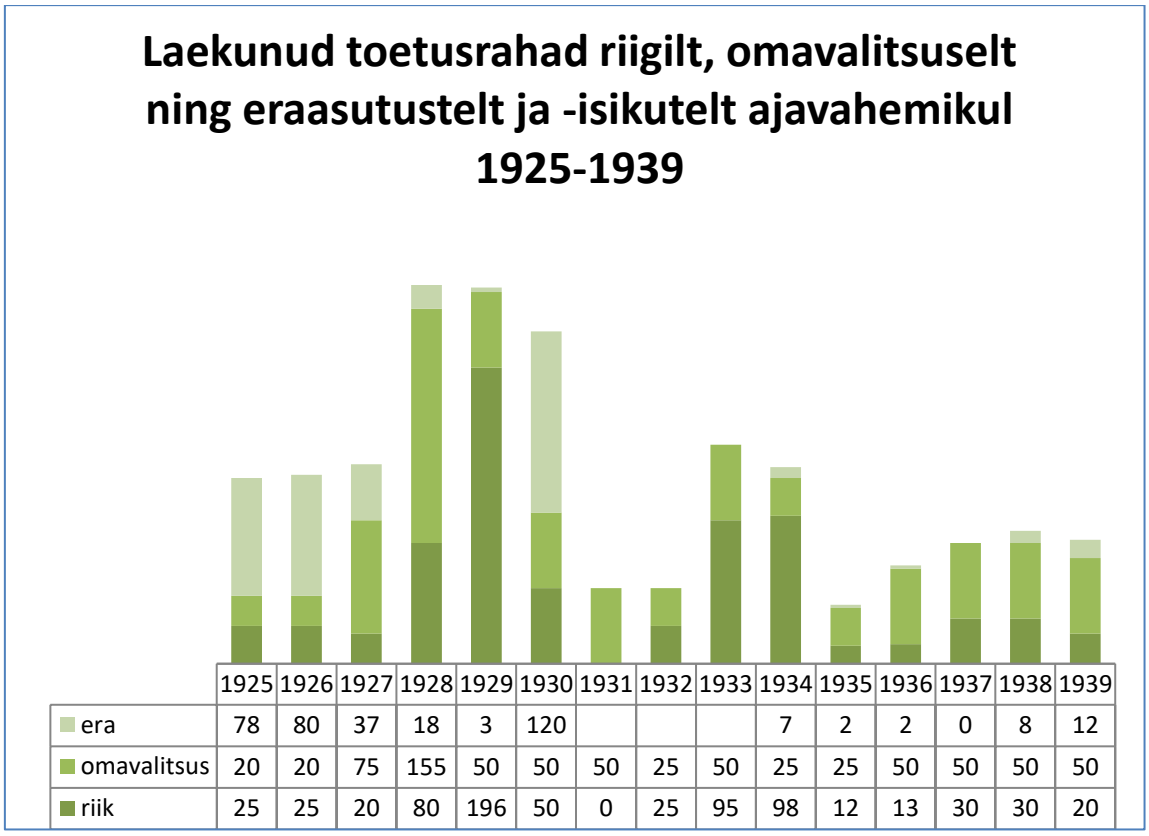

	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
era	78	80	37	18	3	120				7	2	2	0	8	12
omavalitsus	20	20	75	155	50	50	50	25	50	25	25	50	50	50	50
riik	25	25	20	80	196	50	0	25	95	98	12	13	30	30	20

Joonis 9. Laekunud toetusrahad kroonides riigilt, omavalitsuselt ning eraasutustelt ja -isikutelt ajavahemikul 1925–1939 raamatukogu aastaaruannete põhjal (Allikas: EAA.1589.1.5)

Joonisel 9 on näha, millises summas on laekunud seltsi raamatukogule toetusrahasid riigilt, kohalikult omavalitsuselt ning seltsilt endalt. Võrreldes TRrSi aastaaruannetes toodud toetusrahade laekumist raamatukogu enda aruandlusega (joonis 8), on näha, et aastate lõikes ei ole laekunud summad samad. Siinkohal peab arvestama seda, et raamatukogunduslik aruandlus ei olnud kalendriaasta põhine ning olenevalt raha laekumise või kasutamise ajast võis see olla arvatud näiteks järgneva aasta sissetulekute või väljaminekute alla.

Tõenäoliselt on antud juhul raamatukogu aastaaruandes toodud toetusrahade laekumise kajastamine täpsem kui seltsi aruannetes, seda kasvõi põhjusel, et seltsi aruandluses on näiteks aastad 1928–1930 jäetud aruandesse kirja panemata.

4.2.3. Ühekordsed sissetulekud raamatukogundusliku tegevusega seonduvalt

Ühekordseid või juhuslikke sissetulekuid raamatukogundusliku tegevusega seonduvalt oli raamatukogul väga vähe. Ära saab nimetada ainult 1927. aastal sissetulekutena märgitud kaotatud raamatu tasu ning laekunud tasu lugemismääruste eest.

Raamatukogu kasutamise reeglites oli välja toodud, et lugejad pidid raamatud puhtad ning korras hoidma. Kui aga raamatut kuidagimoodi kahjustati või see ära kadus, pidi lugeja raamatu kinni maksma (EAA.1589.1.2, l. 1p). Tulenevalt kehtestatud reeglist oligi 1927. aastal raamatu number 414 (raamatu pealkirja ei olnud koosoleku protokollis märgitud) eest laekunud seltsi kassasse kaotatud raamatut tasu 70 marka. Samas on teada, et igal korral sätestatud reeglist kinni ei peetud ning selts võttis hävinenud raamatute asendamise enda kanda. Näiteks tehti 1911. aastal otsus, et ühe lugeja (Jannsen) käes olnud raamatute asemele, mis tulekahju tõttu ära põlesid, ostetakse seltsi kulul uued ning inimese käest raamatute asendamiseks kulunud raha sisse ei nõutud (EAA.1589.1.2, l. 21p).

Võimalusena pakuti ka rikutud teaviku parandamist või asendamist uuega. Näiteks 1926. aastal tõi lugeja Elfriide Kiis raamatukokku tagasi köidetud ajakirja „Kodu“ rikutuna, mille ta pidi ära parandama või uue asemele tooma (EAA.1589.1.2, l. 90p).

Ülal mainitud tasu sissenõudmine kaduma läinud raamatu eest oli siiski pigem erandlik kui reeglipärane teguviis. Näiteks on 1927. aastal toimunud koosolekul on raamatukogu nimekirjast kustutatud 53 teavikut, mis olid lagunenud, kadunud ja varasematel aastatel lugejate kätte jäänud, kelle elukoht ei olnud raamatukogule teada (EAA.1589.1.3, l. 1p).

Paljuski oli vastutus raamatute säilimise eest pandud einelauapidajale. 1927. aasta jaanuaris toimunud eestseisuse koosolekul otsustati einelauapidajale H. Näksile kautsjoni seni mitte tagasi maksta, kui tema ajal kaduma läinud seitse raamatut tagasi ei ole toodud. (EAA.1589.1.3, l. 1p). Iseenesest ei ole tegemist väga suure hulga kaduma läinud raamatutega. Sellel ajal oli raamatukogus ligikaudu 600 köidet (EAA.1589.1.3, l. 25). Raamatuid kustutati raamatukogu nimestikust erinevatel põhjustel (lagunenud, kadunud), näiteks 1927. aastal kanti maha 53 raamatut (EAA.1589.1.3, l. 1p).

4.3. Raamatukogundusliku tegevusega seonduvad väljaminekud

4.3.1. Raamatute, ajalehtede ja ajakirjade ostmine ning köitmine

Seltsi raamatukogu esimeseks asukohaks oli Tammistu koolimaja, kus raamatukogu alustas oma tegevust 13. mail 1907. aastal. Esimese tegutsemisaasta lõpuks oli raamatukogul kokku 62 lugejat ning 800 raamatulaenutust (EAA.1589.1.2, l. 16p). Raamatute, ajalehtede ja ajakirjade ostmist ning köitmist on seltsi aastaaruannetes kajastatud võrdlemisi hästi ning järjepidevalt.

Samas kirjutati 1911. aastal ajalehes Tallinna Teataja, et Luunjas asutati 1905. aastal raamatukogu selts kohaliku vallakirjutaja Pintmanni eestvedamisel. Pidude korraldamisest ja vabatahtlikest annetustest saadi kokku paarsada rubla ja samal aastal (ehk siis juba 1905. aastal) avati koolimaja juures raamatukogu (Kodumaa ringvaade, 1911). Seega on alust arvata, et juba enne seltsi ametliku tegevuse alustamist oli olemas sajakonna raamatu suurune kogu. Samuti on ajalehes Postimees 1932. aastal ilmunud artiklis mainitud, et seltsile nime panekul lähtuti asjaolust, et juba õpetaja Libliku aja oli Tammistus olnud 109 köiteline raamatukogu ning esimesed raamatud annetati seltsile kohalike elanike poolt (Kodumaalt, 1932).

Esimesel tegutsemisaastal ostis selts raamatuid 50 rubla eest (EAA.1589.1.4, l. 13p). Raha raamatute ostmiseks saadi 1907. aastal 25 rubla ulatuses seltsi auliikmeks valitud mõisaomanikult Rathlefilt (EAA.1589.1.2, l. 1p) ning ülejäänud raha saadi seltsitegevusest. Järgneval aastal kulutati raamatute ostmiseks vähem raha, nimelt 18,55 rubla. Oli üsna tavapärane, et kui hetkel raamatute ostmiseks kassas raha puudus, siis laenati seda seltsi liikmetelt, hiljem maksti laenatud summa tagasi (enamasti ilma protsendita). Näiteks 1908. aastal laenati seltsi eestseisuse liikmetelt V. Kapstalt, P.Pervelt, J. Tammelt ja M. Poroschnalt igaühelt raamatute ostmiseks 5 rubla (EAA.1589.1.2, l. 10).

Seltsi esimese tegutsemisaasta lõpuks oli TRrSi raamatukogus 263 raamatut, järgneva, 1908. aasta, jooksul lisandus 18 raamatut (Lill, 1958) ning 1910. aasta alguse seisuga oli raamatukogu kogu suuruseks juba 374 eestikeelset ning 30 venekeelset köidet, kogusummas 191,22 rubla (EAA.1589.1.2, l. 16p), mis teeb keskmiselt ühe raamatu maksumuseks 47 kopikat. Järgneva aastaga lisandus kogusse 49 eestikeelset raamatut (EAA.1589.1.2, l. 21), mille ostmiseks kulutati 29,8 rubla. Kokku oli seltsi raamatukogus 1911. aasta alguses 423 eestikeelset köidet (venekeelseid köiteid ei lisandunud) väärtuses 230,54 rubla (EAA.1589.1.2, l. 21). Kuna kogu väärtuseks on suurem summa, kui on eelmise aasta kogu väärtus ning raamatute ostmiseks kulunud summa kokku, siis võib järeldada, et kogu väärtuse määramisel on võetud arvesse ka raamatute köitmiseks kulunud raha. Kui liita kokku kogu väärtus 1910. aasta alguses (191,22 rubla), raamatute ostmiseks kulunud summa 1910. aastal (29,8 rubla) ja samal aastal raamatute köitmiseks kulunud summa (9,52 rubla), saabki kokku summa, mis oli kogu väärtuseks 1911. aasta alguses (230,54 rubla).

1912. aasta alguses oli seltsi raamatukogus 435 eestikeelset köidet väärtuses 257,87 rubla (EAA.1589.1.2, l. 25), 1911. aasta aruande põhjal ei ole sellel aastal raamatute köitmiseks raha kasutatud.

Kui esimesel viiel tegutsemisaastal kulus raamatute ostmiseks arvestatav summa kogu seltsi sissetulekutest (20–30%), siis järgnevatel aastatel vähenes see oluliselt, või ei ostetud uusi raamatuid üldse. Aastatel 1913–1915 peetud üldkoosolekutel tehti küll otsuseks kogusse teatud summa eest uusi raamatuid osta, kuid tegelikkuses jäid raamatute ostuks kasutatud summad oluliselt väiksemaks. Näiteks 1913. aastal oli plaanis 15–20 rubla eest „*uusi paremaid*“ raamatuid osta (EAA.1589.1.2, l. 30p), kuid aastaaruande kohaselt on raamatute ostmiseks 1913. aastal kasutatud vaid 5,2 rubla (köitmiseks 2,9 rubla). Järgneval aastal otsustati raamatuid osta 25 rubla eest (EAA.1589.1.2, l. 33p), kuid tegelikult osteti raamatuid 15,4 rubla eest. 1915. aastal otsustati 10–15 rubla eest „*paremat kirjandust*“ raamatukokku soetada (EAA.1589.1.2, l. 38p), kuid aastaaruande kohaselt sellel aastal raamatute ostmiseks raha ei kasutatud. Samas ei saa teha järeldust, et 1915. aastal raamatukogus raamatute arv ei kasvanud, kuna raamatuid võis lisanduda ka annetuste teel.

1913. aasta alguses oli raamatukogus 452 eestikeelset raamatut (venekeelseid jätkuvalt 30), aasta jooksul lisandus raamatukokku 12 raamatut, osad neist ostu teel ning osad saadi kingitusena, seega oli 1914. aasta alguses raamatukogus 464 eestikeelset raamatut. 1916. aastaks oli raamatukogus 492 eestikeelset raamatut, seega oli kahe aasta jooksul raamatukokku lisandunud 28 eestikeelset raamatut. 1916. aastal ühtegi raamatut juurde ei ostetud.

Kahtlemata jättis sõda ja sellega seonduvalt keerulised olud oma jälje ka seltsitegevusele. Aastaaruande kohaselt aastatel 1915–1918 raamatute ostmiseks raha ei kulutanud. Samuti olid muud seltsi tegevused oluliselt vähenenud. Uue hoo sai selts sisse 1918. aastal, mil viidi lõpule sõja ajal seiskunud seltsimaja ehitus ning leiti ka võimalused raamatukogu täiendamiseks.

Seltsi eestseisus otsustas avada tasuta lugemislaua ning sellest teavitati Haridusministeeriumi rahvahariduse osakonda. Lugemislaua pidulik avamine toimus 30. novembril 1919. Esimesed ajalehed ja ajakirjad, mis lugemislauale otsustati tellida olid Postimees, Sotsiaaldemokraat, Vaba Maa, Talu, Sipelgas ja Meie Mats. Kuna tellitavad ajalehed ja ajakirjad hakkasid käima alles uue aasta algusest, siis 1919. aasta lõpus osteti ajalehed ja ajakirjad üksikute eksemplaride kaupa (EAA.1589.1.2, l. 46p). Ajalehtede ja ajakirjade ostuks kulutati 1919. aastal 102,5 marka, samal ajal kui raamatuid osteti kõigest 12 marga eest.

Seoses riigi ning omavalitsuse regulaarsete toetuste laekumisega raamatute soetamiseks alates 1921. aastast, kasvas raamatute ja ajakirjade ostmine tunduvalt.

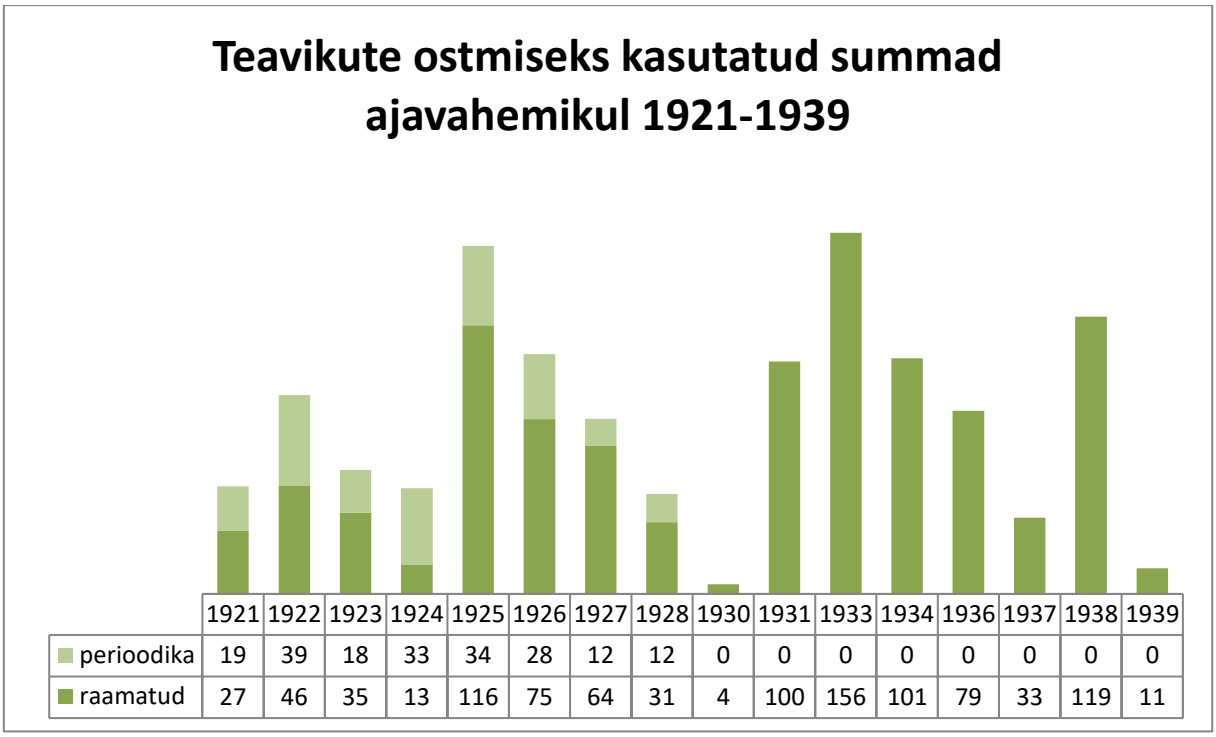

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1930	1931	1933	1934	1936	1937	1938	1939
perioodika	19	39	18	33	34	28	12	12	0	0	0	0	0	0	0	0
raamatud	27	46	35	13	116	75	64	31	4	100	156	101	79	33	119	11

Joonis 10. Teavikute ostmiseks kasutatud summad kroonides ajavahemikul 1921–1939 seltsi aastaaruannete põhjal (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Ülaltoodud jooniselt on näha, kui suures summas on kasutatud raha raamatute ning ajalehtede ja ajakirjade ostmiseks ajavahemikul 1921–1939 seltsi aastaaruannetes kajastatu põhjal. Jooniselt puuduvad aastad 1929, 1932 ja 1935 (aastaaruannetes ei olnud nendel aastatel raamatute ja perioodikaväljaannete ostmiseks kasutatud raha välja toodud). Iga joonisel näidatud aasta kohta on näha sellel aastal raamatute ning ajalehtede ja ajakirjade (perioodiks) ostmiseks kulunud summad taandatuna täisarvudele. Parema ülevaate saamiseks on kõik summad ümber arvutatud kroonidesse.

Kuni aastani 1928 on aastaaruannetes eraldi välja toodud raamatute ostmiseks ning ajalehtede ja ajakirjade ostmiseks kasutatud summad. TRrSi raamatukogu toimkond loodi 1927. aastal ning toimkond hakkas korraldama raamatukogu tööd. Toimkonna ülesandeks oli muuhulgas toetusrahade arvelt soetatava kirjanduse nimekirjade ja tegevusaruannete läbi vaatamine ning kinnitamine (EAA.1589.1.21). Kuna raamatukogundusliku tegevuse kajastamine oli suuresti läinud toimkonna kätte, siis seltsi aastaaruannete koostamisel ei oldud tõenäoliselt enam nii üksikasjalikud ja on alust arvata, et kõiki raamatute ja perioodikaväljaannete ostmiseks kasutatud summasid ei kajastatud tõeselt (näiteks seltsi aruandlusest puuduolevad aastad).

TRrSi kohta säilinud arhiivimaterjalidest on alates 1925. aastast olemas raamatukogu aastaaruanded, milles on kogu raamatukogunduslikku tegevust kajastatud suurema põhjalikkusega.

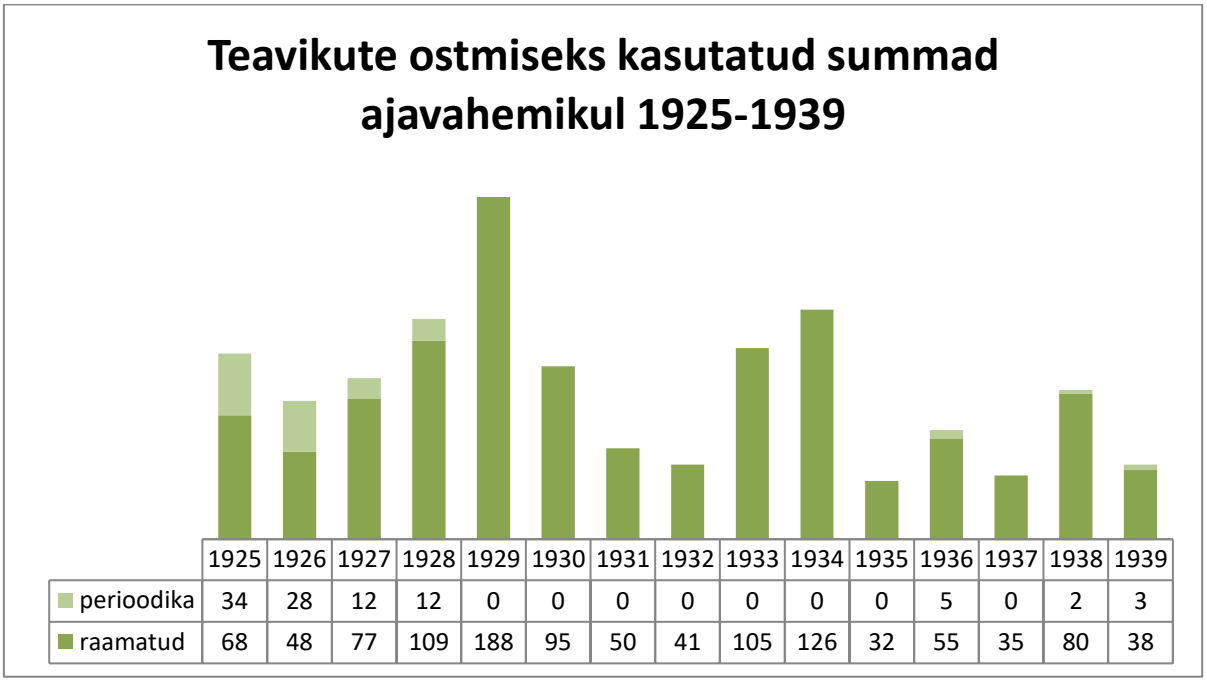

	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
perioodika	34	28	12	12	0	0	0	0	0	0	0	5	0	2	3
raamatud	68	48	77	109	188	95	50	41	105	126	32	55	35	80	38

Joonis 11. Teavikute ostmiseks kasutatud summad kroonides ajavahemikul 1925–1939 raamatukogu aastaaruannete põhjal (Allikas: EAA.1589.1.5)

Ülaltoodud joonisel on võrdlusena näha, kuidas oli teavikute ostmiseks kasutatud summasid kajastatud raamatukogu aastaaruannetes. Mõningane erinevus võib tuleneda sellest, et raamatukogunduslik aruandlus ei olnud kalendriaasta põhine ning olenevalt raha laekumise või kasutamise ajast võis see olla arvatud näiteks järgneva aasta sissetulekute või väljaminekute alla.

Liites kokku aastatel 1925–1939 teavikute ostmiseks kasutatud summad nii seltsi aastaaruannetes, kui ka raamatukogu aastaarunnetes (võttes seejuures arvesse ka seda, et seltsi aastaaruannetes olid kajastamata aastad 1929, 1932 ja 1935), siis on näha, et tegelikult jäävad antud summad siiski mõlema aruande kohaselt samasse suurusjärku.

Võrreldes raamatute ostmiseks kasutatud summasid kogu seltsitegevuse väljaminekutega, siis seltsitegevuse algusaastatel (kuni aastani 1913) on raamatute ostmiseks kasutatud keskmiselt 20–30% seltsi väljaminekutest, 1910. aastal aga lausa 43%. Ootuspäraselt on raamatukogu täiendamine vaibunud Esimese maailmasõja ajal ning uuesti hoogustunud alates 1919. aastast, mil TRrSi juures avati tasuta lugemislaud. Küll aga on teavikute ostmiseks kasutatud summad jäänud muude väljaminekutega võrreldes marginaalseteks (1919–1921 aastal 2–5%). Alates toetusrahade

süsteemi rakendumisest 1921. aastal on raamatute ja perioodikaväljaannete ostmiseks kasutatud taas protsentuaalselt rohkem raha (1922–1927 aastal vahemikus 5–25%). Ajavahemikul 1928–1939 on teavikute ostmiseks kasutatud kogu väljaminekutest kuni 7%, välja arvatud 1933 aasta, mil on teavikute ostmiseks kasutatud 156 krooni ehk 15% kogu seltsi väljaminekutest.

Alates 20ndate aastate algusest ei ole kõigi aastate kohta teada, kui palju oli raamatukogus raamatuid. Näiteks on teada, et 1928. aasta alguses oli raamatukogus 628 raamatut (EAA.1589.1.3, l. 25) ning 1931. aasta alguses 858 raamatut (EAA.1589.1.3, l. 58). Kui varasematel aastatel oli pidevalt rõhutatud, et kogus on ka 30 venekeelset raamatut, siis 1931. aasta alguses olid kõik kogusse kuuluvad raamatud eestikeelsed (EAA.1589.1.3, l. 58). Kogu suuruseks 1938. aastal oli 1109 köidet (EAA.1589.1.3, l. 161p) ning seltsitegevuse viimaseks aastaks oli kogu kasvanud 1244 raamatuni (EAA.1589.1.3, l. 181p).

Kogu suuruse poolest saab TRrSi raamatukogu pidada küllaltki keskmiseks või isegi keskmisest suuremaks. 1933. aastal koostatud rahvaraamatukogude ülevaates on raamatukogud jaotatud kogude suuruse alusel kuude erinevasse gruppi. Tammistu rahvaraamatukogu kuulus ülevaate koostamise ajal viiendasse gruppi (kogu suurus 501–1000 raamatut). Vaadeldes teisi Tartumaal asuvaid raamatukogusid, siis kuulusid kõik raamatukogud neljandasse (kogu suurus 1001 – 2500 raamatut) kuni kuuendasse gruppi (kogu suurus kuni 500 raamatut) (Alas, 1933). Eesti keskmiseks kogu suuruseks oli enne Teist maailmasõda 870 eksemplari (Veskimägi, 2000: 384).

Võrreldes antud uurimistöö peatükis 4.2 kirjeldatud raamatukogunduslikke sissetulekuid teavikute ostmiseks ja köitmiseks kasutatud summadega, on näha, et teavikute ostmiseks kulunud summad on mitmetel aastatel olnud (eriti 20ndatel aastatel) suuremad TRrSi raamatukogunduslikest sissetulekutest. Seega saab väita, et olenevalt aastast panustas selts rahaliselt raamatukogu kogu suurendamisse vähemal või suuremal määral. Kuni 1920. aastani oli seltsi ainsaks raamatukogunduslikuks sissetulekuks maks raamatute lugemise eest, mis ei katnud raamatute ostmises ja köitmiseks kulunud väljaminekuid. Esimesel viiel tegutsemisaastal panustas selts raamatute ostmiseks ja köitmiseks olenevalt aastast 13–74 rublaga. Järgnevatel aastatel aastaaruannete põhjal raamatuid ei ostetud.

Seltsitegevuse hoogustumisel alates 1919. aastast on taas seltsi panus raamatukogu täiendamisse suurenenud ning ajakirjade ja raamatute ostmiseks (ning köitmiseks) on kasutatud raamatukogunduslikest sissetulekutest suurem summa. Kõige enam on selts panustanud 1925. aastal, mil raamatute ostmiseks kasutati 13 255 marka enam kui olid raamatukogunduslikud sissetulekud.

Alates 1929. aastast on seltsi panus raamatukogu täiendamisse kahanenud ning enamikel aastatel (1931, 1932, 1934, 1937 ja 1939) on toetusrahasid eraldatud rohkem, kui on kasutatud teavikute ostmiseks või on kasutatud teavikute ostmiseks täpselt sama summa, mis eraldati riigi ja kohaliku omavalitsuse poolt toetusrahadena (1933 ja 1936).

4.3.2. Raamatukogu juhataja ehk biblioteekari palk

TRrSi põhikirja kohaselt oli raamatukogu juhatamine usaldatud seltsi eestseisuse poolt nimetatud biblioteekari kätte, kelle kohustuseks oli raamatute laenutamine ja vastu võtmine, raamatute nimekirjade pidamine ning raamatukogus korra pidamine. Biblioteekarile maksti ka palka ning seltsi eestseisuse kohuseks oli talle korter hankida (EAA.1589.1.1).

TRrSi asutajaliikmete esimesel koosolekul 19. aprillil 1907. aastal valiti biblioteekariks Peeter Ilves, biblioteekari amet polnud P. Ilvesel ainus seltsiga seotud kohustus, üksiti valiti ta ka muusika- ja laulujuhatajaks (EAA.1589.1.2, l. 1). Seltsi esimese tegutsemisaasta kohta puudub teave, kas biblioteekarile maksti palka või mitte, otseselt ühestki dokumendist seda välja lugeda ei õnnestunud. Küll aga on teada, et 1908. aastal otsustati biblioteekarile määrata 15 rubla tasu kirjavahetuse pidamise, petrooleumi hankimise ning ruumide puhastamise tarbeks (EAA.1589.1.2, l. 9).

Palk määrati boblioteekarile esimest korda 1909. aastal 15 rubla suuruses summas ning seda nimetati vaevatasuks (EAA.1589.1.2, l. 15). Palga pidi igal aastal kinnitama üldkoosolek, kes sarnaselt eelneva aastaga määras 1910. aastal biblioteekari palgaks 15 rubla (EAA.1589.1.2, l. 16).

Kuni 1911. aastani oli biblioteekariks P. Ilves. Pärast seda, kui koolimaja ruumides raamatukogu pidamine võimatuks muutus, koliti seltsi raamatukogu kaupmehe ja seltsiliikme Johan Tamme (oli ametis ka seltsi kirjatoimetaja abina) eluruumidesse, ühtlasi anti talle üle ka raamatukoguhoidja kohustuste täitmine ning teda nimetati biblioteekari abiks. Eeltoodust tulenevalt pidi P.Ilves biblioteekari kohast loobuma.

J. Tammele maksti ruumide üüri ja raamatukoguhoidja kohustuste täitmise eest 1911. aastal tasu 10 rubla. Järgnevate aastate aruannetes ei ole biblioteekari palka rohkem kajastatud, kuid üüri maksti talle siiski, näiteks on säilinud J. Tamme kinnitus üüri kättesaamise kohta 1918. aastal (Lisa 8). J. Tamme eluruumidest koliti raamatud lõplikult seltsimajja üle alles 1922. aastal (EAA.1589.1.2, l. 73p).

Rahvaraamatukogu seltsimajas avati 1919. aasta lõpus tasuta lugemislaud ning lugemislaua juhtimine jäeti esialgu seltsi esimehe K. Ed. Kanguri hooleks (EAA.1589.1.2, l. 46). Arvestades seltsi esimehe hõivatust oli lugemislaud avatud igal pühapäeval, kuid soovitatav oli, et see oleks avatud iga päev (EAA.1589.1.2, l. 48). Tasu lugemislaua pidamise eest K. Ed. Kangurile ei makstud.

1920. aastal otsustati seltsimaja eluruumid välja üürida isikule (einelauapidajale), kes võtaks seltsi eine- ning lugemislaua pidamise enda kätte. Einelauapidajaga sõlmitud lepingus oli tingimus, et tema ülesandeks on muuhulgas lugemislaua korrashoid ja järelevalve. Einelauapidajale samuti selle töö eest tasu ei makstud. Einelaua pidaja roll TRrSi raamatukogu töös oli suur ning küllaltki vastutusrikas. Einelauapidajaga 1921. aastal sõlmitud lepingus täpsustati, et lugemislaud peab olema avatud iga päev ning ajalehed ja ajakirjad tuleb kokku koguda ja alles hoida (EAA.1589.1.2, l. 60). Alates 1923. aasta algusest lisandus lepingusse tingimus, et einelaua pidaja kohustuste hulka kuulub raamatute laenutamine ning raamatukogu korrashoidmine ja raamatute pisemad parandustööd (EAA.1589.1.2, l. 71). Varasematel aastatel oli raamatukogu paiknenud J. Tamme eluruumides ning just 1922. aastal toodi raamatukogu lõplikult üle seltsimajja (EAA.1589.1.2, l. 73p), mis ühtlasi tingis vajaduse vastava töötaja järele seltsiruumides.

1926. aastal valiti biblioteekariks Tammistu algkooli õpetaja Jüri Reisenbuk, kuid kuna temal ei olnud võimalik kogu aeg raamatukogus viibida, siis täitis tema äraolekul töökohustusi einelauapidaja (EAA.1589.1.2, l. 89p). Seega ei ole aastaaruannete põhjal tuvastatav, et raamatukogu juhatajale või mõnele teisele raamatukogus töötavale isikule oleks tasu makstud, välja arvatud juba eelpool mainitud aastatel (1909–1911).

4.3.3. Raamatukogu üür

Esialgu paiknes raamatukogu Tammistu algkooli ruumides ning üüri ei pidanud kellelegi tasuma. Kui 1911. aastal koliti raamatukogu J. Tamme eluruumidesse, siis maksti talle esialgu raamatukogu juhataja kohustuste täitmise ning ruumide üüri eest kokku 10 rubla (EAA.1589.1.2, l. 21) ning see kajastus seltsi aastaaruandes raamatukogu juhataja palgana. Aastaaruandest on näha, et pärast 1911. aastat raamatukogu juhatajale palka ei makstud. Raamatukogu üüri on aga tasutud aastatel 1913 ja 1914 (mõlemal aastal 10 rubla) ning aastatel 1916-1918 (1917 ja 1918. aastal 10 rubla ning 1916 aastal 8,96 rubla). Üks üürimakse summas 30 marka on tehtud ka 1922. aastal. On teada, et 1922. aastal koliti raamatukogu lõplikult üle seltsimajja, mistõttu pärast seda üürimakset ei olnud tarvis tasuda.

4.3.4. Ühekordsed väljaminekud raamatukogundusliku tegevusega seonduvalt

Ühekordse väljaminekuna tasuti 1911. aastal raamatukogu avamise loa eest 10,96 rubla. Iseenesest oli raamatukogul vastav luba juba olemas (oli ju raamatukogugi mitmeid aastaid toiminud), kuid Liivimaa kubernerilt tuli siiski luba uuesti taotleda (EAA.1589.1.2, l. 20).

1927. aastal maksti Eesti Kirjanduse Seltsile 6500 marka seoses raamatute hankimisega, samal aastal oli tehtud ka ühekordne 100 marga suurune väljaminek raamatute saatmise eest. Millegipärast oli kõnealuste teavikute ost aastaaruandes eraldi välja toodud, mitte ei olnud kokku liidetud ülejäänud raamatute ostmiseks kasutatud summaga. Seltsi eestseisuse koosolekul 1925. aastal otsustati, et raamatukokku tuleb täiendavalt osta Eesti Kirjanduse 1924. ja 1925. aasta numbrid (EAA.1589.1.2, l. 88). Ajakiri Eesti Kirjandus alustas ilmumist 1906. aastal ning selles avaldati ülevaateid eesti kirjanduse ja hariduse ajaloost ning raamatute arvustusi. Alates 1922. aastast keskendus ajakiri kirjandus- ja kultuuriloolistele ülevaadetele, arvamustele ja hinnangutele (Kaljuvee, 2006).

Viiel aastal on aastaaruandes kajastatud raamatukogu korraldamisega seonduvaid väljaminekuid – 1926. aastal 2750 marka, 1929. aastal 1,5 krooni, 1932. aastal 25,84 krooni, 1936. aastal 3,05 krooni ning 1937. aastal 1,11 krooni. Milleks täpsemalt nimetatud summasid kasutati, ei olnud olemasolevate dokumentide alusel võimalik tuvastada.

5. TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI MITTERAAMATUKOGUNDUSLIKUD TULUD JA KULUD

5.1. Seltsimaja ehitamise ning remontimisega seotud väljaminekud

TRrSi seltsimaja ehitamise võib tinglikult jagada kolmeks etapiks:

- 1911–1918, perioodi lõpuks valmis TRrSi seltsimaja;
- 1919–1928, antud ajavahemikul teostati pidevalt väiksemaid ehitustöid ning perioodi lõpuaastatel valmis seltsimaja juurdeehitus;
- 1929–1939, jätkati teise korruse välja ehitamist ning teostati muid ehitustöid.

TRrSi seltsimaja ehitamise ja remontimisega seonduvaid kulusid on seltsitegevust kajastavates aastaaruannetes käsitletud võrdlemisi põhjalikult. Eraldi on välja toodud näiteks kulud materjalile (palkide ostmine ja töötlemine ning muud materjalid) ja tööraha, lisaks on muuhulgas tuvastatavad kõikvõimalikud muud seltsimaja ehitamisega seonduvad väljaminekud. Aastaaruannete põhjal koostatud koondtabelis on seltsimaja ehitamisega seonduvad väljaminekud koondatud kokku, kuna antud lõputöö esmaseks eesmärgiks on võrrelda seltsi raamatukogunduslike tegevustega seonduvaid rahalisi liikumisi ülejäänud seltsitegevusega, mitte anda üksikasjalikku ülevaadet kõigist seltsi sissetulekutest ning väljaminekutest.

Esialgsete plaanide kohaselt pidi TRrSi seltsimajaks saama 1911. aastal Luunja vallavalitsuse poolt seltsile kingitud ja seltsi enda vahenditest ümber ehitatav Tammistu magasiait (EAA.1589.1.2, l. 23). Sellest tulenevalt ongi 1911. aastal tulevase seltsimaja tarbeks maa mõõtmisele kulutatud 14,4 rubla (EAA.1589.1.2, l. 25). Järgmisel aastal hakati varuma ehitusmaterjali ning osaliselt otsustati raha ehitusmaterjali ostmiseks välja võtta seltsi arvelt hoiukassast (EAA.1589.1.2, l. 26p).

Teadmata asjaoludel kingitusena saadud magasiaida ruume siiski ümber ehitama ei asutud ning 1912. aastal võttis need ruumid rendile hoopis Tammistu Ühispiimatalitus (EAA.1589.1.2, l. 27). Prioriteediks seati siiski seltsile oma maja ehitamine ning seltsimaja ehitamise plaani koostas

tolleaegne seltsi esimees K. Ed. Kangur. Läbirääkimiste käigus otsustas üldkoosolek seltsimaja ehitamise plaani vastu võtta ning kubermanguvalitsusele kinnitamisele saata (EAA.1589.1.2, l. 30p).

TRrSi 2. märtsil 1914. aastal peetud üldkoosolekul võeti ühehäälselt vastu otsus seltsimaja ehitamiseks. Seltsimaja asukohaks sai Lompre talu omaniku Mihkel Poroschna käest rendile võetud poole vakamaa suurune ala (*ligikaudu 1800 m²*). Kuna seltsil endal piisavalt raha polnud, otsustati Esimesest Tartu Eesti Laenu- ja Hoiuühisuselt laenata seltsimaja ehitamise tarbeks kuni 1500 rubla. Võimalikult kiiresti sooviti hakata hankima ehitusmaterjali (EAA.1589.1.2, l. 34p). Osa materjali osteti, kuid osa saadi ka seltsiliikmete käest tasuta – näiteks Juhan Reili tegi ettepaneku, et võib sobivuse korral oma maa pealt anda ehitamiseks liiva (EAA.1589.1.2, l. 35).

Aastate 1912–1914 jooksul oli erinevateks seltsimaja ehitamisega seonduvateks tegevusteks kasutatud ligikaudu 930 rubla. Seltsimaja ehitamise tarbeks moodustatud komisjon tegi 1914. aasta aprillis peetud koosolekul ettepaneku Tartu päevalehes Postimees avaldada kuulutus seltsimaja ehitusmeistri leidmiseks (EAA.1589.1.2, l. 35p). Sellekohane kuulutus ilmuski 15. aprillil 1914. aastal ajalehes Postimees. Kuulutuse tekst oli järgmine: *„Ehitusemeistrid, kes soovivad Tammistu R-rmt. Seltsimaja ehitust ette võtta, palutakse oma pakkumisi Seltsi ehituse kommisjonile kuni 23. apr. 1914 a. üles anda. Ehituse plaanisid ja tingimisi võib Seltsi eestseisuse käest näha saada.“*(lisa 9) (Tööpakkumised, 1914).

Kuulutusele vastas kaks isikut ning kuna nende poolt pakutud tingimused olid võrdlemisi sarnased, siis viidi läbi hääletus, mille tulemusena valiti seltsimaja ehitajaks Dawed Grünwald. Kogu ehitamiseks vajaliku materjali pidi selts ehitajale ise hankima. Eriti on ehitajaga kokkuleppe sõlmimisel rõhutatud, et „*töö peab üleüldse laitmata ja täiesti puhas ja korralik olema* “. Ehitustööd pidid tehtud saama 1. septembriks 1914. aastal ning kogu töö eest lubati ehitusmeistrile maksta 800 rubla, mis pidi välja makstama kahe nädala kaupa (EAA.1589.1.2, l. 36).

Paraku jäi seltsimaja ehitus Esimese maailmasõja tõttu seisma, kuna laenu ei olnud enam võimalik saada ning seltsil endal ehitamiseks vajalik raha puudus. Juba tehtud töö eest maksti D. Grünvaldile osa raha ära ning esimesel võimalusel otsustati ehitustöödega jätkata (EAA.1589.1.2, l. 36p).

Hoolimata rasketest oludest ja rahapuudusest otsustati 1918. aastal siiski seltsimaja ehitamisega jätkata ning selleks vajaminev (esialgu 500 rubla) raha laenati kümnelt seltsiliikmelt

(EAA.1589.1.2, l. 43p). Seltsimaja valmiski 1918. aastal ning seltsimaja avamise pidu peeti 28. juulil 1918. aastal (EAA.1589.1.2, l. 43p).

Tuginedes TRrSi aastaaruannetes kajastatule, kulus erinevateks (asjaajamine, tööraha, materjalid) seltsimaja ehitamisega seonduvateks kuludeks aastatel 1911–1918 kokku 5871 rubla, mis moodustas kogu antud perioodi seltsi väljaminekutest (9152 rubla) kogunisti 64%.

Järgnevatel aastatel toimus pidevalt seltsimajas väiksemate ehitustööde tegemine. Näiteks juba järgmisel aastal peale maja valmimist lasti see ära vooderdada ning seest ruume savikrohviga katta (EAA.1589.1.2, l. 46). Lisaks hoones sees olevatele töödele ehitati 1920. aastal hoovi kuur ning väljakäik, samuti piiritleti hoov aiaga ning paigutati väravad. Töörahaks antud töö eest määrati ehitusmeistrile 5000 marka, seltsi enda kuludega tuli muretseda ka vajaminev materjal. Samuti hakati varuma materjali pööningul asuvate ruumide välja ehitamiseks (EAA.1589.1.2, l. 52p).

5. veebruaril 1928. aastal peetud TRrSi korralisel peakoosolekul otsustati ühehäälselt tegevuskavasse võtta seltsimajale juurdeehituse tegemine. Projekti oli selleks teinud taaskord K. Ed. Kangur ning plaani kohaselt pidi seltsimaja läänepoolsesse ossa ehitatama ruum, kuhu saaks üle viia näitelava ning tegelaste ruumid. Juurdeehituse eelarveks arvestati 1500 krooni, millest 1000 krooni ulatuses volitati eestseisust laenu võtma (EAA.1589.1.3, l. 9). Ehitustöödega alustati 1. augustil 1928. aastal ning lepingu kohaselt pidi juurdeehitus valmima 1. oktoobriks 1928. aastal (EAA.1589.1.3, l. 19).

Ehitustööd tehti tähtaegselt ning 6. oktoobril 1928. aastal peetud eestseisuse koosolekul andis ehitusmeister Karl Grünthal üle lepingujärgselt teostatud tööd. Seltsi poolt vaadati tööd üle ning otsustati, et tööd tuleb vastu võtta ja ehitajale välja maksta tööraha 1275 krooni (EAA.1589.1.3, l. 23).

Olles juurdeehitusega likvideerinud suurema ruumipuuduse, võeti 1929. aastal päevakorda seltsimaja kõrvalruumide ümberehitamine. Endisesse näitelava ruumi sooviti näiteks paigutada einelauapidaja elutuba, köök ja saali pikendamiseks rõdu (EAA.1589.1.3, l. 28p). Kuna seltsimaja remont pidi eelarve kohaselt minema maksma ligikaudu 1000 krooni, siis otsustati rahalise abi saamiseks pöörduda kohaliku omavalitsuse, seltsiliikmete ning lastevanemate poole (EAA.1589.1.3, l. 32).

Järgnevatel aastatel jätkati seltsimaja remondi- ja ehitustöödega (mh. teise korruse väljaehitamine) kuni seltsitegevuse lõpuni. TRrSi puhul oleks olnud ilmselt tegemist jätkusuutliku organisatsiooniga, sest veel eelviimasel seltsi eestseisuse koosolekul 1940. aasta augustis seati

kokku kava ja eelarve vajalike ehitus- ja remonditööde tegemiseks, mis muuhulgas nägi ette ka majale juurdeehituse tegemist (EAA.1589.1.3, l 185p).

Joonis. 12. Seltsimaja ehitamiseks ja remontimiseks kulunud summade osakaal protsentides kogu seltsi väljaminekutest ajavahemikul 1911–1939 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Ülaltoodud jooniselt on näha, et seltsimaja ehitamiseks ja remontimiseks kasutatud summad hõlmasid väga suure osa kogu seltsitegevusega seotud väljaminekutest. Oma seltsimaja ehitamist hakati planeerima juba üsna TRrSi loomise alguses, kuid oma hoone valmis siiski alles 1918. aasta teiseks pooleks. Sel perioodil (1911–1918) on kulutused seltsimaja ehitamiseks moodustanud kuni 77% (1912. aastal) kogu seltsi väljaminekutest. Suurem hulk kasutatud rahast kulus ehitusmaterjalide ostmiseks. Ka pärast seltsimaja valmimist on kolme järgneva aasta jooksul

ehitamiseks ja remontimiseks kasutatud summad moodustanud kogu seltsi väljaminekutest võrdlemisi suure osa (40–49%) ning seda põhjusel, et toimusid mitmed suuremahulised ehitustööd (maja vooderdamine, ruumide krohvimine, kuuri, väljakäigu ning piirdeaia ehitamine).

Seltsimaja laiendamine toimus 1928. aastal, mil ehitustegevusele kulus 53% kogu seltsi väljaminekutest. Järgmisel aastal aga asuti ümber ehitama seltsimaja kõrvalruume, mis samuti nõudis suuri väljaminekuid (58% kogu seltsitegevuse aastasest väljaminekust).

Aastatel 1930–1939 on väljaminekud ehitus- ning remonditöödele vähenenud, jäädes kogu seltsi väljaminekutest 4–32% piiresse. Antud perioodil tehti erinevaid vajalikke ehitus- ja remonditöid ning teistest aastatest veidi suurem väljamineku osakaal 1932. aastal on tingitud köögi ning sahvri välja ehitamisest.

5.2. Pidude korraldamise ning antud tegevusega seonduvad sissetulekud ning väljaminekud

5.2.1. Pidude korraldamisega seotud sissetulekud

TRrSi üheks pidevaks sissetulekuallikaks oli pidude korraldamisest saadav tulu. Seltsi aastaaruannete põhjal koostatud koondtabelis on pidudest saadavad sissetulekud jaotatud kaheks – loterii müügist laekunud sissetulekud ning pidudega seonduvad muud sissetulekud (puhvet, piletid). Pidudega seotud sissetulekute jagunemine kaheks on tingitud asjaolust, et TRrSi aastaaruannetest oli samuti loteriidest laekunud tulu eraldi välja toodud. Seda ilmselt põhjusel, et tegemist oli pidudest eraldiseisva tegevusega, hoolimata sellest, et loteriisid korraldatati pidude ajal.

Loteriide korraldamist reguleeris 2. augustil 1919. aastal vastu võetud loteriide seadus, milles olid ära määratud loterii korraldamise tingimused (ERA.15.2.479). Loterii korraldamiseks tuli vastav kirjalik luba esitada piirkondlikule prefektilt. Taotlusesse (lisa 10) tuli kirja panna, millal loterii korraldatakse, milleks plaanitakse võimalikku laekuvat tulu kasutada, kui suur on müüki tulevate looside arv, kui palju üks loos maksab ning kui palju ja millises summas on võidupileteid. Taotlusesse tuli kirja panna ka loterii eest vastutav isik (EAA.1589.1.8, l. 30). Loterii korraldamiseks väljastas prefektuur vastava loa (lisa 11) (EAA.1589.1.8, l. 79).

Aastaaruannetes oli hakatud kajastama loteriiga seonduvaid sissetulekuid ning väljaminekuid alles alates 1930. aastast, kuid on teada, et tegelikult korraldati loteriisid juba oluliselt varem – ilmselt alates seltsimaja valmimisest, mil oli võimalik hakata pidusid korraldama oma majas. 20. oktoobril 1918. aastal peetud peokuulutuselt on näha, et toimub „*Lotterie-Allegri*“ (EAA.1589.1.4, l. 115). Loteriivõitudeks saadi esemed enamasti korjanduse kaudu. Kogutud esemed olid väga eriilmelised (näiteks kaks muna, napsiklaas, viisud, 16 õuna, nael seepi, kapsapea jne). 1918. aastal aset leidnud loterii jaoks oli õnnestunud kokku koguda 455 eset, millest kõik ei läinud ilmselt siiski loosiauhindadeks, sest mõningate esemete taha oli märkuseks lisatud loosi asemel „*õnneõng*“, „*seltsile*“ või „*biblioth*“. Seega saadi korjanduste kaudu lisaks loosiauhindadele täiendust ka raamatukokku (antud korjandusest näiteks mõningad raamatud) ning seltsitegevuseks vajalikke tarbeid (näiteks ümbrikud) (EAA.1589.1.4, l. 116–123).

Eestseisuse koosolekul on 1928. aasta lõpus tõstatatud teema, et seltsimaja ehitamise võla katteks tuleks koguda raha loterii korraldamise kaudu. Eestseisus otsustas, et loose valmistatakse ette 6000 tükki ning ühe loosi hinnaks määrati 5 senti (looside kogusummaks 300 krooni). Võidupiletiteks arvestati iga kümnes, seega oli võitudega pileteid kokku 600 (EAA.1589.1.3, l. 23p). Seega võib kinnitada, et loteriide ning laiemalt võttes pidude korraldamine (eelkõige piletitulu) oli üheks arvestatavaks seltsi sissetulekute allikaks.

Seltsi esimese tegutsemisaasta teisel poolel peeti esimene tasuline pidu (näitemäng), kus piletihinnad olid 25–60 kopikat olenevalt istekohast. Need, kes soovisid osaleda ainult hiljem toimuval tantsupeol, pidid maksma 15 kopikat. Seltsi liikmetele oli tantsupeole sissepääs tasuta (EAA.1589.1.2, l. 3p). Piletite hind ei olnud kindlaks määratud ning see otsustati eestseisuse poolt iga peo puhul eraldi. Nii oli näiteks 25. novembril 1912. aastal Vara Laulu-Mängu Seltsi seltsimajas peo (muusikaline osa, ilulugemine ning näitemäng „Kui pungad puhkevad...“) pileti hinnaks 35–50 kopikat ning hilisem tantsupeo pilet meestel 20 kopikat ja naistel 15 kopikat (EAA.1589.1.2, l. 28).

Enne seltsimaja valmimist ning einelaua pidajaga lepingu sõlmimist pakkus pidudel söögi- ja joogipoolist puhvetipidaja, kes leiti enampakkumise korras. Näiteks 1909. aastal maksti alkoholita puhvetipidamise õiguse eest 5 rubla ja 10 kopikat (EAA.1589.1.2, l. 13).

Pärast seltsimaja valmimist korraldas TRrS keskmiselt ühe peo kuus. Pidudel mängis tantsuks ja meelelahutuseks seltsi enda orkester, lisaks korraldati näokatte pidusid, esineti näitemängudega jms (EAA.1589.1.2, EAA.1589.1.2). Kuna peotegevus järjest hoogustus, otsustati 1932. aastal moodustada seltsi juurde eraldi peotoimkond, kelle kohustuste hulka kuulusid peokavade

ülevaatamine ja kavade trükkimise korraldamine ning peoaja ja piletihinna kindlaksmääramine. Toimkonda kuulus viis seltsiliiget ning toimkonna esimeheks oli näitejuht Elmar Vasar (EAA.1589.1.3, l. 96).

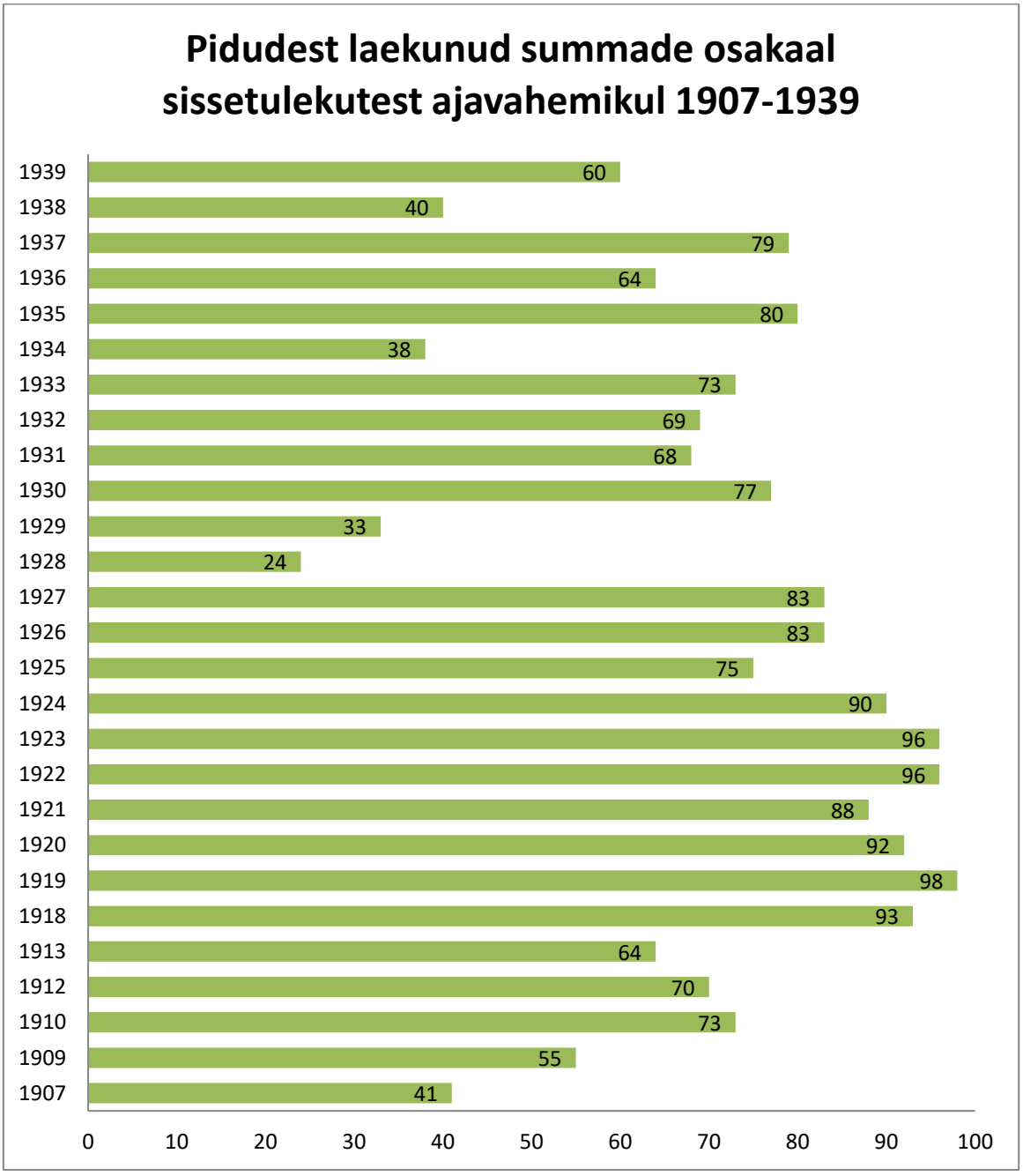

Joonis. 13. Pidudest laekunud summade osakaal protsentides kogu seltsi sissetulekutest ajavahemikul 1907–1939 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Jooniselt 13 on näha, kui suure osa kogu TRrSi sissetulekutest moodustasid pidudest laekunud tulud. Andmed puuduvad aastate 1908, 1911 ja 1914–1917 kohta. Seoses Esimese maailmasõjaga toimus seltsitegevuse oluline vähenemine ning sellel perioodil (1914–1917) pidusid ei korraldatud.

1908. ja 1911. aasta kohta ei ole täpselt teda, kas nendel aastatel samuti ei korraldatud ühtegi pidu või käsitleti pidudest saadud tulusid aastaaruannetes muude tuludena.

Seltsi loomisest kuni 1927. aastani moodustasidki suurema osa seltsi sissetulekutest pidudega seonduvad tulud, jäädes keskmiselt vahemikku 75–95%. Oluline pidudest laekunud tulude osakaalu vähenemine toimus aastatel 1928 ja 1929 (vastavalt 24% ja 33% kogu seltsitegevuse tuludest). Osakaalu vähenemise põhjuseks on asjaolu, et nendel aastatel toimus seltsimaja juurdeehitamine ning ehitamise finantseerimiseks võeti laenu ning müüdi väärtpabereid, mis kajastusid samuti sissetulekutena. Seega rahalises mõttes laekus näiteks 1928. aastal pidude korraldamisest isegi rohkem raha (1359 krooni) kui 1927. aastal (kroonidesse taandatuna 937 krooni), kuid kuna seltsi muud sissetulekud suurenesid oluliselt, siis toimuski pidudest laekunud tulude osakaalu vähenemine.

Aastatel 1930–1939 on samuti pidudest laekunud tulude osakaal kogu seltsitegevuse sissetulekutest keskmiselt veidi väiksem kui aastani 1927. Samas on sellelgi perioodil pidudest laekunud summad olnud suuremad (763–1206 krooni) eelnevatel aastatel pidude korraldamisest laekunud sissetulekutest.

5.2.2. Pidude korraldamisega seotud väljaminekud

Pidude korraldamisest saadav tulu moodustas suure osa kogu TRrSi sissetulekutest. Pidude korraldamisega kaasnesid ka teatud väljaminekud. TRrSi aastaaruannete alusel võis üldistatuna välja tuua regulaarsed pidude korraldamisega seotud kulud (pidude korraldamine ja loterii) ning juhuslikud kulud (tegelaste einelaua arve, hobusevaht ja hobuse palkamine), mis olid aastaaruannetes kajastatud vaid mõnel üksikul aastal. Juhuslike kulutuste puhul ei saa teha järeldust, et antud kulutusi ongi tehtud vaid mõnel korral, pigem on aastaaruannetes mõningatel juhtudel kajastatud antud kulutusi koos teiste pidude korraldamisega seotud väljaminekutega.

Mille peale täpselt pidude korraldamisel raha kasutati, ei ole iga aasta kohta tuvastatav, kuid mõningatel aastatel on sellelaadseid kulutusi kirjeldatud võrdlemisi detailselt. Näiteks 1921. aasta aruandest on näha, et peo korraldamiseks tehti järgmised kulutused: lubade muretsemine, piletite trükkimine, kuulutused, tegelaste tasu ja ülevalpidamine, näitelava tarvikud, parukate üür, küte pidude ajal, valgustus, postkaardid, konfetid, serpentiinid, lilled, piletite margimaks ning auhinnad (EAA.1589.1.4, l. 249p).

Võrreldes pidude korraldamiseks tehtud väljaminekuid pidude korraldamisest saadud tuluga, võib teha üldistuse, et reeglina oli pidudest saadav tulu poole suurem pidude korraldamiseks tehtud kulutustest.

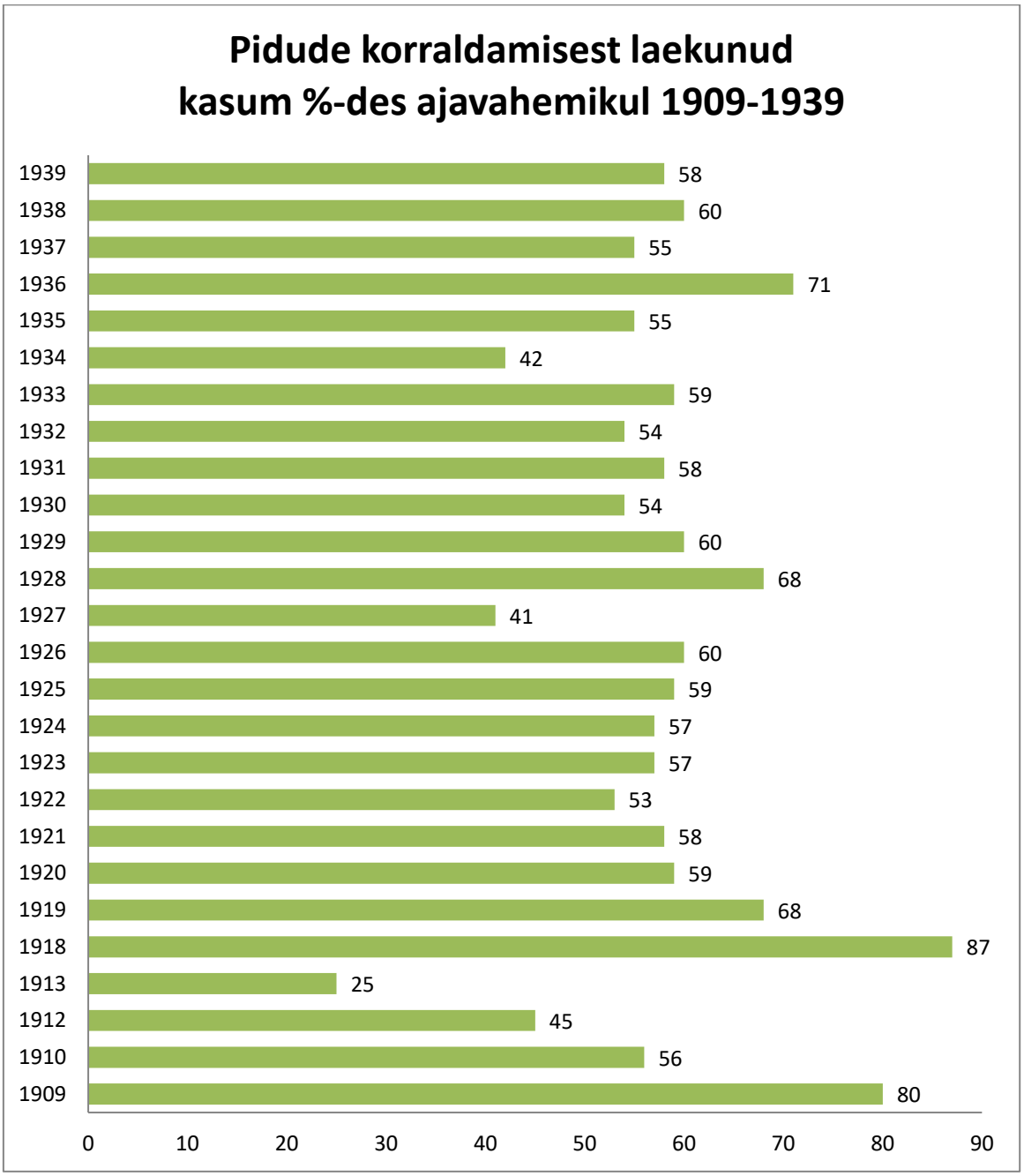

Joonis. 14. Pidude korraldamisest laekunud kasum protsentides ajavahemikul 1909–1939 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

TRrSi seltsitegevuse peamise tulubaasi moodustasid sissetulekud pidude korraldamisest. Joonisel 14 on antud ülevaade sellest, kui suur oli pidudest laekunud kasum protsentides, ehk kui suures ulatuses laekus seltsi kassasse raha pärast kulutuste maha arvamist.

Keskmiselt olid pidudest laekunud sissetulekud poole suuremad peo korraldamiseks tehtud väljaminekutest, mistõttu saab väita, et seltsitegevuse mõttes oli pidude korraldamine küllaltki kasumlik ettevõtmine. Tavapärasest veidi suuremad olid kasumimäärad 1918., 1928. ja 1936. aastal. Sellise kasvu põhjuseks on ilmselt asjaolu, et 1918. aastal valmis seltsimaja ning 1928. aastal selle juurdeehitus, mistõttu pidude korraldamisel püüti lähtuda printsiibist võimalikult vähe kulutada, et teenida raha seltsimaja ehitustööde tarbeks.

5.3. Lühiülevaade teistest TRrSi sissetulekutest ning väljaminekutest

5.3.1. TRrSi jooksvad sissetulekud ning väljaminekud

Seltsi jooksvate sissetulekute alla liigituvaks ainsaks sissetulekuks on TRrSi seltsimaja ruumide üür alates 1918. aastast, mil seltsimaja oli äsja valminud. Seltsimaja ruumides soovisid oma üritusi korraldada paljud ümbruskonna organisatsioonid ning isikud. Näiteks 1920. aastal üüriti seltsimaja peosaal välja Tammistu Maatööliste Ühisusele ning saali kasutamise eest laekus TRrSi tuludesse 10% kogu piletimüügi tulust (EAA. 1589.1.2, l. 50).

Samas tuli ette ka selliseid juhuseid, kui ruumide üürile andmisest keelduti. 1924. aastal avaldas atleet K. Swenkov soovi korraldada seltsimaja ruumides spordiõhtut, kuid eestseisuse otsusel talle seda ei võimaldatud (EAA. 1589.1.2, l. 79). Antud keeldumise põhjus ei ole teada, kuid mõningatel juhtudel ei antud seltsimaja ruume üürile põhjusel, et selts oli ise samaks päevaks mõne ürituse kavandanud või kellelegi teisele juba ruumid välja üürinud. Küll aga üüriti ruumid 1925. aastal eestseisuse otsusega „*jõustikupidu korraldamiseks*“ atleet A. Sannikule, kes pidi saali kasutamise eest maksma 2000 marka (EAA. 1589.1.2, l. 86p).

Teisalt tuli ette ka selliseid juhuseid kui ruumid anti küll üürile, kuid tasu selle eest ei küsitud, näiteks 1924. aastal toimus seltsimaja ruumides Tammistu algkooli korraldatud kontsert ning ruumid anti kasutusse tasuta (EAA. 1589.1.2, l. 79).

Analüüsides TRrSi dokumente, saab järeldada, et mingit kindlat üürisummat ruumide kasutamiseks kehtestatud ei olnud. Millest summa suurus tulenes, ei õnnestunud välja selgitada, küll aga on teada, et mõnikord anti ruumid üürile teatud tingimustel. Vabadussõja Liidu Tammistu

osakonnale otsustati 24. veebruaril 1925. aastal peoõhtu korraldamiseks anda ruumid tasuta kasutada tingimusel, et vähemalt pool kasumist annetatakse Vabadussõja invaliididele (EAA. 1589.1.2, l. 85p).

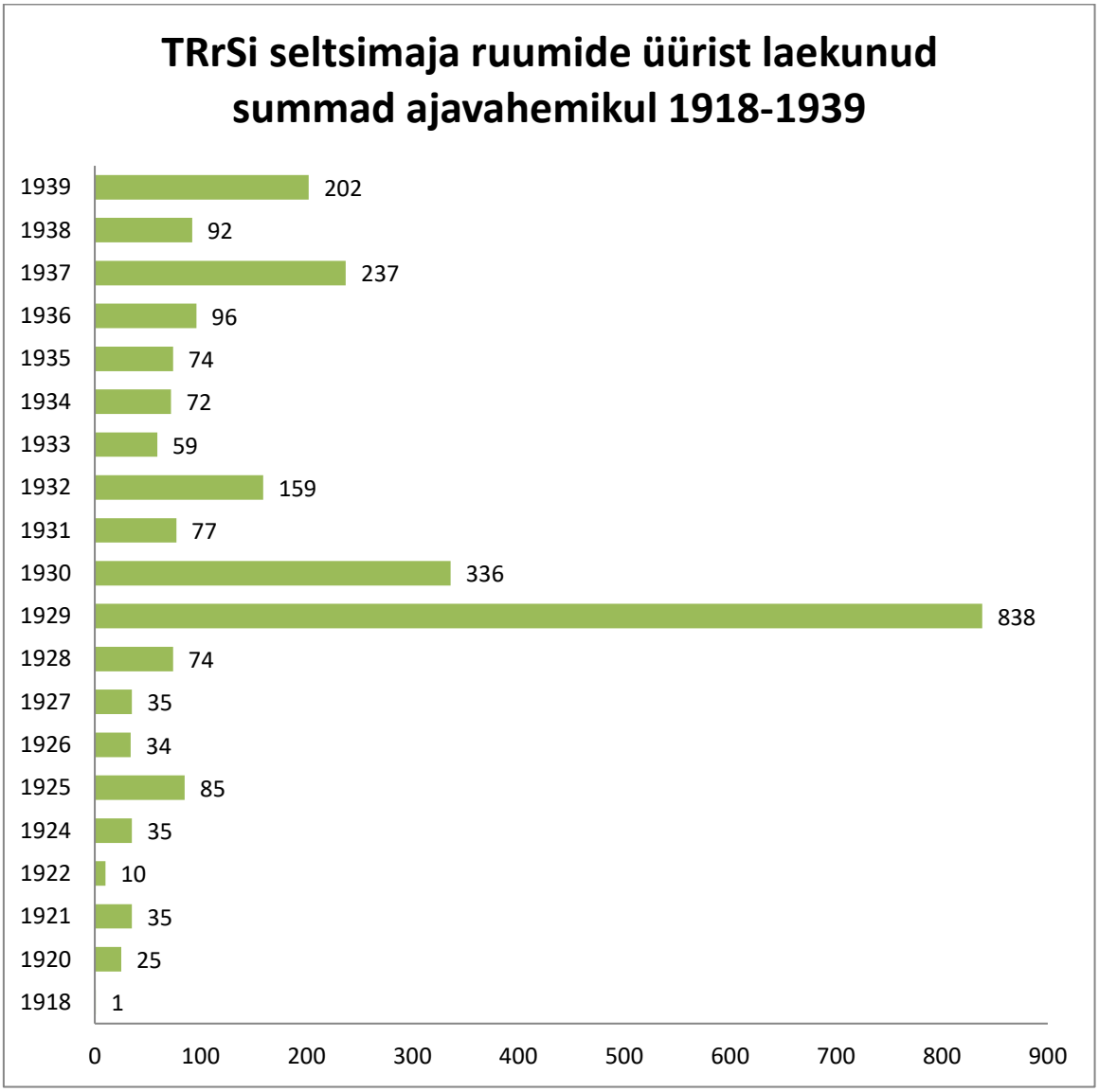

Joonis 15. TRrSi seltsimaja ruumide üürist laekunud summad taandatuna kroonidesse ajavahemikul 1918–1939 (Allikas: EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3)

Jooniselt 15 on näha, et ruumide üürimisest saadav tulu on tõusnud alates 1929. aastast. Tõusu põhjuseks on asjaolu, et 1928. aastal valmis seltsimaja juurdeehitus ning sellest tulenevalt oli võimalik teistele isikutele ning organisatsioonidele lisaks ühekordsete ürituste korraldamiseks anda ruume kasutusse ka pikemaks perioodiks.

27. jaanuaril 1929. aastal peetud peakoosolekul anti eestseisusele volitus seltsimaja ruumide pikemaajaliseks välja üürimiseks, kui selleks peaks kohalikult vallakogukonnalt vastav ettepanek

tulema (EAA.1589.1.3, l 28p). 1929. aasta oluliselt suurem summa võrreldes ülejäänud aastatega on tingitud sellest, et Tammistu algkoolile anti kasutada kaks seltsimaja ruumi alates 1. oktoobrist 1929. Kohalik omavalitsus maksis seltsile ühekordselt ruumide kasutamise eest 500 krooni (EAA.1589.1.3, l 30p). Lisaks avaldas Tammistu vallavalitsus soovi paigutada seltsimajja elama ka algkooli õpetaja ning tasuda korteri eest üüri 60 krooni aastas (EAA.1589.1.3, l 34p).

Üldistatult saab väita, et perioodil 1918–1928 moodustas kogu seltsitegevuse sissetulekutest ruumide üürimisest laekunud summa 3-5% ning järgnevatel aastatel 5–10%. Siinkohal on arvestusest välja jäetud suurte üüritulu laekumistega aastad 1929 ning 1930 (üüritulu vastavalt 37% ja 21% kogu seltsi sissetulekutest). Aastatel 1919 ning 1923 ei olnud seltsitegevust kajastavates aastaaruannetes ruumide üürimisest laekunud tulu märgitud.

Väljaminekutena on seltsi jooksvate väljaminekute alla koondatud seltsimaja ülalpidamisega seotud kulud (pisemad remonditööd, ahjude ja korstende puhastus, hoone kindlustus), inventari ostmine ja hooldus (mh. koorile nootide ning näiteringile näitemängu raamatute ostmine, pillide hooldus jms.), kantseleikulu ning mitmesuguste liikmemaksude ja kursustel osalemise tasud.

Kuna seltsi jooksvate väljaminekute alla liigitatud erinevaid kululiike oli üsna palju, siis kokkuvõttes moodustasid need kogu seltsi väljaminekutest ligikaudu 8–10%. Suuremad (nii summaliselt kui ka protsentuaalselt kogu seltsitegevuse väljaminekutest) olid väljaminekud seltsitegevuse viimasel neljal aastal (20–30% kogu seltsi väljaminekutest). Seltsi aastaaruannetest on näha, et nendel aastatel on rohkem raha kasutatud vallasvara soetamiseks. Seltsi 1939. aasta aruandest on näha, et soetatud vallasvaraks on olnud pillid, lambid, mööbel ja lipp (EAA.1589.1.3, l 181).

5.3.2. TRrSi finantstegevusega seotud sissetulekud ning väljaminekud

TRrSi finantstegevusega seotud sissetulekute ning väljaminekute all mõistetakse antud töö kontekstis selliseid rahalisi sissetulekuid ja väljaminekuid, mis ei olnud otseselt seotud raamatukogundusliku tegevusega ning mida ei olnud võimalik liigitada ka seltsi jooksvate sissetulekute ega väljaminekute alla. Finantstegevusega seotud rahaliste liikumiste alla on sissetulekutena liigitatud laenud (nii eraisikutelt kui pangast), hoiuseprotsendid, seltsile laekunud kautsjon, tulud väärtpaberitehingutest ning kingitused, annetused ja toetused. Finantstegevusega seotud väljaminekuteks on laenude tasumine, raha hoiustamine, kautsjoni tagasimaksmine, kulud väärtpaberitehingutest ning annetused.

Kahtlemata on finantstegevusega seotud tulude ja kulude puhul tegemist ühe eriilmelisema jaotisega aastaaruannete põhjal koostatud koondtabelis, kuna sellesse kuuluvad sissetulekud pärinevad väga erinevatest allikatest või on väljaminekute puhul tegemist tasudega erineval eesmärgil. Näiteks võisid sissetulekute puhul olla laenud kas eraisikutelt, kohalikult omavalitsuselt või pangast, kautsjon pärines enamasti einelauapidajalt, toetusrahad antud kontekstis pärinevad kas eraisikutelt või teistelt organisatsioonidelt.

Olenevalt aastast moodustavad finantstegevusega seotud sissetulekud 0–97% kogu TRrSi sissetulekutest. Seega on tegemist väga varieeruva osakaaluga sissetulekute liigiga. Suurima osakaalu moodustavad finantstegevusega seotud sissetulekud aastatel 1914–1916 (82–97% kogu seltsi sissetulekutest) ning 1928. aastal (75% kogu seltsi sissetulekutest). Esimese perioodi niivõrd suure osakaalu põhjuseks on, et nendel aastatel puudus täielikult pidudest laekuv sissetulek, mis oli teistel aastatel üheks peamiseks TRrSi sissetuleku allikaks. Teiseks põhjuseks oli, et 1914. aastal hakati tegema suuremaid samme seltsimaja ehitamiseks ning selleks otstarbeks otsustas selts raha laenata nii pangast (EAA.1589.1.2, l. 35) kui ka kohalikult omavalitsuselt (EAA.1589.1.2, l. 39). Kuna 1928. aastal oli samuti päevakorral TRrSi seltsimaja ehitamine, siis on siingi suure finantstegevusega seotud sissetuleku osakaalu põhjuseks seltsi kassasse laekunud laenuraha.

Kui finantstegevusega seotud sissetulekute puhul oli aastate lõikes tegemist väga varieeruva osakaaluga kogu seltsi sissetulekutest, siis finantstegevusega seotud väljaminekud moodustavad kogu seltsi väljaminekutest aastate lõikes stabiilsema osakaalu, jäädes vahemikku 0–76%. Finantstegevusega seotud väljaminekud puuduvad täielikult kuni 1914. aastani, see tähendab, et nendel aastatel ei müüdud ega ostetud väärtpabereid, ei antud raha hoiule ega tasutud laene. Pärast seda, kui selts hakkas raha laenama, tekkis paratamatult vajadus hakata ka laene tagasi maksma, nii ongi juba alates 1914. aastast järgneva nelja aasta ainsaks finantstegevusega seotud väljaminekuks laenude tasumine. Kuni 1919. aastani moodustavad finantstegevusega seotud väljaminekud 16–76% ning langevad seejärel oluliselt, jäädes kuni 1928. aastani keskmiselt 5% piirimaile. Alates 1919. aastast on üheks peamiseks finantstegevusega seotud väljaminekuks annetuste tegemine. Selleks ajaks oli valmis saanud TRrSi seltsimaja ning seltsi sissetulekud hakkasid oluliselt kasvama tänu pidude korraldamisele ning võimalusele seltsimaja ruume välja üürida. Näiteks on selts 1920. aastal otsustanud eestseisuse kirjatoimetajale Jüri Reisenbukile kinkida seltsi poolt pulma-aastapäevaks serviisi 1660 marga väärtuses (EAA.1589.1.2, l. 52). Tõenäoliselt on J. Reisenbuk olnud väga lugupeetud ning hinnatud seltsitegelane, kuna järgmiseks

pulma-aastapäevaks 1925. aastal on selts otsustanud talle taaskord kingituse teha (EAA.1589.1.2, l. 87). Sedasorti kingitusi on seltsi aastaaruannetes kajastatud annetustena.

Alates 1928. aastast on finantstegevusega seotud väljaminekute osakaal kogu seltsitegevusest suurenenud (12–61% kogu seltsi väljaminekutes), mille põhjuseks on enamasti seltsimaja ehitamiseks ja remontimiseks võetud laenude tasumine.

Finantstegevusega seotud sissetulekute ning väljaminekute puhul saab üldistavalt öelda, et suuremas osas on tegemist seltsimaja ehitamisega seotud rahaliste liikumistega, sest just neil ajaperioodidel on antud sissetulekud ja väljaminekud suurenenud. Samas on selts sissetulekute suurenedes leidnud võimalusi ka annetuste (kingituste) tegemiseks.

5.3.3. TRrSi muud sissetulekud ning väljaminekud

TRrSi muude sissetulekutena käsitletakse antud töös näiteks asjade rendist ja müügist saadud tulusid ning muid tulusid mida ei ole olnud võimalik täpsemalt määratleda. Muude väljaminekute puhul ei ole aastaaruannetes täpsustatud, mis laadi väljaminekutega on tegemist olnud (välja arvatud 1933. aastal makstud trahv).

Täpsemalt kirjeldamata (muude) sissetulekute ning väljaminekute osakaal kogu seltsitegevuse rahalistest liikumistest on marginaalne (enamikel aastatel kuni 1%). Suurema osa moodustavad muud kulud ja tulud seltsi esimestel tegutsemisaastatel, kuid seda põhjusel, et aastaaruanded olid koostatud väga üldistavalt, mistõttu suurem osa sissetulekuid ning väljaminekuid oligi määratletud kui muu tulu või kulu.

6. TAMMISTU RAHVARAAMATUKOGU SELTSI RAAMATUKOGUNDUSLIK TEGEVUS NING SELTSIPOOLNE PANUS

TRrSi raamatukogundusliku tegevusena saab eelkõige käsitleda selliseid tegevusi, mis olid otseselt seotud raamatute või ajakirjadega: raamatute ja ajakirjade ostmine, raamatute köitmine, raamatukogu tarvis ruumide ning inventari hankimine, lugejate ja loetud teavikute arv, muud raamatukogunduslikud tegevused. Samas ei ole võimalik TRrSi kohta säilinud arhiivmaterjalide põhjal eristada seda, kui suur osa seltsi poolt korraldatud pidudest võisid kanda „harivat eesmärki" ning kui suure osa puhul oli tegemist lihtsalt meelelahutuslike üritustega.

Seega on käesoleva uurimistöö raames võimalik lähtuda TRrSi raamatukogundusliku tegevuse määratlemisel eelkõige mõõdetavatest parameetritest, milleks on: perioodika ja raamatute ostmiseks ning raamatute köitmiseks kulunud summa, kulutused muudele raamatukoguga seotud tegevustele (raamatukogu juhataja palk, raamatukogu avamise luba, raamatukogu üür), tasu raamatute lugemise eest, riigi toetus raamatukogule, teavikute ning lugejate arv.

TRrSi raamatukogunduslikku tegevust on vaadeldud kahe erineva perioodina, aastatel 1907–1924 ning 1925–1940. Perioodideks jaotamine on tehtud mitmel põhjusel. Üheks olulisemaks on see, et 1925. aastal jõustus ARS (avalikkude raamatukogude seadus), mis tõi endaga kaasa suured muudatused raamatukogunduses üldiselt. Alates sellest ajast hakkasid riik ja kohalik omavalitsus panustama rahaliselt raamatukogude arengusse ning loodi avalikkude raamatukogude võrk. Teiseks põhjuseks on see, et TRrSi raamatukogunduslik tegevus on oluliselt täpsemalt dokumenteeritud alates 1925. aastast raamatukogu aastaaruannetes. Varasemal perioodil oli raamatukogunduslikke rahalisi liikumisi kajastatud seltsi üldises aastaaruandluses. Võrreldes seltsi aastaaruannetes kajastatud andmeid raamatukogu aastaaruannetega, on näha, et seltsi aruannetes on jäetud teatud raamatukogu sissetulekud ning väljaminekud ilmselt kajastamata või on neid kajastatud ebatäpselt.

6.1. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus ning seltsi panus sellesse aastatel 1907–1924

Nagu antud töös juba mitmel korral mainitud, siis TRrSi puhul on tegemist ühe esimese rahvaraamatukogu seltsiga Eestis, mis on märgiks sellest, et kohalikul kogukonnal oli suur soov ning vajadus taolise seltsi ning raamatukogu loomiseks. Siinkohal peab veelkord märkima sedagi, et kogu TRrSi tegevuse rahastamine oli kuni 1921. aastani seltsi enda kanda, mis on kinnituseks seltsi elujõulisusele ning seltsiliikmete suurele panusele seltsitegevuses. Seltsi roll raamatukogu ülalpidamisel ei piirdunud ainult raamatute ja ajakirjade ostmiseks, köitmiseks ning parandamiseks tehtud kulutustega. Väga oluline raamatukogundusliku tegevuse toetamine seltsi poolt oli ka raamatukogule ruumide tagamine ning järjepidev töö raamatukogu arendamisel. Lisaks oli raamatukogutöö osaks kirjandusõhtute ning mitmete teiste rahvahariduse edendamisele suunatud ürituste korraldamine (Veskimägi, 2000: 262).

Vaadeldavasse perioodi jääb ka Esimene maailmasõda, mis mitmetele seltsidele mõjus laastavalt. Esimene maailmasõda mõjus pidurdavalt juba tegutsevatele raamatukogudele, järjest süvenevad majanduslikud raskused kahandasid lugejaskonda, see omakorda fondide täiendamist. Suurel hulgal raamatukogusid suleti 1915. aasta lõpus. Pärssivalt mõjus kogu raamatukogundusele ka raamatute kallinemine ning raamatutoodangu vähenemine (Veskimägi, 2000: 284).

Raamatute ostmiseks sai selts raha mitmel viisil, üheks iga-aastaselt laekuvaks summaks seltsi kassasse oli tasu raamatute lugemise eest, mida maksid sellised lugejad, kes ei olnud ise seltsi liikmed. Reeglina oli seltsiga mitte seotud isikutele raamatute laenamine tasuline, mis aga oli igati põhjendatud, sest raamatute ostmine, köitmine jms. nõudis seltsi poolt tehtavaid kulutusi (Alas, 1933).

Raamatute lugemise eest laekuv summa jäi TRrSis aastatel 1908–1918 vahemikku 3–14 rubla. Lugemismaksu tõsteti 1918. aasta aprillist (EAA.1589.1.2, l. 44), mistõttu seltsi kassasse laekus alates 1919. aastast mõnevõrra suurem summa (keskmiselt 35–50 marka aastas). Raamatute lugemisest saadav tulu ei katnud kaugeltki raamatute ostmiseks kasutatud summasid. Seega oli üsna tavapärane, et raamatuid osteti seltsile eraisikute (enamasti seltsiliikmete) poolt annetatud raha eest. Ette tuli ka juhuseid, kui raamatute ostmiseks paluti seltsiliikmete käest laenu, mis hiljem tagasi maksti (EAA.1589.1.2, l. 10).

Võrreldes raamatute ostmiseks ning köitmiseks kulunud summasid lugemismaksust laekunud summadega, siis on aastaaruannete põhjal tuvastatav, et kuni 1915. aastani ületasid peaaegu kõigil

aastatel teavikute hankimise ja köitmise kulud lugemismaksust laekunud summasid. Mingit seaduspära, kui palju selts lisaks lugemismaksule raamatute ostmiseks panustas, on raske välja tuua. Näiteks 1908. aastal moodustas lugemismaks 22% raamatute ostmiseks ja köitmiseks kulunud summadest, samas järgmisel aastal kõigest 4% ning ülejärgmisel 10%.

Alates 1911. aastast on raamatute ostmiseks kasutatud vähem raha ning aastatel 1911–1914 on lugemismaks moodustanud juba ligikaudu poole või isegi kogu raamatute ostmiseks ja köitmiseks kulunud summadest. Kuna 1911. aastal hakati plaanima oma seltsimaja ehitamist ning tehti selleks ka esimesed kulutused, siis võib olla just see põhjuseks, miks raamatukogu täiendamisele sooviti kulutada võrreldes eelnevate aastatega vähem raha.

Siiski tuleb arvesse võtta ka seda, et lisaks raamatute ostmisele tuli seltsil kanda teisigi raamatukogundusliku tegevusega seotud kulusid (raamatukogu juhataja palk aastatel 1909–1911, raamatukogu avamise luba aastal 1911, raamatukogu üür alates 1913. aastast). Seega saab väita, et seltsi rahaline panus raamatukogunduslikku tegevusse oli märgatav.

Erandina saab välja tuua aastad 1915–1918, mil sõjategevuse tõttu oli kogu seltsitegevus seiskunud. Raamatute laenutamine lugejatele siiski jätkus, mille märgiks on eelnevate aastatega sarnases suurusjärgus lugemismaksu laekumine. Samas raamatuid nendel aastatel ei ostetud ning ainsaks raamatukogunduslikuks väljaminekuks oli raamatukogu üüri tasumine, mille suurus ei ületanud raamatute lugemisest laekunud tasu.

Üheks olulisemaks sündmuseks TRrSi arengus üldiselt oli oma seltsimaja valmimine 1918. aastal, mis võimaldas seltsitegevusel oluliselt laieneda. Tähelepanuväärne on, et juba enne Esimest maailmasõda alustatud seltsimaja ehitamine suudeti sõjategevuse lõppedes nii kiiresti lõpule viia. Tänu seltsimaja valmimisele oli TRrS saanud juurde võimaluse suurendada oma tulubaasi pidude korraldamise ning seltsimaja ruumide välja üürimise näol. Antud tegevuste tõttu kasvasid TRrSi sissetulekud hüppeliselt. Kui aastatel 1907–1918 oli kogu seltsi aastane sissetulek suurema käibega aastatel 500 – 600 rubla, siis 1918. aastal oli see juba 9700 rubla.

Kui TRrSi loomise ajal oli raamatukogu täiendamine üks seltsi põhitegevusi, siis seltsi laienemise ja oma maja valmimisega olukord muutus, kuna see tõi kaasa rahalise olukorra raskenemise (Lill, 1985).

1919. aastal asutati Haridusministeeriumi juurde rahvahariduse osakond, mis oli Eesti raamatukogude ajaloos esimene omataoline raamatukogude eest seisev organ. Eesti riigi 1919. aasta teise lisaeelarvega avanes esimest korda võimalus rahvaraamatukogudele toetust

maksta (kokku 57 200 marka), mis andis ühele raamatukogule keskeltläbi 250 marka (Veskimägi, 2000: 308).

Nagu Eesti raamatukogunduses üldiselt, leidsid pärast Esimest maailmasõda aset suuremad muudatused ka TRrSi tegevuses. Raamatukogunduse valdkonnas võeti vastu otsus, et rahvaraamatukogud peavad olema maksuta ning raamatukogude edendamiseks on vajalik kohaliku kogukonna, omavalitsuse ning riigi koostöö, kusjuures omavalitsuse ja riigi kohustuseks peab olema raamatukogudele rahaline toetamine (Alas, 1933). Ühtlasi oli maksuta lugemislaua ja raamatukogu olemasolu üheks tingimuseks, mis võimaldas riigilt rahalist toetust taotleda ning osta raamatuid ja perioodikaväljaandeid soodushindadega (EAA.1589.1.2, l. 44).

Tasuta lugemislaud avati TRrSi seltsimajas 1919. aasta lõpus (EAA.1589.1.2, l. 46). Lugemislaua avamine tõi kaasa vajaduse perioodikaväljaannete ostmiseks ning alates 1919. aastast on lisaks raamatute ostmisele ning köitmisele lisandunud ka väljaminekud ajalehtede ja ajakirjade ostmiseks. Kuigi 1923. aastani laekus TRrSi kassasse maks raamatute lugemise eest, ei olnud selle osakaal raamatute ning perioodikaväljaannete ostmisel enam võrreldav sõjaeelse perioodiga, moodustades vaid mõne protsendi teavikute ostmiseks kasutatud summadest.

Kui enne seltsimaja avamist moodustasid raamatukogunduslikud väljaminekud keskmiselt 25–60% kogu seltsi väljaminekutest, siis pärast seltsimaja valmimist vaid 2–18%. Raamatukogunduslike väljaminekute niivõrd suure osakaalu vähenemise põhjuseks on seltsi sissetulekute oluline suurenemine. Samas suurenesid märgatavalt ka raamatute ning perioodikaväljaannete hankimisele tehtavad kulutused.

Kuigi Eesti 1919. aasta lisaeelarvega leiti võimalused maksta rahvaraamatukogudele toetust (Veskimägi, 2000: 308), siis nähtavasti TRrSi raamatukogu nende hulka ei kuulunud (või maksti toetus välja alles 1912. aasat). Toetuse mittemaksmise põhjuseks võis olla see, et TRrSi raamatukogu teenused ei olnud 1919. aastal siiski veel tasuta ning raamatute lugemisel tuli tasuda lugemismaksu. Perioodil 1907–1924 on TRrSi aastaaruannete põhjal saanud selts riigipoolset toetust teavikute hankimiseks kahel korral – aastatel 1921 ja 1923, vastavalt 1000 ja 2001,25 marka. Kuigi faktilised andmed seda otseselt ei toeta, võib eeldada, et 1923. aastal riigi poolt raamatukogu tarbeks laekunud summa on toetus ka eelneva, ehk 1922. aasta eest.

Aastatel 1919–1924 kasutati TRrSi aastaaruannete põhjal raamatute ostmiseks ja köitmiseks ning perioodikaväljaannete ostmiseks ligikaudu 27 000 marka, samas riigipoolne toetus nendel aastatel oli vaid 3000 marka. Seega panustas selts otseselt raamatukogunduslikku tegevusse 24 000

margaga. Lisaks peab arvestama sedagi, et selts oli taganud raamatukogule ning lugemistoale vajalikud ruumid ning inventari.

Raamatute, lugejate ning laenatud raamatute arvu kohta puuduvad perioodil 1907–1924 täielikud andmed. Teada on vaid seda, et 1909. aastal oli raamatukogus ligikaudu 400 raamatut ning 1924. aastaks oli kogu kasvanud ligikaudu 600 raamatuni. Seega ei saa väita, et raamatukogu teavikute hulga kasv oleks olnud märgatav. Lugejate arv jäi aastas stabiilselt alla saja ning lugemiseks laenatud raamatute hulk 700 ja 1700 vahele (EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3). Andmed lugejate arvu ja laenatud raamatute kohta puuduvad alates 1916. aastast.

Eeltoodut kokku võttes saab märkida, et TRrSi loomise algusaegadel moodustasid raamatukogundusliku tegevusega seotud sissetulekud ja väljaminekud oluliselt suurema osa kogu seltsitegevuse rahalistest liikumistest, kui hilisemal ajaperioodil. Samas tuleb arvesse võtta seda, et TRrSi puhul oli tegemist areneva seltsiga ning järjest enam laiendati oma tegevust. Raamatukogundusliku tegevusega seotud rahaliste liikumiste osakaalu vähenemine ei tähendanud sugugi seda, et seltsi panus raamatukogu täiendamisse oleks aja jooksul vähenenud (erandiks oli vaid sõjaperiood), pigem vastupidi. Võimalusi raamatukogu ülalpidamiseks parandas tublisti oma seltsimaja valmimine 1918. aastal, mis võimaldas pidude korraldamise ja ruumide välja üürimise näol panustada rohkem raha ka raamatukogu täiendamisele. Riigi ning kohaliku omavalitsuse panus raamatukogude arengusse ei olnud vaadeldavatel aastatel veel levinud ning peamisteks seltsiraamatukogude ülalpidajateks olid siiski seltsid ise.

6.2. Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus ning seltsi panus sellesse aastatel 1925–1940

Rahvaraamatukogunduses algas uus ajajärk pärast ARSi jõustumist 01. jaanuaril 1925. aastal. Alates sellest ajast polnud rahvaraamatukogu enam mõne seltsi juhuslik tegevusharu, vaid iseseisev ja oma seaduse alusel töötav asutus (Alas, 1933). Kuigi seltsi asutatud raamatukogude puhul oli sisuliselt tegemist eraraamatukogudega, siis ARSi alusel oldi neid nõus avalikeks tunnistama (ning pakkuma neile samu hüvesid), kui seltsi raamatukogu oli avatud kõigile lugejaile ning järgis ARSist tulenevaid nõudeid. ARSi jõustumise ajal oli 72,5 % raamatukogudest seltside omad, millest osad läksid üle avalikeks raamatukogudeks, kuid osad jäidki eraraamatukogudeks (Veskimägi, 2000: 347).

TRrSi eestseisuse koosolekul 13. detsembril 1925. aastal loeti ette Tartu maakonnavalitsuse haridusosakonna 20. novembri ringkiri nr 5200 avalikkude rahvaraamatukogude võrgu kohta

(EAA.1589.1.2, l. 88p). Kirja kohaselt kinnitas maakonnavalitsus oma 13. oktoobri 1925. aasta koosolekul Tartumaa avalikkude raamatukogude võrgu (EAA.1589.1.5, l. 2). Kokku kuulus Tartumaal avalikkude raamatukogude võrku 72 raamatukogu. TRrSi raamatukogu ametlikuks nimetuseks sai *„Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi avalik Raamatukogu“*, seltsi ülalpidajaks oli TRrS ning asukohaks seltsimaja (EAA.1589.1.5, l. 4p).

Järgmise aasta jaanuaris toimunud TRrSi peakoosolekul loeti kõigile koosolekul kohal viibivatele isikutele ette ARS ja Haridusministeeriumi määrus avalikkude raamatukogude kohta ning anti teada, et TRrSi raamatukogu on seltsi eestseisuse nõusolekul avalikkude raamatukogude võrku liidetud. Seejärel valis peakoosolek raamatukoguhoidjaks Jüri Reisenbuki ning raamatukogu toimkonna liikmeteks valiti kõik tollel ajal tegevad kaheksa eestseisuse liiget (EAA.1589.1.2, l. 89p).

Alates ARSi jõustumisest kerkisid raamatukogude ülalpidajatena esile kohalikud omavalitsused ning riik. Seltside toetus raamatukogudele ei küündinud valla ning riigi poolt laekunud summadele enam ligilähedalegi. Kuigi seltsid ei suutnud aineliselt raamatukogudele nii palju anda kui omavalitsused ja riik, olid nad siiski jäänud raamatukogude korraldamise ja juhtimise alal peremeesteks. Seltside õlule oli suuresti jäänud paikkondlik kultuuritöö nii raamatukogunduses kui ka teistel aladel (Alas, 1933).

Alates TRrSi raamatukogu arvamisest avalikkude raamatukogude võrku, ei olnud TRrSi kassaaruannete põhjal koostatud seltsitegevuse sissetulekutes ning väljaminekutes enam raamatukoguga seonduvat piisava põhjalikkuse ja täpsusega kajastatud. Selle kinnituseks on asjaolu, et arhiivitoimikutes leiduvate TRrSi raamatukogu aastaaruannetes näidatud sissetulekud ning väljaminekud ei kattunud üks-ühele seltsi aruannetes raamatukogunduslike tegevuste sissetulekute ning väljaminekutega. Üheks erinevuse põhjuseks on kindlasti ka asjaolu, et seltsi aruandlus koostati kalendriaasta lõikes, kuid raamatukogude aruandeaasta algas 1. aprillil ning lõppes 31. märtsil. Seega võib antud asjaolust tulenevalt olla teatud erinevusi rahade liikumises. Samas on TRrSi raamatukogundusliku tegevusega seotud sissetulekud aastatel 1928–1930 jäetud seltsi üldises arvepidamises üldse kajastamata, kuigi raamatukogu aastaaruannetes on nendel aastatel näidatud toetusrahade laekumist nii kohalikult omavalitsuselt kui ka riigilt.

TRrSi aastaaruannetes on lisaks riigi ning kohaliku omavalitsuse poolt makstavale toetusele välja toodud ka toetus eraasutustelt ning -isikutelt, mille all peetakse eelkõige silmas seltsi toetust raamatukogule. Kui vaadeldava perioodi esimestel aastatel (1925 ning 1926) on seltsi rahaline panus olnud raamatukogule võrdlemisi suur – kroonidesse taandatuna vastavalt 78 ja 80 krooni,

siis järgnevatel aastatel on see järjest kahanenud (välja arvatud erandlikult suur 120 kroonine toetus 1930. aastal). Aastatel 1929, 1931–1933 ning 1935–1937 on seltsi rahaline toetus raamatukogule kas üldse puudunud või jäänud alla 3 krooni. 1928. aastal panustas selts raamatukogu tegevusse 18 krooniga, 1934. aastal 7 krooniga, 1938. aastal 8 krooniga ning 1939. aastal 12 krooniga (EAA.1589.1.5).

Võrreldes TRrSi toetuse suurust raamatukogule kogu seltsi väljaminekutega, siis on näha, et 1925. aastal eraldas selts raamatukogule toetust ligikaudu 10% ulatuses kogu seltsitegevuse väljaminekutest ning 1926. aastal 8% ulatuses. Edaspidistel aastatel jäi see valdavalt alla 1% (EAA.1589.1.5). Seega saab väita, et TRrSi rahaline panustamine otseselt raamatukogutegevusse vähenes pärast ARSi kehtimahakkamisest tulenevaid muudatusi suurel määral ning raamatukogu ülapidajateks jäid pigem kohalik omavalitsus ning riik.

Pärast seda kui seltsi raamatukogud olid avalikkude raamatukogude võrku astunud, jäi raamatukogu omanikuks edasi siiski selts, st. pidi talle tagama raamatukogu ruumid ja muu vajaliku (Veskimägi, 2000: 364). TRrSi raamatukogu oli selles mõttes heas seisus, et selts oli juba selle asutamisest alates pidanud väga oluliseks oma maja olemasolu, kuhu saaks paigutada nii raamatukogu kui läbi viia ka muid seltsitegevuse seisukohalt olulisi üritusi. Avalikkude raamatukogude võrgu loomisel ajal asus Tartumaal seltsimajades 14 raamatukogu, vallamajades 24 ning koolimajades 29 (EAA.1589.1.5, l. 2–5p).

Ruumiküsimuse seisukohast lähtudes hakkas Haridusministeerium moodustama rahvamajade võrku. Rahvamajade seadus võeti Riigikogu poolt vastu 16. aprillil 1931. aastal. Rahvamajaks peeti sellist hoonet, mis pidi olema tegevuspaigaks kõigile ümberkaudsetele hariduslikele asutustele ja seltskondlikele organisatsioonidele. Rahvamajade seaduse kohaselt pidid rahvamajas olema ruumid ka avalikule raamatukogule ning lugemistoale (Veskimägi, 2000: 364–365).

Kuna TRrSi raamatukogu asus juba nagunii seltsimajas ning üldine seltsitegevus oli võrdlemisi aktiivne, siis oli üsna loogiline, et ka TRrS liitus 1931. aastal rahvamajade võrguga (EAA.1589.1.3, l. 82). Alates sellest ajast sai TRrSi seltsimajast Tammistu piirkonna rahvamaja, mille ülesandeks oli olla kultuuri- ja haridustöö kohaks väljaspool kooli ning asupaigaks kõigile tegevuspiirkonnas asuvatele hariduslikele organisatsioonidele (kaasa arvatud raamatukogu ning lugemistuba) (EAA.1589.1.3, l. 87).

Alates 30ndate aastate esimesest poolest hakkas raamatukogunduses tekkima kriis – 1932. aastani kasvutrendis olev lugejate arv hakkas vähenema. Edaspidi oli mõnetist lugejate arvu kasvu

võimalik täheldada vaid linnades (Veskimägi, 2000: 380). Maapiirkondades hakkas lugejate arv alates 1933. aastast üha kiiremini kahanema: 1933. aastal oli kahanemine 1,1%, 1934. aastal 4%, 1937. ja 1939. aastal taas kahanemine vastavalt 7,2% ja 2,7% ulatuses. Raamatukoguhuvi vähenemise põhjuseks ei saanud olla raamatute koju ostmine, sest mitmete uuringute tulemusena ilmnes, et töölis- ja talupere ostis keskmiselt ühe raamatu aastas. 1935. aastal läbi viidud raamatuloendus andis tulemuseks, et keskmine pere ostis aastas 1,9 raamatut (Veskimägi, 2000: 382).

TRrSi raamatukogus on alates 1932. aastast näha laenutuste arvu vähenemist, kuid samas raamatukogu kasutajaid oli 1933. aastal kõige rohkem (koos õpilastega 153). Edaspidi raamatukogu kasutajate arv vähenes, kuid jäi aastate lõikes siiski võrdlemisi stabiilseks: 103–126 raamatukogu kasutajat aastas. Küll aga vähenes päevaraamatu järgne raamatukogu kasutajate hulk stabiilselt alates 1933. aastast. Kõige rohkem raamatukogu kasutajaid päevaraamatu järgi oligi 1932. aastal (534), järgmisel aastal oli raamatukogu kasutatud 523 korral ning näiteks 1937. aastal vaid 262 korral (EAA.1589.1.5).

Muutuma hakkas ka avalike raamatukogude struktuur. 30ndate keskpaigast alates hakkas üha enam avalik raamatukogu kaotama hariduslikku ning omandama ajaviitelist tähendust (Veskimägi, 2000: 387). Ilukirjanduse osakaal kõigist laenutustest tõusis 80%-ni (Alas, 1933). Samas TRrSi raamatukogus oli ilukirjanduse osakaal kõigist raamatulaenutustest juba 1927. aastal 80% ning tõusis veelgi, jõudes 1934. aastal kogunisti 94%-ni. Järgnevatel aastatel ilukirjanduse osakaal kõigist laenutustest veidi kahanes, kuid jäi siiski keskmiselt 80% piirimaile (EAA.1589.1.5).

Enne ARSi kehtimahakkamist sõltus TRrSi rahaline panus raamatukogunduslikku tegevusse otseselt sellest, milline oli seltsi üldine rahaline seis. Kui raha vajati näiteks ehitustöödeks, siis sai raamatute ostmiseks kasutada vähem, kui aga pidudest laekuv sissetulek oli suurem ning ehitustegevuseks nii palju ei kulunud, sai ka raamatukogu rohkem raha. Pärast riigi ja kohaliku omavalitsuse toetussüsteemi rakendumist ei pidanud TRrS oma rahalist panust enam nii vajalikuks ning rohkem tähelepanu pöörati muudele seltsitegevustele. Samas jäi seltsi kanda ikkagi raamatukogu juhtimise roll.

TRrSi protokolliraamatuid lugedes võib täheldada, et kuni ARSi kehtimahakkamiseni käsitleti raamatukogundusega seotud teemasid koosolekutel oluliselt rohkem, kui hilisemal perioodil, samuti on vaadeldavatest arhiividokumentidest näha, et raamatukogutegevus ei olnud seltsil kõige prioriteetsem tegevus – tihtipeale jäeti raamatukogu aruanded õigel ajal esitamata või ei makstud raamatute eest raha õigeaegselt. Teisalt on see seletatav sellega, et raamatukogunduse puhul oli

tollal tegemist siiski vabatahtliku ja tasustamata tööga ning sellise süsteemi aeg hakkas ümber saama (Veskimägi, 2000: 384).

KOKKUVÕTE

Uurimistöö käigus on arhiiviallikatele ning muudele asjakohastele materjalidele tuginedes antud ülevaade TRrSist üldiselt, kusjuures pikemalt on peatutud seltsi paiknemisel, liikmesusel ning seltsi raamatukogunduslike sissetulekute ja väljaminekute kajastamisel. Eraldi on käsitletud TRrSi raamatukogundusliku tegevuse osakaalu suurust kogu seltsitegevusest, tuginedes osakaalu määramisel eelkõige seltsi sissetulekutele ning väljaminekutele. Lisaks on kirjeldatud seltsi protokolliraamatutes sisalduvate seltsitegevuse aastaaruannete põhjal ülejäänud seltsitegevust sissetulekute ning väljaminekute kaudu.

Teadaolevalt ei ole varasemalt TRrSi nii põhjalikult uuritud, mistõttu tuli peaaegu kogu uurimistöös kajastatu kokku koguda seltsi kohta säilinud algdokumentidest ning ajastupõhistest ajaleheartiklitest.

TRrS loodi 1907. aastal, olles seega esimene omasugune rahvahariduse edendamisele suunatud uuetüübiline rahvaraamatukoguselts Eestis. Rahvaraamatukoguseltsid loodi eesmärgiga hankida raamatukogu jaoks raha erinevate tegevuste kaudu. Ühtlasi on teada, et mõnes raamatukoguseltsis varjutas seltsitegevus raamatukoguga seonduva ning raamatukogutegevus kippus seeläbi varju jääma (Veskimägi, 2000:233).

Kogu oma tegutsemisaja jooksul (kuni aastani 1940, mil taolised seltsid pidid tegevuse lõpetama) näitas TRrS oma tegevuses üles suurt aktiivsust ning püüdu seatud eesmärkide täitmise poole. Seltsi loomise ajal puudus seltsil oma maja ning seltsitegevus toimus kas Tammistu koolimajas (kus asus algselt ka raamatukogu) või teistelt organisatsioonidelt renditud ruumides. Juba 1918. aastaks oli selts suutnud peamiselt oma vahenditega ehitada toimiva seltsimaja, mida mitmel korral juurdeehitustega laiendati. 1931. aastaks oli kujunenud seltsimajast Tammistu rahvamaja, mis oli tegevuskohaks kõigile Tammistu vallas asuvatele hariduslikele ning muudele organisatsioonidele.

TRrSi liikmete hulk ei olnud küll väga suur ning ajas järjepidevalt kasvav, kuid see-eest oli seltsil tugev tuumik, kes seltsitegevust edukalt edasi viis. Kindlasti vajab ära märkimist seltsi pikaaegne

esimees Karl Eduard Kangur, kes juhtis seltsi edukalt aastatel 1909–1937, seega peaaegu kogu seltsi tegutsemisasja jooksul. Seltsitegevusega seotuks jäi K. Ed. Kangur seltsitegevuse lõpuni.

TRrSi loodud raamatukogu oli aktiivses kasutuses kogu seltsi tegutsemisaja jooksul. Kuni 1911. aastani asus raamatukogu Tammistu koolimajas, seejärel Johan Tamme eluruumides ning alates 1922. aastast valminud seltsimajas. Avalik lugemislaud avati seltsi juures 1919. aastal. Pärast avalikkude raamatukogude seaduse jõustumist 1925. aastal loodi avalikkude raamatukogude võrk, kuhu arvati ka TRrS. Alates sellest ajast hakkasid muutuma raamatukogu toimimise põhimõtted ning raamatukogude tegevust hakkasid rahaliselt toetama kohalik omavalitsus ning riik, kuigi raamatukogu omanikuks jäi endiselt selts. Raamatute hulk 1940. aastaks oli Tammistu raamatukogus 1244 raamatut, mis oli igati keskmine tulemus võrreldes teiste Tartumaal asuvate raamatukogudega.

Seltsitegevuse esimestel aastatel moodustasid raamatukogundusega seotud sissetulekud ning väljaminekud arvestatava osa (25–60%) kogu seltsitegevuse rahalistest liikumistest. Vastavalt sellele, kui palju lisandus muid erinevaid tegevusi (seltsimaja ehitamine, pidude korraldamine), vähenes ka raamatukogundusliku tegevuse osakaal (2–18%) kogu seltsitegevuse käibest. Samas ei tähendanud üldisest seltsitegevuse käibe suurenemisest vähenenud raamatukogunduslikuks tegevuseks kasutatud vahendite vähenemise osakaal seda, et raamatukogu täiendamiseks oleks reaalselt vähem raha eraldatud. Näiteks pärast seltsimaja valmimist 1918. aastal ning avaliku lugemislaua avamist 1919. aastal suurenesid raamatute ja ajakirjade ostmiseks kasutatud summad oluliselt.

TRrSi raamatukogu täiendati kuni 20ndate aastate alguseni peamiselt seltsitegevusest laekuvate vahendite arvelt, kuna raamatukogu enda ainsaks regulaarseks sissetulekuks võib pidada kuni 1923. aastani laekunud raamatute lugemise eest makstavat tasu. Lugemistasu ei olnud kõrge, mistõttu ei katnud see teavikute ostmiseks ja köitmiseks vajaminevaid summasid. Siiski hakkasid juba enne avalikkude raamatukogude seaduse jõustumist seltsile laekuma riigi ning kohaliku omavalitsuse poolt makstavad toetusrahad kirjanduse muretsemiseks, kuid sellele vaatamata toetas selts raamatukogu mõnda aega edasi. Kuni 20ndate aastate keskpaigani oli selts peamiseks raamatukogu ülalpidajaks nii rahalises kui ka korralduslikus mõttes.

Enne riigi ja kohaliku omavalitsuse toetussüsteemi rakendumist sõltus raamatukogu tarbeks eraldatavate summade suurus otseselt sellest, kui palju oli TRrSil võimalik muude tegevuste kõrvalt raamatukogu toetada. Näiteks aktiivse ehitustegevuse ajal osteti raamatuid väiksema summa eest, samuti seiskus raamatukogu täiendamine täielikult Esimese maailmasõja ajal.

TRrSi raamatukogu aastaaruannetes kajastatu põhjal on näha, et alates 1927. aastast vähenes seltsi rahaline panus raamatukogule väga olulisel määral ning kirjanduse ostmiseks ei ole oluliselt rohkem raha kasutatud, kui on olnud riigi ja omavalitsuse toetus. Samas tuleb tunnustada seda, et hoolimata muust aktiivsest seltsitegevusest (pidude korraldamine, seltsimaja ehitamine ning remontimine) ei jäetud raamatukogu siiski tähelepanuta ning seltsi kanda jäi raamatukogu juhtimise roll.

Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks seatud uurimisülesanded on täidetud, mistõttu osutus võimalikuks anda võrdlemisi kõikehõlmav ülevaade TRrSist üldiselt ning kirjeldada üksikasjalikumalt TRrSi raamatukogunduslikke tegevusi.

SUMMARY

The study gives a general overview, based on the archival sources about TRrS (Tammistu Public Library Society), where the location of the society, membership and the activities of the library are being mainly focused on. In addition, the remaining activities of the society have been described on the basis of incomes and outcomes of the annual reports found in the society's minute books.

TRrS has not been previously thoroughly researched, which is why almost all the data about the society was collected from the preserved original documents and era-based newspaper articles.

TRrS was founded in 1907, being the first public library society in Estonia to promote public education. The public library societies were created with the aim to obtain resources for the library through different activities. It is also known that in some library societies, this often overshadowed library-related activities.

During its time of function (till 1940, when such organizations had to end their operation) TRrS showed intense activity and endeavor towards fulfilling its goals. The society did not have its own building at the time of the creation, therefore the activities took place in the Tammistu schoolhouse (where the library was also initially located) or in rooms rented from other organizations. By 1918 the society had built a functioning house with its own resources, which was later expanded multiple times. By 1931 the clubhouse had become a community house, being an active venue for all of the educational and other organizations located in the Tammistu parish.

Although TRrS did not have a lot of members, the number grew consistently in time. It mostly had its core members, who promoted the activities of the society. The long-term chairman Karl Eduard Kangur needs to be certainly noted since he was managing the society from 1909-1937, almost the entire time of the organization's operation. He remained connected with the society's activities till the end.

The library created by TRrS was actively used during all the operation time. Till 1911 the library was located in Tammistu schoolhouse, after that in the residential rooms of Johan Tamme, and from 1922 in the completed clubhouse. The public reading table was opened in 1919. After the public library act coming into effect in 1925 a network of public libraries was created, where TRrS was also included. Since then the principles of library functioning started to change, and public

library activities were endowed by the local municipality and the state, though the owner of the library was still the society. From the mid 1920-s, TRrS's monetary contribution to complement the library became smaller compared to the past. By 1940 Tammistu library had 1244 books, which was a moderate result compared to other libraries located in Tartu County.

The library was complemented by the society's monetary resources till the mid-1920's since the only regular income of the library was the fee asked from people for reading the books. The reading fee was not high, therefore it did not cover the amount needed for purchase and binding of the books. However, the organizations started to receive state and local municipal subventions in order to obtain literature before the public library act went into effect, the society kept supporting the library for some time.

The annual reports of TRrS library show that from 1927 the monetary contribution to the library was substantially decreased, and there was not much money spent on obtaining the literature after the amount of state and municipality was spent. It must be recognized that despite other activities (organizing events, the building of the clubhouse and repairs) the library was not overlooked.

The research tasks have been completed in order to achieve research goals, therefore it was possible to provide a relatively all-embracing overview about TRrS in general and describe the activities of the TRrS library in more detail.

KASUTATUD ALLIKAD

Arhiiviallikad

Loteriide seadus. (1919). Eesti Rahvusarhiiv, ERA.15.2.479.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi avaliku raamatukogu toimkonna protokolliraamat 24.04.1927–07.07.1940. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.21.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi kirjavahetus 28.01.1907–26.12.1921. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.4.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi kirjavahetus 25.09.1925–16.10.1940. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.5.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi kirjavahetus 02.01.1931–24.12.1931. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.6.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi kirjavahetus 01.01.1932–16.12.1935. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.7.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi kirjavahetus 01.01.1936–31.05.1939. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.8.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi maanaiste osakonna protokolliraamat 18.02.1934–03.05.1940. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.27.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi noorteosakonna protokolliraamat 09.02.1930–01.03.1939. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.23.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi protokolliraamat 19.04.1907–19.12.1926. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.2.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi protokolliraamat 12.01.1927–03.09.1940. Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.3.

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi põhikiri. (1907). Eesti Rahvusarhiiv, EAA.1589.1.1.

Artiklid, raamatud, seadused

Alas, R. (1933). *Rahvaraamatukogud Eestis*. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

Avalikkude raamatukogude seadus. Riigi Teataja 1924, nr 77/78 (lk 493–495).

Eesti Panga muuseumi kodulehekülg. Kasutatud 11.01.2017 http://muuseum.eestipank.ee/et/eesti-raha-ajalugu

Kaljuvee, A. (2006). Sada aastat ajakirja Eesti Kirjandus asutamisest. *Eesti Päevaleht,* 25. november. Kasutatud 06.01.2017 http://epl.delfi.ee/news/kultuur/sada-aastat-ajakirja-eesti-kirjandus-asutamisest?id=51065599

Kodumaa ringvaade (1911). *Tallinna Teataja*, 4. november. Kasutatud 06.01.2017 https://dea.digar.ee/article/tallinnateataja/1911/11/04/11

Kodumaalt (1907). *Postimees*, 27. aprill. Kasutatud 05.12.2016 http://dea.digar.ee/article/postimeesew/1907/04/27/18

Kodumaalt (1932). *Postimees*, 4. juuni. Kasutatud 03.12.2016 http://dea.digar.ee/article/postimeesew/1932/06/04/63

Kuik, P. (2016). *Karilatsi Rahvaraamatukogu Seltsi „Edasi" raamatukogunduslik tegevus.* Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Lill, A. (1985). Tartu rajooni vanemad raamatukogud /1872–1917/. I. Eenmaa (Toim), *Uurimusi Eesti raamatukogunduse ajaloost* (lk 65–84). Tallinn: ENSV Kultuuriministeerium.

Marrandi, E. (2008). *Retla Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogu koostis 1919–1940.* Diplomitöö. Viljandi Kultuuriakadeemia, raamatukogunduse, infoteaduse ja dokumendihalduse osakond.

Rätsep, K. (2017a). Tammistu rahvaraamatukogu juured ulatuvad 110 aasta tagusesse aega. *Tartu valla Kuukiri,* aprill (nr 227). Kasutatud 22.05.2017 http://tartuvv.planet.ee/dokumendid/kuukiri/2017/04kuukiri.pdf

Rätsep, K. (2017b). Tammistu rahvaraamatukogu juured ulatuvad 110 aasta tagusesse aega. *Tartu valla Kuukiri,* mai (nr 228). Kasutatud 22.05.2017 http://tartuvv.planet.ee/dokumendid/kuukiri/2017/05kuukiri.pdf

Ringi ümber kodumaa (1935). *Postimees,* 3. mai. Kasutatud 18.11.2016 http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s150706&nid=53713&frameset=1&slk=6

Rumma, J., Granö, J. G., Veski, J. V. (1925*). Tartumaa. Maateadusline, majandusline ja ajalooline kirjeldus.* Tartu: Eesti Kirjanduse Selts

Tammistu koolimaja õnnistamine (1933). *Postimees,* 12.detsember. Kasutatud 12.01.2017 http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=postimeesew19331212.2.29

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsimaja rahvamajaks (1931). *Postimees*, 10. detsember. Kasutatud 06.12.2016 http://dea.digar.ee/article/postimeesew/1931/12/10/32

Tartumaalt (1935). *Kaja,* 8. juuli. Kasutatud 20.11.2016 http://dea.digar.ee/article/kaja/1935/07/08/1/63

Tööpakkumised (1914). *Postimees,* 15. aprill. Kasutatud 22.05.2017 http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s182735&nid=9432&frameset=1&slk=4

Uuet, L. (2002). *Eesti haldusjaotus 20. sajandil.* Tallinn: Eesti Omavalitsuste Ühendus

Veskimägi, K.-O. (2000). *Kahte kappi on ühhetassa majas tarwis: leiwakappi ja ramatokappi. Eesti raamatukogude ajalugu.* Tallinn.

KASUTATUD LÜHENDID

ARS – Avalikkude raamatukogude seadus

EAA – Eesti Ajalooarhiiv (praegune Rahvusarhiiv)

TRrS – Tammistu Rahvaraamatukogu Selts

LISAD

Lisa 1a. TRrSi sissetulekud ajavahemikul 1907–1922

		1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
1.	***Raamatukoguga seotud sissetulekud kokku***	***0***	***4***	***3***	***4***	***10,28***	***12,26***	***8,14***	***8,5***	***8,6***	***8,96***	***11,64***	***13,73***	***33,6***	***35,15***	***1000***	***117,75***
	kaotatud raamatu tasu																
	raamatute lugemise eest		4	3	4	10,28	12,26	8,14	8,5	8,6	8,96	11,64	13,73	33,6	35,15		117,75
	lugemismääruste eest																
	muuks raamatukogunduslikuks tegevuseks																
1.a	omavalitsuse toetus																
1.a	Toetusraha Haridusmin															1000	
2.	***Pidudega seotud sissetulekud kokku***	***123,64***	***0***	***510,79***	***211,74***	***0***	***190,8***	***66,82***	***0***	***0***	***0***	***0***	***9010,82***	***4132,75***	***44970***	***76449***	***63288,5***
	loterii-allegri																
	pidude korraldamisest, puhvet, piletid	123,64		510,79	211,74		190,8	66,82					9010,82	4132,75	44970	76449	63288,5
3.	***Jooksvad sissetulekud kokku***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***50***	***0***	***2547,8***	***3500***	***1000***
	ruumide üür												50		2547,8	3500	1000
	paberites																
4.	***Finantstegevusega seotud sissetulekud kokku***	***123,21***	***0***	***0***	***0***	***3***	***45,35***	***0***	***625,5***	***131,46***	***127,55***	***10***	***450***	***0***	***886,5***	***6047***	***0***
	laenatud					3			600	131,06	121,05	10	350				
	kingitused								0,5	0,4	2		100		886,5	47	
	toetusraha																
	kautsjon								25							3000	
	paberites																
	laenatud Juhan Kassilt																
	korjandustest	123,21															
	omavalitsuse toetus inventari muretsemiseks																
	kapitali protsendid						45,35				4,5						
	paberites																
	väärtpaberites hoiule viidud																
	paberites																
	väärtpaberite müük																
	hoiult toodud																
	hinnalisi pabereid															3000	
5.	***Muud sissetulekud kokku***	***5,4***	***434,35***	***28,35***	***38,4***	***0***	***4,5***	***8,42***	***0***	***0***	***0***	***0***	***104***	***0***	***0***	***0***	***0***
	inventari müük/rent							8,42									
	Muud tulud	5,4	434,35	28,35	38,4		4,5						104				
6.	***Liikmemaks***	***52***	***57***	***24***	***35***	***37***	***21***	***21***	***12***	***20***	***10***	***28***	***101***	***69***	***228***	***285***	***1250***
	Aastane sissetulek kokku	**304,25**	**495,35**	**566,14**	**289,14**	**50,28**	**273,91**	**104,38**	**646,00**	**160,06**	**146,51**	**49,64**	**9 729,55**	**4 235,35**	**48 667,45**	**87 281,00**	**65 656,25**

Lisa 1b. TRrSi sissetulekud ajavahemikul 1923–1939

		1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
1.	***Raamatukoguga seotud sissetulekud kokku***	***2001,25***	***0***	***3751,5***	***4500***	***6600***	***0***	***0***	***0***	***250***	***25***	***155,5***	***121,9***	***28,6***	***78,8***	***62,8***	***109,63***	***150***
	kaotatud raamatu tasu					*70*												
	raamatute lugemise eest																	
	lugemismääruste eest					*30*												
	muuks raamatukogunduslikuks tegevuseks													3,6				
1.a	omavalitsuse toetus				2500	4500				100	25	50	25	25	50	50	50	150
1.a	Toetusraha Haridusmin	2001,25		3751,5	2000	2000				150		105,5	96,9		28,8	12,8	59,63	
2.	***Pidudega seotud sissetulekud kokku***	***80333***	***72912,5***	***66895***	***75464***	***93652***	***1359,16***	***729,81***	***1206,3***	***1004,89***	***795,3***	***765,39***	***777,8***	***723,78***	***678,26***	***1163,1***	***880,48***	***780,5***
	loterii-allegri								363,4	274,13	228,95	133,83	152,69	64,53	131,56	108,36	72,4	100
	pidude korraldamisest, puhvet, piletid	80333	72912,5	66895	75464	93652	1359,16	729,81	842,9	730,76	566,35	631,56	625,11	659,25	546,7	1054,74	808,08	680,5
3.	***Jooksvad sissetulekud kokku***	***0***	***3501***	***8510***	***3387***	***3540***	***74,08***	***838,72***	***336,18***	***76,91***	***159,25***	***58,9***	***72,72***	***73,93***	***95,58***	***136,53***	***91,9***	***201,98***
	ruumide üür		3501	6680	3387	3540	74,08	838,72	336,18	76,91	159,25	58,9	72,72	73,93	95,58	136,53	91,9	201,98
	paberites			1830														
4.	***Finantstegevusega seotud sissetulekud kokku***	***266***	***3747***	***8577***	***6488***	***8000***	***4268,94***	***590,73***	***4,4***	***108,67***	***152,69***	***53,29***	***1051,45***	***35***	***147,55***	***64,69***	***1050,2***	***119,03***
	laenatud				3105		2000	586,98		101,18	92,51	20,65	1000		46,36			
	kingitused		747	3463										5				75
	toetusraha						135								25	30	520	
	kautsjon		3000				85,5		4,4		30							
	paberites			3000	3000	3000	20				30,18	30,18		30				
	laenatud Juhan Kassilt						60,79											
	korjandustest							3,75					49,89		76,19	34,69	16,17	44,03
	omavalitsuse toetus inventari muretsemiseks					5000												
	kapitali protsendid	266										1,23						
	paberites			284	383		3,35			7,49								
	väärtpaberites hoiule viidud											1,23	0,78					
	paberites						960										1,03	
	väärtpaberite müük			1830			1004,3											
	hoiult toodud												0,78				513	
	hinnalisi pabereid																	
5.	***Muud sissetulekud kokku***	***0***	***0***	***0***	***177***	***0***	***0***	***5***	***0***	***6***	***0***	***0***	***0***	***6,78***	***31,06***	***9,48***	***15***	***35,35***
	inventari müük/rent				177			5								5	15	5
	Muud tulud									6				6,78	31,06	4,48		30,35
6.	***Liikmemaks***	***1075***	***975***	***950***	***1225***	***750***	***12,25***	***43,25***	***22***	***32,5***	***22,25***	***14,75***	***34,75***	***36***	***26,25***	***36,25***	***38***	***24***
	Aastane sissetulek kokku	**83 675,25**	**81 135,50**	**88 683,50**	**91 241,00**	**112 542,00**	**5 714,43**	**2 207,51**	**1 568,88**	**1 478,97**	**1 154,49**	**1 047,83**	**2 058,62**	**904,09**	**1 057,50**	**1 472,85**	**2 185,21**	**1 310,86**

Allikas (EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3; EAA.1589.1.4)

Lisa 2a. TRrSi väljaminekud ajavahemikul 1907–1923

		1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
1.	***Raamatukoguga seotud väljaminekud kokku***	***50***	***18,55***	***91,94***	***54,32***	***44,09***	***14,2***	***18,1***	***25,4***	***0***	***8,96***	***10***	***10***	***114,5***	***763***	***4625,3***	***10682***	***5415,25***
	raamatukogu juhataja palk			15	15	10												
	raamatute saatmine																	
	raamatukogu korraldamine																	
	raamatukogu avamise luba					10,96												
	raamatukogu üür							10	10		8,96	10	10				30	
	Eesti Kirjanduse Seltsilt raamatute muretsemiseks																	
1a	raamatuid ostetud	50	18,55	52,12	29,8	23,13		5,2	15,4					12	203	2730,3	4645	3504,25
1a	raamatute köitmine			24,82	9,52		14,2	2,9							425		2090	80
1a	ajalehed ja ajakirjad													102,5	135	1895	3917	1831
2.	***Pidudega seotud väljaminekud kokku***	***0***	***0***	***104,31***	***93,48***	***0***	***104,93***	***49,82***	***0***	***0***	***0***	***0***	***1208,45***	***1343,05***	***18328,85***	***31752,65***	***29605,4***	***34453***
	pidude korraldamine			101,51	93,48		93,02	49,82					1208,45	1343,05	18328,85	31752,65	29605,4	34453
	loterii																	
	tegelaste einelaua arve						9,91											
	hobusevaht			2,8			1,4											
	hobuse palkamine						0,6											
3.	***Jooksvad kulud kokku***	***0***	***0***	***173,88***	***67,39***	***0***	***9,81***	***3***	***28,7***	***0***	***0***	***2,5***	***128,1***	***921,8***	***3850***	***4355,8***	***6493,8***	***21286***
	nootide eest						1,8											
	näitemängu raamatuid ostetud			15,4			3,8	3					30,4	25,3	859			
	näitejuhi kursustel osalemine																	
	liikmemaksud																	100
	tegelaste austamise amet																	
	kantseleikulu			36,46	25,39		4,21					2,5	27	183,2	180	505	589,6	262
	seltsimaja platsi üür																	
	hoonete remont, puhastamine, majanduskulud			77,7										82,5	100		82	712
	kinnitamine												0,7	5,8		975,8	127,2	
	ruumide üür			11	42									15	15			
	inventari muretsemine, hooldus			33,32					28,7				70	610	2696	2875	5695	20212
4.	***Finantstegevusega seotud väljaminekud kokku***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***128,03***	***40,78***	***43,5***	***40,37***	***1168,1***	***853,25***	***1660***	***3500***	***1665***	***3000***
	väärtpaberid müüdud																	
	paberid																	
	väärtpabereid ostetud															3000		
	raha hoiule antud																	
	annetused													843,25	1660	500	1500	3000
	kautsjon tagasi makstud																	
	paberid																	
	laene tasutud								128,03	40,78	43,5	40,37	1168,1	10			165	

		1907	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
5.	***Seltsimaja ehitamisega seotud kulud kokku***	***0***	***0***	***0***	***0***	***14,4***	***428,2***	***70,17***	***435,09***	***157,83***	***90***	***0***	***4833,29***	***2199,6***	***18605,2***	***42802***	***9636,5***	***4870***
	seltsi maaplatsi mõõtmine					14,4												
	seltsimaja ehitamine							5,29	410,09	157,83	90		4833,29	2199,6	18605,2	42802	9636,5	4870
	palkide ostmine ja töötlemine						428,2	64,88	25									
6.	***Muud kulud kokku***	***183,7***	***419,45***	***0***	***0***	***16,19***	***0***	***0***	***0***	***15,55***	***4,05***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***
	muud kulud	183,7	419,45			16,19				15,55	4,05							
	trahv																	
	Aastane väljaminek kokku	**233,70**	**438,00**	**370,13**	**215,19**	**74,68**	**557,14**	**141,09**	**617,22**	**214,16**	**146,51**	**52,87**	**7 347,94**	**5 432,20**	**43 207,05**	**87 035,75**	**58 082,70**	**69 024,25**

Lisa 2b. TRrSi väljaminekud ajavahemikul 1924–1939

		1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
1.	***Raamatukoguga seotud väljaminekud kokku***	***5420***	***17006,5***	***15240***	***14442***	***46,76***	***5,72***	***6***	***100***	***25,84***	***155,5***	***101,04***	***0***	***81,85***	***33,91***	***119,28***	***11,01***
	raamatukogu juhataja palk																
	raamatute saatmine				100												
	raamatukogu korraldamine			2750			1,5			25,84				3,05	1,11		
	raamatukogu avamise luba																
	raamatukogu üür																
	Eesti Kirjanduse Seltsilt raamatute muretsemiseks				6500												
1a	raamatuid ostetud	1273	11568,5	7525	6382	30,9		4,1	100		155,5	101,04		78,8	32,8	119,28	11,01
1a	raamatute köitmine	865	2028	2165	310	3,8	4,22	1,9									
1a	ajalehed ja ajakirjad	3282	3410	2800	1150	12,06											
2.	***Pidudega seotud väljaminekud kokku***	***31467***	***27592***	***30558,5***	***54851***	***439,96***	***293,76***	***559,06***	***421,2***	***362,48***	***311,22***	***451,42***	***328,04***	***194,04***	***524,45***	***350,37***	***329,02***
	pidude korraldamine	31467	27592	30558,5	54851	439,96	157,5	376,29	361,38	314,04	284,53	425,25	267,3	169,29	497,85	319,68	297
	loterii							182,77	59,82	33,44	26,69	26,17	41,24	24,75	26,6	30,69	32,02
	tegelaste einelaua arve						136,26										
	hobusevaht									15			19,5				
	hobuse palkamine																
3.	***Jooksvad kulud kokku***	***4538***	***5035***	***7217***	***7151***	***210,36***	***214,59***	***199,47***	***236,67***	***142,88***	***125,32***	***186,78***	***117,57***	***212,25***	***287,81***	***729,71***	***339,76***
	nootide eest						4	15	6,15								
	näitemängu raamatuid ostetud							6,25									
	näitejuhi kursustel osalemine						15										
	liikmemaksud				300		8	4	10,5			8	9	9	10,6	17,45	19,9
	tegelaste austamise amet						15	60,5	39								
	kantseleikulu	665	1785	1075	1606	6,28	10,47	24,12	47,98	26,12	26,2	22,55	2,11	26,97	38,14	31,66	38,47
	seltsimaja platsi üür				2000	20	20			60							
	hoonete remont, puhastamine, majanduskulud					10,5	17	66,55	10,75	10,5	8,75	11,25	43,36	9,5	7,5	10,75	14,04
	kinnitamine	636	2650	742	2184	43,68				14,04	38,22	21,68	9	23,31			
	ruumide üür								5,6								
	inventari muretsemine, hooldus	3237	600	5400	1061	129,9	125,12	23,05	116,69	32,22	52,15	123,3	54,1	143,47	231,57	669,85	267,35
4.	***Finantstegevusega seotud väljaminekud kokku***	***729,36***	***11830***	***4240***	***3585***	***2086,05***	***408,44***	***693,43***	***321,4***	***349,73***	***213,56***	***1245,31***	***270,6***	***363***	***359,49***	***832***	***135***
	väärtpaberid müüdud										1,23	0,78					
	paberid		1830			1004,8										513	
	väärtpabereid ostetud					960											
	raha hoiule antud	266															
	annetused		4000	1240	480										5,13		
	kautsjon tagasi makstud		6000			36,5	50		4,4		30						
	paberid			3000				30	30								
	laene tasutud	463,36			3105	84,75	358,44	663,43	287	349,73	182,33	1244,53	270,6	363	354,36	319	135

		1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
5.	***Seltsimaja ehitamisega seotud kulud kokku***	***60031,5***	***18812***	***43044***	***10320***	***3093,67***	***1285***	***63,97***	***499,16***	***243,38***	***197,17***	***41,01***	***63,4***	***231,32***	***75,9***	***289,01***	***261,22***
	seltsi maaplatsi mõõtmine																
	seltsimaja ehitamine	60031,5	18812	43044	10320	3093,67	1285	63,97	499,16	243,38	197,17	41,01	63,4	231,32	75,9	289,01	261,22
	palkide ostmine ja töötlemine																
6.	***Muud kulud kokku***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***0***	***12***	***13,4***	***77,5***	***11***	***0***	***34,04***	***7,48***
	muud kulud										2	13,4	77,5	11		34,04	7,48
	trahv										10						
	Aastane väljaminek kokku	**102 185,86**	**80 275,50**	**100 299,50**	**90 349,00**	**5 876,80**	**2 207,51**	**1 521,93**	**1 578,43**	**1 124,31**	**1 014,77**	**2 038,96**	**857,11**	**1 093,46**	**1 281,56**	**2 354,41**	**1 083,49**

Allikas (EAA.1589.1.2; EAA.1589.1.3; EAA.1589.1.4)

Lisa 3. Seltsi 1911. aasta sissetulekute ja väljaminekute aruanne

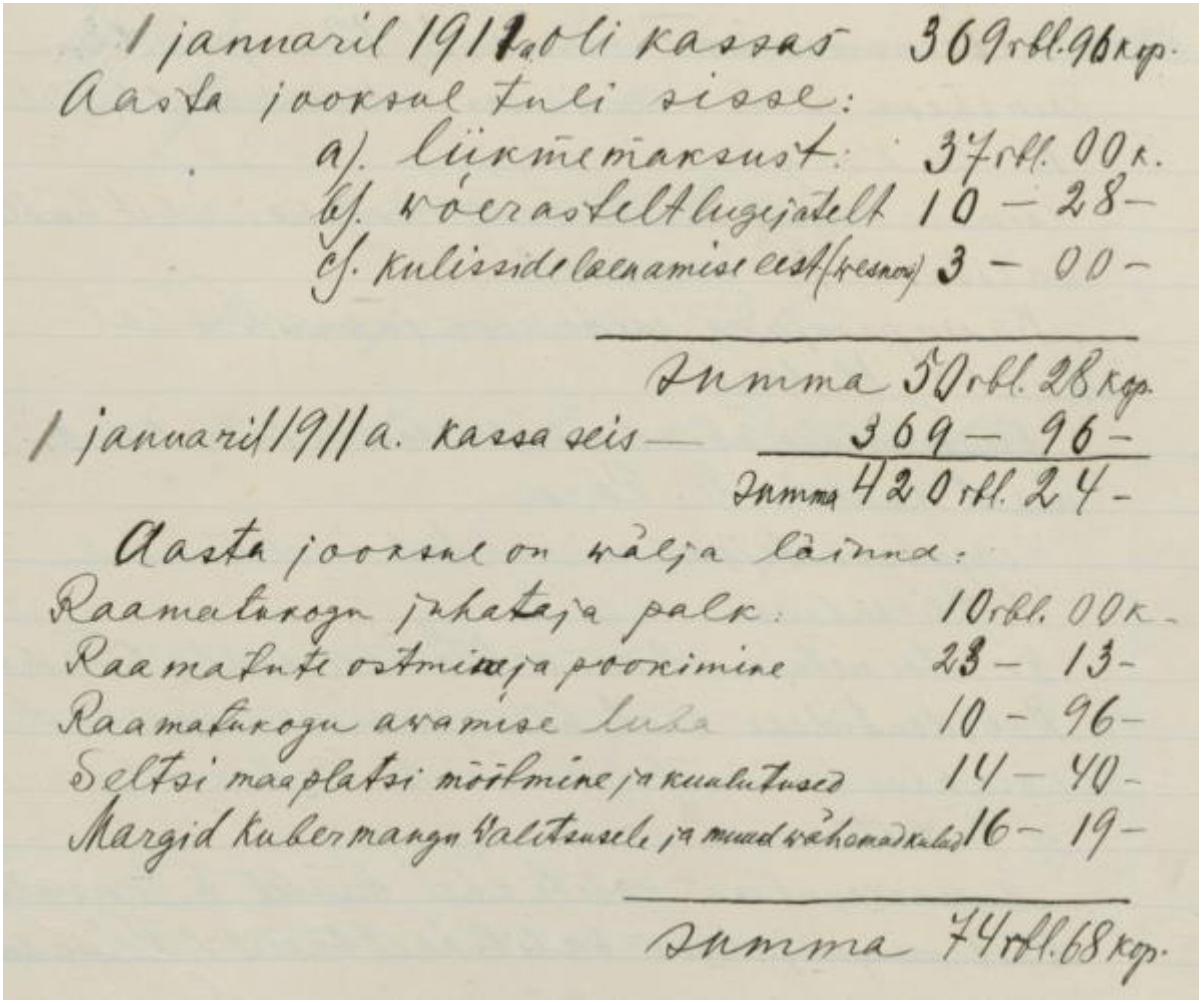

1 januaril 1911 a. oli kassas 369 rbl. 96 kop.
Aasta jooksul tuli sisse:
a). lükmemaksust: 37 rbl. 00 k.
b). vóerastelt lugejatelt 10 – 28 –
c). kulisside laenamise eest (vesnov) 3 – 00 –

Summa 50 rbl. 28 kop.

1 januaril 1911 a. kassa seis — 369 – 96 –

Summa 420 rbl. 24 –

Aasta jooksul on välja läinud:
Raamatukogu juhataja palk: 10 rbl. 00 k.
Raamatute ostmine ja pookimine 23 – 13 –
Raamatukogu avamise luba 10 – 96 –
Seltsi maaplatsi mõõtmine ja kuulutused 14 – 40 –
Margid kubermangu valitsusele ja muud vähemad kulud 16 – 19 –

Summa 74 rbl. 68 kop.

Allikas (EAA.1589.1.2)

Lisa 4. Seltsi 1930. aasta väljaminekute aruanne

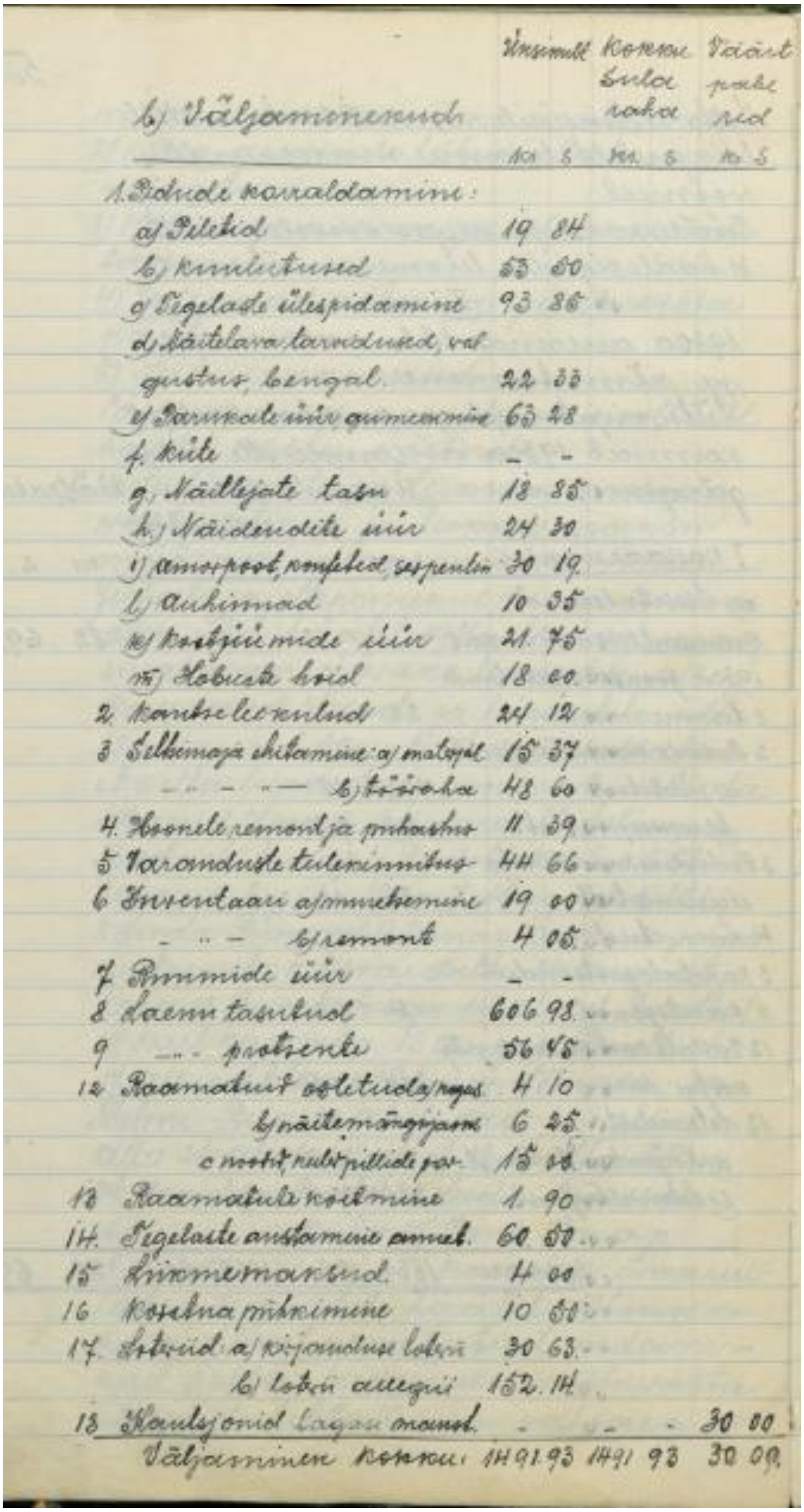

b) Väljaminekud	Üksikult kr	s	Kokku kulu raha kr	s	Väärtpaberid kr	s
1. Pidude korraldamine:						
a) Piletid	19	84				
b) kuulutused	53	60				
c) Tegelaste ülespidamine	93	86				
d) Näitelava tarvidused, valgustus, bengal.	22	33				
e) [illegible] üür [illegible]	63	28				
f. küte	–	–				
g. Näitlejate tasu	18	85				
h) Näidendite üür	24	30				
i) amorpost, kompvekid, serpentiin	30	19				
l) auhinnad	10	35				
k) Kostüümide üür	21	75				
m) Hobuste hoid	18	00				
2. Kantseleikulud	24	12				
3. Seltsimaja ehitamine: a) materjal	15	37				
– " – " – b) tööraha	48	60				
4. Hoonele remont ja puhastus	11	39				
5. Varanduse tulekindlustus	44	66				
6. Inventari a) muretsemine	19	00				
– " – b) remont	4	05				
7. Ruumide üür	–	–				
8. Laenu tasutud	606	93				
9. – " – protsente	56	45				
12. Raamatuid ostetud a) [illegible]	4	10				
b) näitemängijatele	6	25				
c) noodid, puldid, pillide par.	15	00				
13. Raamatute köitmine	1	90				
14. Tegelaste austamine [illegible]	60	50				
15. Liikmemaksud	4	00				
16. Korstna puhastamine	10	60				
17. Loteriid a) kirjanduse loterii	30	63				
b) loterii allegrii	152	14				
18. Kautsjonid [illegible]	–	–	–	–	30	00
Väljaminek kokku	1491	93	1491	93	30	00

Allikas (EAA.1589.1.2)

Lisa 5. Tammistu Rahvaraamatukogu seltsimaja plaan

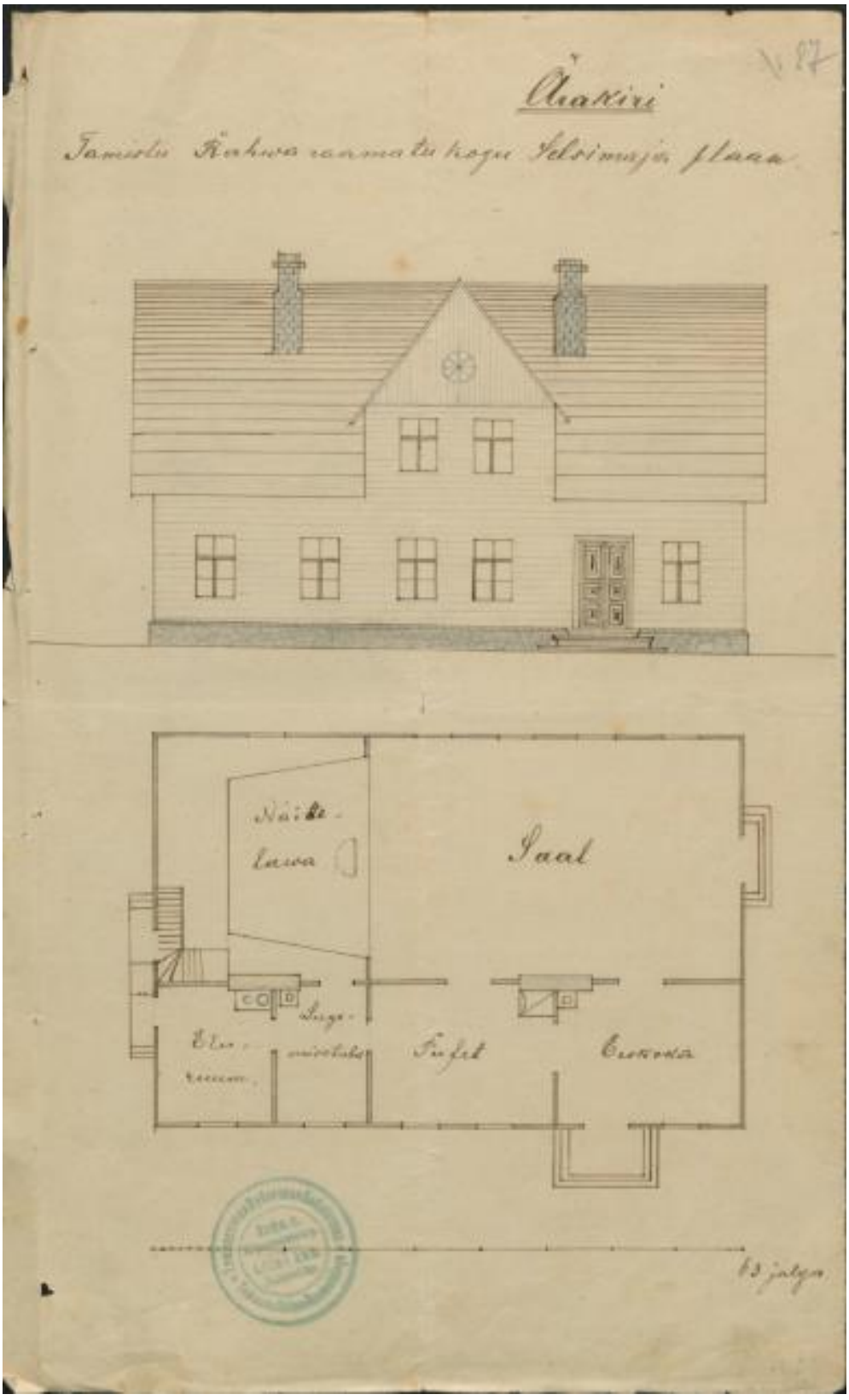

Allikas (EAA.1589.1.4)

Lisa 6. Seltsi liikmeks astumise sooviavaldus

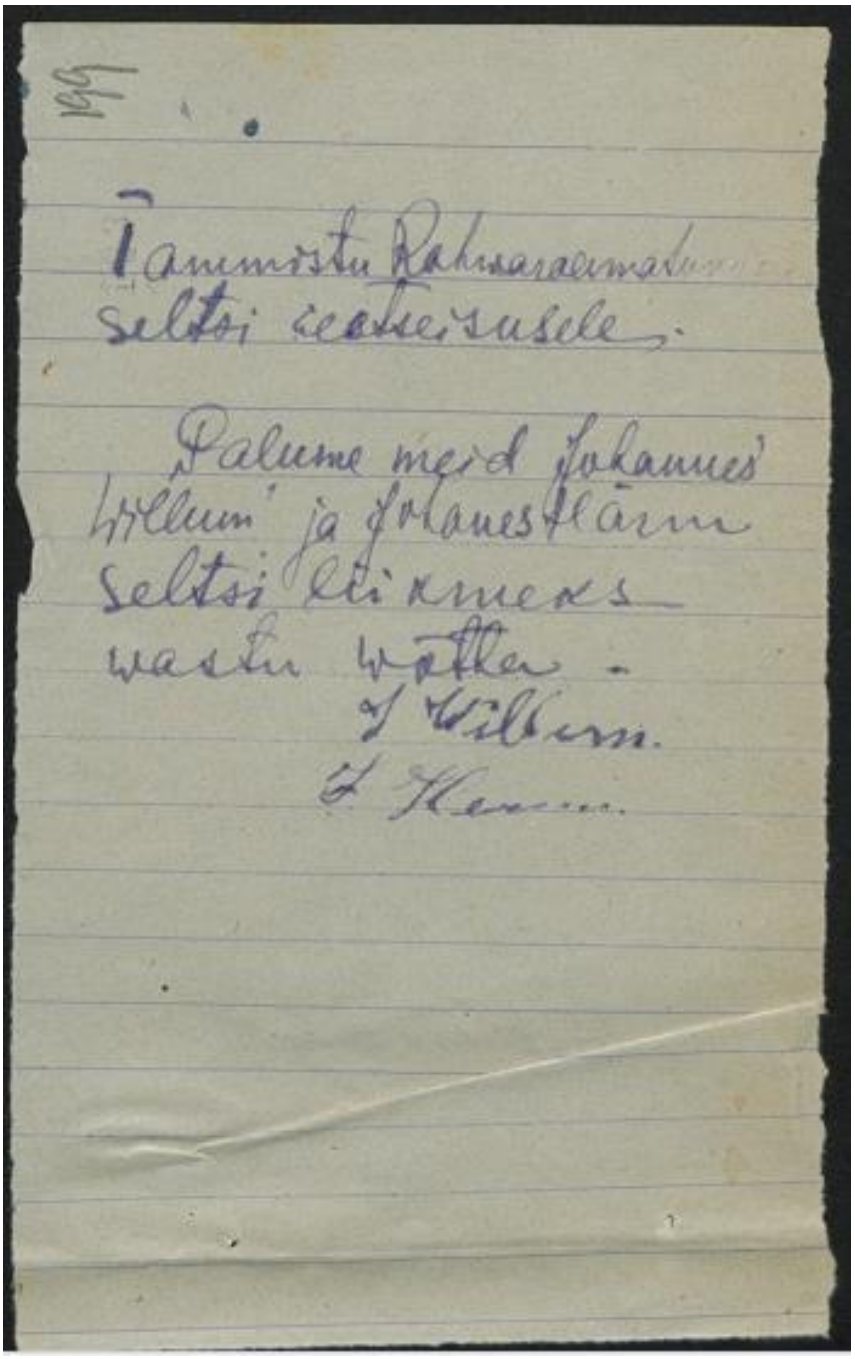

Allikas (EAA.1589.1.4)

Lisa 7. Haridusministeeriumi rahvaharidusosakonna meeldetuletus toetuse taotlemiseks

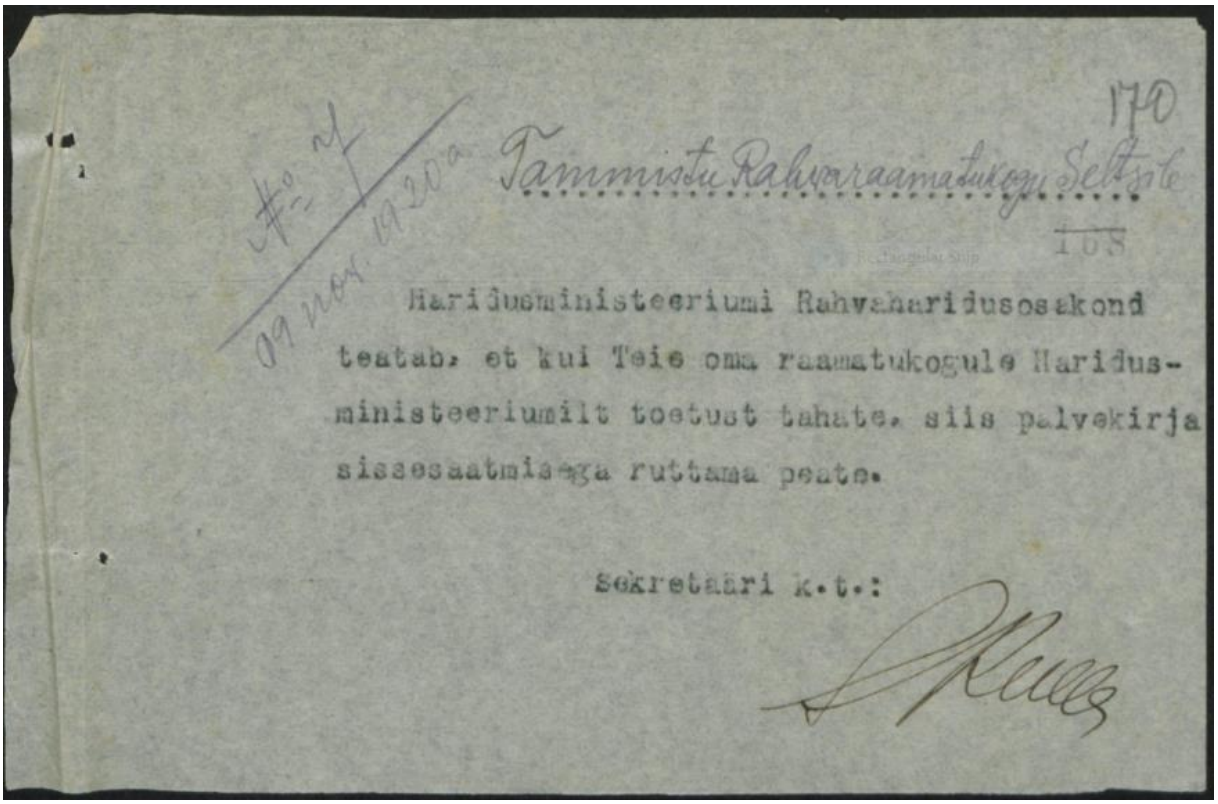

170

Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsile

168

Haridusministeeriumi Rahvaharidusosakond teatab, et kui Teie oma raamatukogule Haridusministeeriumilt toetust tahate, siis palvekirja sissesaatmisega ruttama peate.

Sekretaari k.t.:

Allikas (EAA.1589.1.4)

Lisa 8. Johan Tamme kinnitus üüri kättesaamise kohta

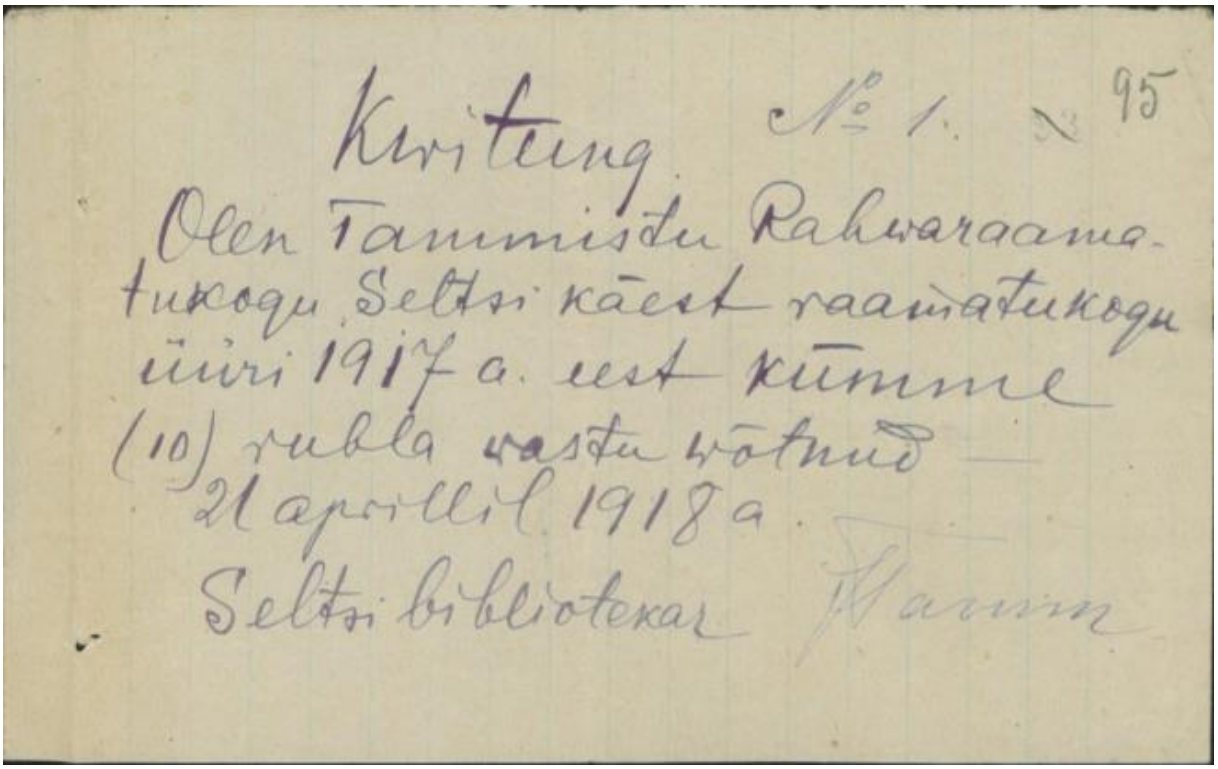

Kviitung № 1. № 95

Olen Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi käest raamatukogu üüri 1917 a. eest kümme (10) rubla vastu võtnud

21 aprillil 1918 a.

Seltsi bibliotekar J. Tamm

Allikas (EAA.1589.1.4)

Lisa 9. Kuulutus seltsimaja ehitusmeistri leidmiseks

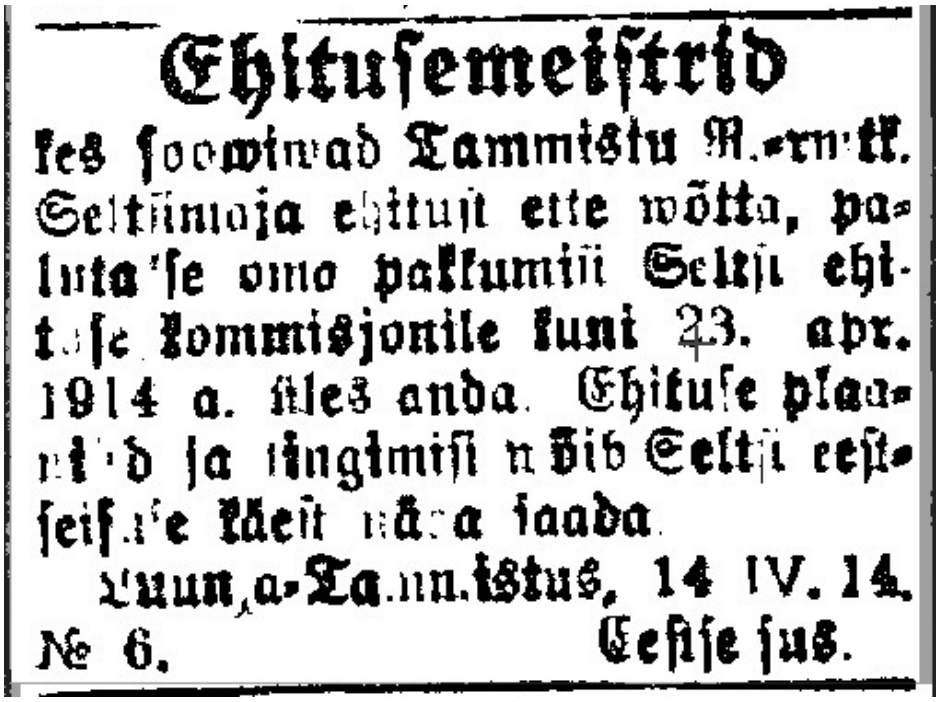

Ehitusemeistrid

kes soowiwad Tammistu R.-rmtk. Seltsimaja ehitust ette wõtta, palutakse omo pakkumisi Seltsi ehituse kommisjonile kuni 23. apr. 1914 a. siles anda. Ehituse plaanisid ja tingimisi wõib Seltsi eestseisuse käest näha saada.

Luunja-Tammistus, 14 IV. 14.

№ 6. Eestseisus.

Allikas (Tööpakkumised, 1914)

Lisa 10. Loa taotlus loterii korraldamiseks

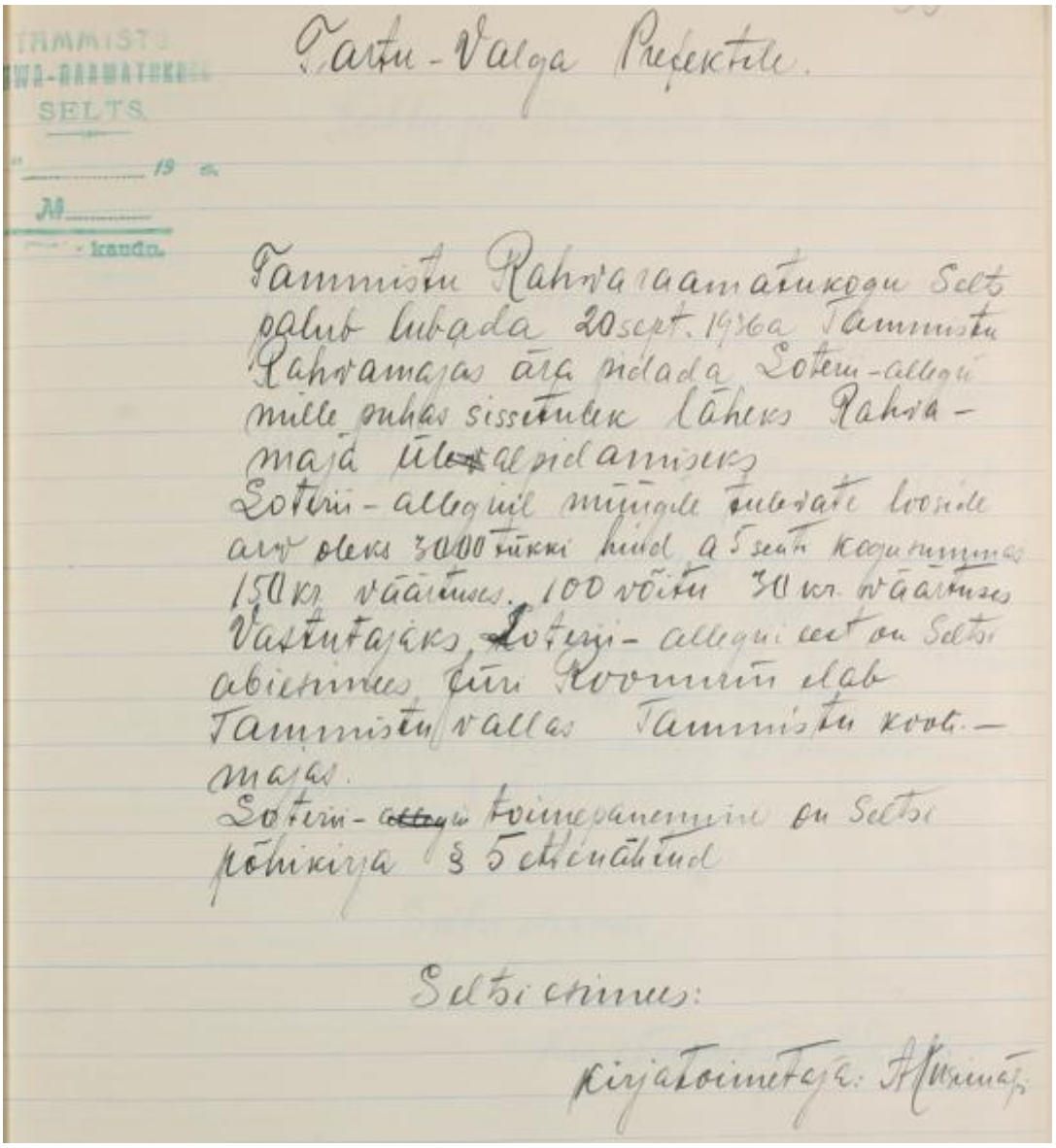

Allikas (EAA.1589.1.8)

Lisa 11. Loterii korraldamise luba

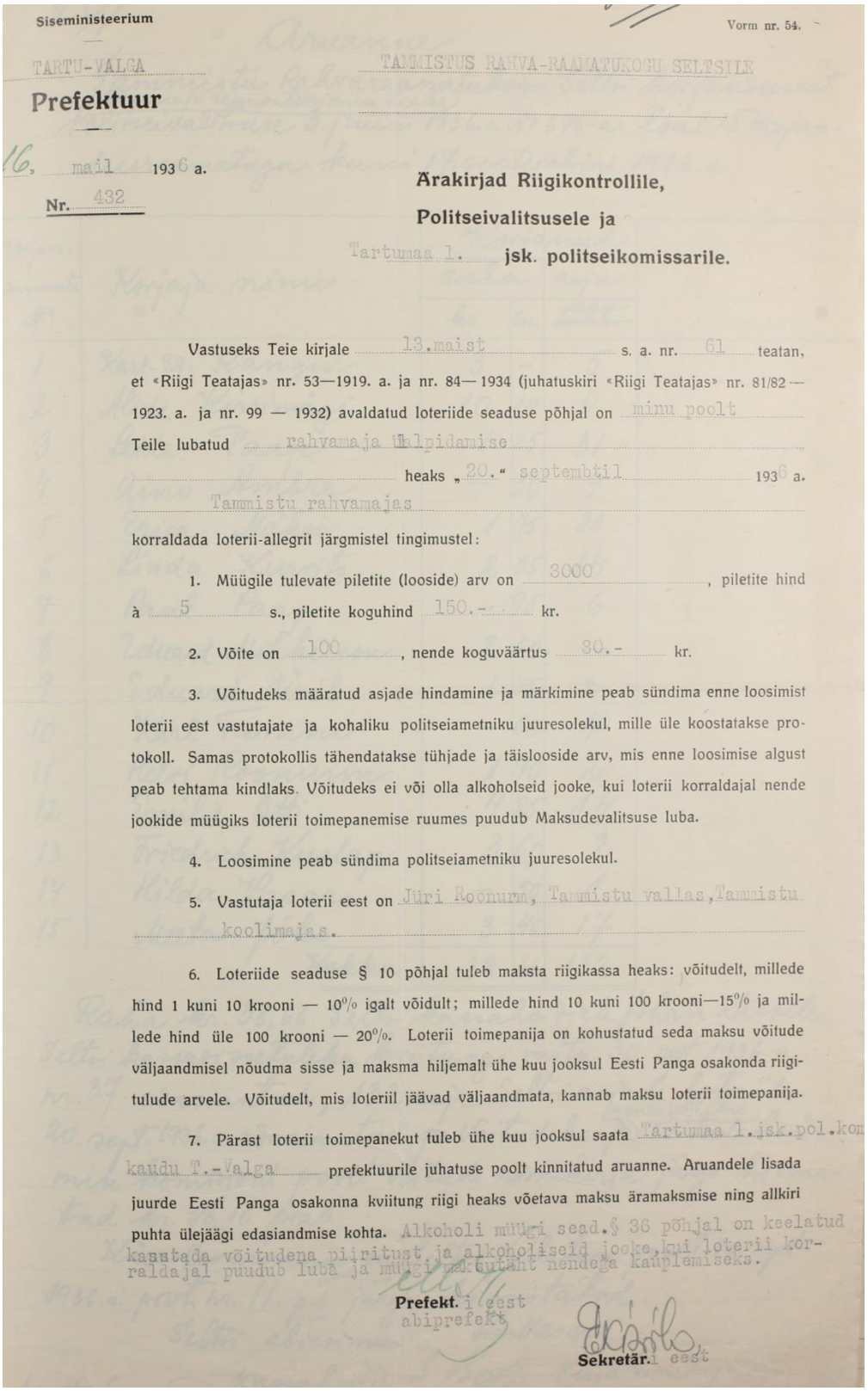

Siseministeerium

Vorm nr. 54.

TARTU-VALGA

TAMMISTUS RAHVA-RAAMATUKOGU SELTSILE

Prefektuur

16. mail 1936 a.

Nr. 432

Ärakirjad Riigikontrollile,

Politseivalitsusele ja

Tartumaa 1. **jsk. politseikomissarile.**

Vastuseks Teie kirjale 13.maist s. a. nr. 61 teatan, et «Riigi Teatajas» nr. 53—1919. a. ja nr. 84—1934 (juhatuskiri «Riigi Teatajas» nr. 81/82—1923. a. ja nr. 99 — 1932) avaldatud loteriide seaduse põhjal on minu poolt Teile lubatud rahvamaja ülalpidamise heaks „20." septembtil 1936 a. Tammistu rahvamajas korraldada loterii-allegrit järgmistel tingimustel:

1. Müügile tulevate piletite (looside) arv on 3000, piletite hind à 5 s., piletite koguhind 150.- kr.

2. Võite on 100, nende koguväärtus 30.- kr.

3. Võitudeks määratud asjade hindamine ja märkimine peab sündima enne loosimist loterii eest vastutajate ja kohaliku politseiametniku juuresolekul, mille üle koostatakse protokoll. Samas protokollis tähendatakse tühjade ja täislooside arv, mis enne loosimise algust peab tehtama kindlaks. Võitudeks ei või olla alkoholseid jooke, kui loterii korraldajal nende jookide müügiks loterii toimepanemise ruumes puudub Maksudevalitsuse luba.

4. Loosimine peab sündima politseiametniku juuresolekul.

5. Vastutaja loterii eest on Jüri Roonurm, Tammistu vallas, Tammistu koolimajas.

6. Loteriide seaduse § 10 põhjal tuleb maksta riigikassa heaks: võitudelt, millede hind 1 kuni 10 krooni — 10% igalt võidult; millede hind 10 kuni 100 krooni—15% ja millede hind üle 100 krooni — 20%. Loterii toimepanija on kohustatud seda maksu võitude väljaandmisel nõudma sisse ja maksma hiljemalt ühe kuu jooksul Eesti Panga osakonda riigitulude arvele. Võitudelt, mis loteriil jäävad väljaandmata, kannab maksu loterii toimepanija.

7. Pärast loterii toimepanekut tuleb ühe kuu jooksul saata Tartumaa 1.jsk.pol.konkaudu T.-Valga prefektuurile juhatuse poolt kinnitatud aruanne. Aruandele lisada juurde Eesti Panga osakonna kviitung riigi heaks võetava maksu äramaksmise ning allkiri puhta ülejäägi edasiandmise kohta. Alkoholi müügi sead.§ 36 põhjal on keelatud kasutada võitudena piiritust ja alkoholiseid jooke,kui loterii korraldajal puudub lubä ja müügimaksutäht nendega kauplemiseks.

Prefekt. i eest
abiprefekt

Sekretär. eest

Allikas (EAA.1589.1.8)

Lisa 12. TRrSi pikaaegne esimees Karl Eduard Kangur

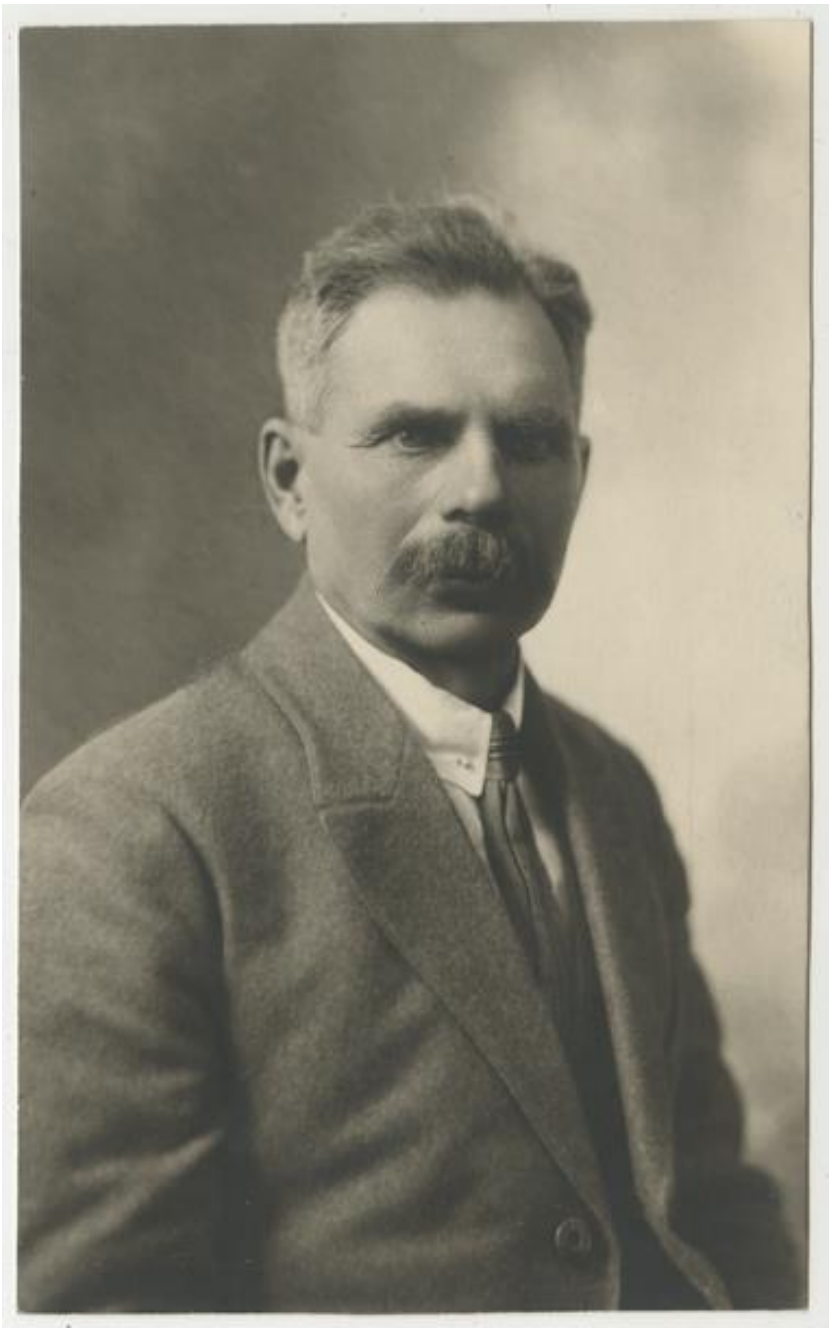

Allikas (EAA.2111.1.7712)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaili Rätsep,

(sünnikuupäev 26.03.1978),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Tammistu Rahvaraamatukogu Seltsi raamatukogunduslik tegevus“, mille juhendaja on Ilmar Vaaro,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 25.05.2017